

ΤΑ ΚΟΙΝΟΧΡΗΣΤΑ ΚΑΙ ΤΑ ΔΗΜΟΣΙΑ ΠΡΑΓΜΑΤΑ ΚΑΤΑ ΤΟΝ ΑΣΤΙΚΟΝ ΚΩΔΙΚΑ (α)

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Ἐκτὸς τῶν πραγμάτων, τὰ ὁποῖα αὐτὴ ἡ φύσις κατέστησε κοινὰ τοῖς πᾶσι, λόγῳ τοῦ ἀδυνατοῦ τῆς φυσικῆς ἐξουσιάσεως αὐτῶν, τὸ δίκαιον ἀνεκαθεν ἔθεσεν ὑπὸ ἰδιαιτερον καθεστῶς καὶ μίαν ἄλλην κατηγορίαν πραγμάτων, τὰ ὁποῖα ἐθεωρήθησαν ἀπαραίτητα διὰ τὰς στοιχειώδεις ἀνάγκας τοῦ συνόλου. Ἡ κατηγορία αὕτη περιλαμβάνει τὰ δημόσια πράγματα, ἢ ἄλλως τὴν καλουμένην δημοσίαν κτῆσιν (1).

Χαρακτηριστικὸν εἶναι ὅτι ὁ ἀρχαιότατος πυρὴν τῆς δημοσίας κτήσεως ἀπετελέσθη ἀπὸ πράγματα, ἱκανοποιούντα θρησκευτικὰς ἰδίως ἀνάγκας τοῦ συνόλου (ιερά, τάφοι) (2), εἶτα δὲ προσετέθησαν εἰς τὴν κατηγορίαν ταύτην πράγματα ἀπαραίτητα διὰ τὴν κοινὴν χρῆσιν (ὁ παρὰ τὸ ἄστῳ ποταμός, ἀτραποί, ὄρμοι), τέλος δὲ καὶ πράγματα, μὴ ἀπαραίτητα μὲν διὰ τὴν κοινὴν χρῆσιν, προωρισμένα ὅμως εἰς ἐξυπηρέτησιν βασικῶν ἀναγκῶν τῆς Πολιτείας (πράγματα σεπτὰ, οἶον αἱ πύλαι, τὰ τεῖχη, καὶ ὁ περὶ αὐτὰ χῶρος) (3).

(α) Ἐν μέρος τῆς μελέτης ταύτης, καὶ δὴ τὸ πρῶτον τμῆμα αὐτῆς, ἐδημοσιεύθη εἰς τὸ Ἑρχειὸν Ἰδιωτικοῦ Δικαίου, Τόμος Ζ' τευχ. 4, 1940, σελ. 147 κ. ἐπ. Ἀφοῦ συμπληρώσαμεν αὐτὸ διὰ προσθηκῶν καὶ βελτιώσεων εἰς πλείστα σημεῖα, περιελάβομεν καὶ αὐτὸ εἰς τὴν παρούσαν μελέτην χάριν πληρότητος καὶ ἐνότητος αὐτῆς. Ἡ ἐπεξεργασία τῆς παρούσης μελέτης ἐπερατώθη ἐν ἔτει 1946.

(1) Βλ. τὸν ὅρον «δημοσία κτῆσις» ἐν ἀρθρῳ 17 τοῦ περὶ διακρίσεως κτημάτων νόμου τοῦ 1837.

Ἀποδίδομεν διὰ τοῦ ὅρου τούτου τοὺς ἄλλοδαποὺς ὅρους *Domaine public*, *Demanio pubblico*, *Domänen*. Ἡ ἔτυμολογία τοῦ ὅρου ἐκ τοῦ *Dominium* εἶναι ἡ προχειωτέρα καὶ γενικώτερον δεκτὴ: Βλ. *Maguero*, *Dictionnaire des domaines*, ἐν λέξει *Domaine*. *Presutti*, *Institutioni di diritto amministrativo Italiano*, 1932, τ. Α' σελ. 219. Ὑποστηρίζεται ὅμως καὶ ἡ ἔτυμολογία ἐκ τοῦ *de manu*, ἤτοι «τὸ ἐκ χειρὸς τοῦ ἡγεμόνος»: *Conrad*, *Domänen*, ἐν *Handwörterbuch des Staatswiss.* Jena, τ. III, σελ. 513.

(2) *Monteil*, *De la domanialité publique*, 1902, σ. 10. Τίτ. Λιβ. II, κεφ. V: «*Ager Tarquinius, consecratus Marti, Martius deinde campus fuit... Quem campi fructum, quia religiosum erat consumere, desectam corribus fudere in Tiberim*».

(3) Τὸ *Pomoerium* (*Post—Murus*, *πωμήριον*), Τίτ. Λιβ. I, κεφ. XIV: «*Circa murum locus quem Etrusci consecrabant... neque habitari, neque arari fas erat... Pomoerium Romani adpellarunt*». Περὶ τοῦ *Pomoerium*, βλ. ἐν *Schriften der Römischen Feldmesser (Agrimensores)*, Herausgegeben und erläutert von *Blume* κλπ. τομ. Α', 1848, σελ. 17, 30, 33.

Παρά τὰς ἐκίστετε μεταβολάς, ὡς πρὸς τὸν καθορισμὸν τῶν πραγμάτων, τὰ ὅποια θεωροῦνται ὡς περιλαμβανόμενα εἰς τὴν δημοσίαν κτῆσιν καὶ παρὰ τὴν ἐξέλιξιν τῶν θεωριῶν ὡς πρὸς τὸ περιεχόμενον τῶν ἐπὶ τῆς δημοσίας κτήσεως δικαιωμάτων τῆς Πολιτείας καὶ τῶν ἰδιωτῶν, σταθερὰ εἶναι ἡ τάσις, ὅπως τὰ πράγματα ταῦτα τελῶσιν ὑπὸ ἴδιον νομικὸν καθεστῶς, διάφορον τοῦ διέποντος τὰ ὑπὸ τὴν ἐξουσίαν τῶν ἰδιωτῶν πράγματα. Ἀφ' ἧς δ' ἐπεκράτησεν ἡ διαστολή τῶν σχέσεων τοῦ ἰδιωτικοῦ ἀπὸ τῶν σχέσεων τοῦ δημοσίου δικαίου, τὸ δὲ νομικὸν πρόσωπον τῆς Πολιτείας ἀπετέλεσε τὸν πυρῆνα ἰδίας κατηγορίας νομικῶν σχέσεων, ἧτοι τῶν σχέσεων τοῦ δημοσίου δικαίου, κατέστησαν καταφανεῖς δύο σταθεραὶ τάσεις:

α) νὰ ὑπαχθοῦν παγίως εἰς τὴν δημοσίαν κτῆσιν, ἐκτὸς τῶν κοινοχρήστων, καὶ τὰ πράγματα ἐκεῖνα, τὰ ὅποια εἶναι ὀργανικῶς καὶ ἀμέσως συνδεδεμένα πρὸς τὴν ἄσκησιν τῆς πολιτικῆς ἐξουσίας, τὴν ἐκδηλουμένην διὰ τῆς λειτουργίας τῶν δημοσίων ὑπηρεσιῶν καὶ

β) ν' ἀποχωρισθῇ ἀπὸ τὴν ἰδιαιτέραν περιουσίαν τῆς Πολιτείας ἡ δημοσία κτῆσις ἐν τῷ συνόλῳ της, ὡς σχετιζομένη δὲ μὲ τὴν ἄσκησιν τῆς πολιτικῆς ἢ ἄλλως τῆς δημοσίας ἐξουσίας, νὰ ὑπαχθῇ ὑπὸ ἰδιαιτέρους κανόνας, οἱ ὅποιοι δὲν ἀνήκουν πλὴν εἰς τὸ ἰδιωτικόν, ἀλλ' εἰς τὸ δημόσιον καὶ δὴ τὸ διοικητικόν δίκαιον.

Διὰ τοῦτο, ὠρισμένοι ἀστικοὶ κώδικες, ὡς π.χ. ὁ Γερμανικὸς, ἀπέφυγον νὰ ὀρίσουν τίνα εἶναι τὰ κοινόχρηστα καὶ τὰ δημόσια πράγματα, τὰ συγκροτοῦντα τὴν δημοσίαν κτῆσιν, ὡς καὶ τίνες αἱ ἐπ' αὐτῶν νομικαὶ σχέσεις (4).

Ὁ Ἀστικὸς ἡμῶν Κώδιξ ἠκολούθησε τὸ παράδειγμα τοῦ Γαλλικοῦ ἰδίου Κώδικος (5) καὶ ἐρρῦθμισεν εἰς τὰ ἄρθρα 966—971 τὸ καθεστῶς τῶν ἀποτε-

(4) Βλ. παρατηρήσεις εἰσηγητοῦ εἰς Πρακτικά καὶ Σχέδιον ἐμπραγματῶν δικαίου, σελ. 71.—Ὁ Γερμανικὸς ἰδίου κώδιξ ἀπέφυγε νὰ ρυθμίσῃ τὸ θέμα διὰ δύο κυρίως λόγους:

α) διότι τὸ θέμα ἐθεωρήθη ὡς ἀνήκον εἰς τὸ δημόσιον δίκαιον καὶ

β) διότι δὲν ἠθέλησε νὰ θέλῃ τὰς περὶ ὕδων καὶ ὑδάτων διατάξεις τῶν χωρῶν, αἱ ὅποια παρουνιάζουσι μεγάλην ποικιλίαν.

Βλ. Rudolf Schmidt, Bürgerliches Recht, 1927, σ. 66. Otto Mayer, Deutsches Verwaltungsrecht, τομ. II, σ. 50, σημ. 23 καὶ ἄρθρα 2, 3, 32, 55, 65, 106 κ. ἄ. τοῦ εἰσαγωγ. νόμου τοῦ γερμ. ἀστ. Κώδικος. Περὶ τῆς ποικιλίας τῶν κατ' ἴδιαν διατάξεων τῶν χωρῶν, βλ. Γ. Μπαλῆ, Νομικαὶ σχέσεις ἐπὶ ὑδάτων, ἐν Θεμ. ΙΗ', σελ. 463—464.

(5) Ὁ Γαλλικὸς Κώδιξ, ἐν ἄρθροις 538—542 ἀπαριθμεῖ λεπτομερῶς τὰ συγκροτοῦντα τὴν δημοσίαν κτῆσιν πράγματα, τὰς διατάξεις δὲ ταύτας ἔσχε κυρίως ὡς ὑπόδειγμα ὁ ἡμέτερος νόμος περὶ διακρίσεως κτημάτων τοῦ 1837. Λεπτομερεῖς ἐπίσης διατάξεις περιέχει ὁ παλαιὸς Ἰταλικὸς Κώδιξ ἐν ἄρθροις 426—435. Ὁ νέος Ἰταλικὸς Κώδιξ (1942) ρυθμίζει ἐπίσης ἐν ἰκανῇ λεπτομερείᾳ τὸ θέμα ἐν ἄρθροις 822—831, ἀπαριθμῶν κεχωρισμένως τὰ κοινόχρηστα καὶ τὰ ἀνήκοντα εἰς δημοσίας ὑπηρεσίας (βλ. κατωτέρω, εἰδικὰς ἀναπτύξεις, εἰς τὸ οἰκτεῖον τμήμα). Στοιχειωδῶς προβλέπει ὁ Αὐστριακὸς Κώδιξ ἐν ἄρθροις 287 καὶ 290. Ἐπίσης στοιχειωδῶς διατάξεις περιέχει ὁ Ἑλβετικὸς Κώδιξ ἐν ἄρθροις 664, 702 καὶ 944, ἐπιφυλάσσων ἰδίᾳ εἰς τὴν νομοθεσίαν τῶν καντονίων τὴν περαιτέρω ρύθμισιν

λούντων τὴν δημοσίαν κτῆσιν πραγμάτων. Εἰς τὴν ρύθμισιν ταύτην περιλαμβάνονται κυρίως δύο τινά :

α) ὁ προσδιορισμὸς τῶν πραγμάτων, τὰ ὁποῖα κατατάσσονται εἰς τὴν δημοσίαν κτῆσιν καὶ κεῖνται ἄρα ἐκτὸς τῆς συναλλαγῆς, καὶ

β) ὁ καθορισμὸς τῶν δικαιωμάτων, τὰ ὁποῖα κέκτηται ἡ Πολιτεία καὶ οἱ ἰδιῶται ἐπὶ τῶν πραγμάτων τούτων, ἤτοι ὁ καθορισμὸς τῶν ἐπὶ τῶν πραγμάτων τούτων νομικῶν σχέσεων.

Ἐὰν ἤθελέ τις νὰ ἐπεξεργασθῆ συστηματικῶς τὰ ἄρθρα 966—971 τοῦ Ἀστικοῦ Κώδικος, θὰ ἔπρεπε καὶ ἡ σχετικὴ, ἔρευνα νὰ περιλαμβάνῃ ἀντιστοίχως τὰ ἐξῆς θέματα :

Α'. Τίνα τὰ συγκροτοῦντα τὴν δημοσίαν κτῆσιν πράγματα.

Β'. Τίνες αἱ ἐπὶ τῶν πραγμάτων τούτων νομικαὶ σχέσεις.

Ἡμεῖς, ἐν τῇ παρούσῃ ἐργασίᾳ, θὰ περιορισθῶμεν εἰς μόνον τὸ ὑπὸ στοιχείου Α' θέμα, καὶ θὰ ἐπιχειρήσωμεν, ἐπὶ τῇ βάσει τῆς ἀληθοῦς ἐννοίας τοῦ ἄρθρου 966, νὰ καθορίσωμεν τίνα εἶναι τὰ συγκροτοῦντα τὴν δημοσίαν κτῆσιν πράγματα καὶ νὰ καταστρώσωμεν, εἰ δυνατόν, πίνακα τῶν πραγμάτων τούτων κατὰ κατηγορίας.

Ἐν πρώτοις, δεόν νὰ παρατηρηθῆ ὅτι ὁ Κῶδιξ λύει μὲ σαφεῖς καὶ ἀδράς γραμμάς, ἐν σπουδαίῳ πρόβλημα, τὸ ὁποῖον ἤδη προέκυπτεν ὑπὸ τὸ κράτος τοῦ νόμου περὶ διακρίσεως κτημάτων τοῦ 1837, ἤτοι τὸ πρόβλημα, ἐὰν εἰς τὴν δημοσίαν κτῆσιν περιλαμβάνονται καὶ τὰ πράγματα, τὰ χρησιμοποιοῦμενα ὑπὸ τῆς Πολιτείας διὰ τὴν ἐξυπηρέτησιν δημοσίων σκοπῶν (*), ὡς π.χ. τὰ κτίρια τῶν δημοσίων ὑπηρεσιῶν, μουσεῖα, θέατρα, πολεμικὰ πλοῖα κλπ.

τοῦ καθεστῶτος τῶν τῆς δημοσίας κτήσεως πραγμάτων. Τὸ σύστημα τοῦ Γαλλικοῦ ἀκολουθοῦσι πιστῶς ρυθμίζοντες λεπτομερῶς ἐπίσης τὸ θέμα, ὁ Ἴόνιος Κῶδιξ, τὸ Ἑλληνικὸν νομοσχέδιον, εἰς τὰ ἄρθρα 548—554, ὁ Κρητικὸς Κῶδιξ, εἰς τὰ ἄρθρα 197—203.

(*) Τὸ πρόβλημα τοῦτο ἀπασχόλησε καὶ ἀπασχολεῖ διὰ μακρῶν τὴν γαλλικὴν νομολογίαν καὶ θεωρίαν, ἐπεξεργαζομένην τὰ ἄρθρ. 538—542 τοῦ Γαλλ. Κώδικος, ἐξ ὧν προῆλθον τὰ ἄρθρ. 14—21 τοῦ Ἑλληνικοῦ περὶ διακρίσεως κτημάτων νόμου τοῦ 1837. Κατὰ τὸν παρελθόντα αἰῶνα, ἡ κρατοῦσα γνώμη συνεχρῶται τὴν δημοσίαν κτῆσιν ἀπὸ μόνον τὰ κοινώχρηστα ἀκίνητα, ἐξήρει δὲ τὰ ἐξυπηρετοῦντα δημοσίους σκοπούς: *Dugrocq, Dr. adm. σ. 307 - 308, A u c o c, Confer. Β' σ. 129, 133. P a r d e s s u s, Traite des Servitudes, 1840 σ. 24, 36.*

Ἡδὴ κρατεῖ εὐρεία ἀντίληψις, θεωροῦσα καὶ τὰ τῶν δημοσίων ὑπηρεσιῶν πράγματα, ὡς ἀνήκοντα εἰς τὴν δημοσίαν κτῆσιν: *H a u r i o u, Precis, 1927, σ. 666 κ. ἐπ. ἔθα καὶ συστηματικῆ κατατάξις τῶν ἀναπτυχθεισῶν γνώμων, ὁμοίως σελ. 664, σημ. 2. B o n n a r d, Dr. adm. 1940, σ. 553, D u g u i t, Dr. Const. III, 1923, σ. 330, 332, M a g u e r o, Dictionnaire des Domaines, σ. 471 κ. ἐπ., M o n t e i l, De la domanialité, σ. 306—307, R e g r a y, De la jouissance privative sur le domaine public, σ. 13. B a i l l i è r e, Le Domaine public de l'Etat, 1882, σ. 138. W a l i n e, Mutations Domaniales, 1925, σ. 45.—Ἐκ τῶν νεωτέρων, ἐμμένει εἰς τὸν ἀποκλεισμόν τῶν ἐξυπη-*

Ὁ Κωδὶξ δίδει τὴν καταρατικὴν λύσιν εἰς τὸ πρόβλημα τοῦτο, λύσιν ἣ ὁποία καὶ ἀλλαγῶ γενικῶς κρατεῖ (?) καὶ ἠδύνατο νὰ θεωρηθῇ, καθ' ἡμᾶς, ὡς προκύπτουσα ἤδη ἐκ τῆς προϋσχυούσης νομοθεσίας. Οὕτω τὰ ἐν ἄρθρῳ 966 ἀπαριθμούμενα ἐκτὸς συναλλαγῆς πράγματα εἶναι (ἐκτὸς τῶν κοινῶν τοῖς πᾶσι, περὶ τῶν ὁποίων ἐνταῦθα δὲν πρόκειται) τὰ ἐξῆς :

α) Τὰ τῆς κοινῆς χρήσεως.

β) Τὰ προωρισμένα εἰς ἐξυπηρέτησιν δημοσίων, δημοτικῶν ἢ θρησκευτικῶν σκοπῶν.

Ἡ εἰς τὴν δημοσίαν κτῆσιν συγκαταριθμησις τῶν ἐξυπηρετούτων δημοσίου καὶ δημοτικῶς ἰδίᾳ σκοποῦς πραγμάτων δέον νὰ θεωρηθῇ ὡς μία ἀπὸ τὰς πολλὰς συνεπίαις, τὰς ὁποίας ἔσχεν ἡ ἐν τῷ δημοσίῳ δικαίῳ ἐπικοράτησις τῆς ἐννοίας τῆς δημοσίας ὑπηρεσίας (8). Πράγματι ἡ σημερινὴ Πολιτεία, ὑπὸ τὴν τεχνικὴν ἐκδήλωσιν τῆς δημοσίας ὑπηρεσίας, ἀσκει, πρὸς ἐπιδίωξιν τῶν σκοπῶν αὐτῆς, τὴν δημοσίαν ἐξουσίαν, ὑπὸ κανόνας ἰδιαίτερους, συγκροτοῦντας τὸ δημόσιον δίκαιον. Ὑπὸ τοὺς ἰδιαίτερους τούτους κανόνας ὀφείλει νὰ ὑπαρθῇ πᾶσα σχέσις, συνδεομένη πρὸς τὴν ἀσκησιν τῆς δημοσίας ἐξουσίας, ἄρα καὶ πᾶν τμήμα τοῦ ὕλικου κόσμου, ὅπερ, συνδεόμενον φυσικῶς κατὰ τινα βαθμὸν πρὸς τοὺς σκοποὺς τῆς Πολιτείας, συνδέεται κατ' ἀνάγκην καὶ νομικῶς πρὸς τὴν πολιτικὴν ἐξουσίαν, ἥτις χάριν τῶν σκοπῶν τούτων ἀσκεῖται. Ἐάν λοιπόν, ἐν τῇ Πολιτείᾳ, πρόκειται νὰ ὑπάρχη μίαν ἰδιαίτερα κατηγορίαν πραγμάτων συγκροτούντων τὴν δημοσίαν κτῆσιν καὶ ὑπαγομένων εἰς τοὺς κανόνας τοῦ δημοσίου δικαίου, ἡ κατηγορία αὕτη δὲν δύναται ν' ἀποτελεσθῇ ἐκ μόνων τῶν κοινοχρήστων. ἀλλ' ὀφείλει νὰ ἐπεκταθῇ κατ' ἀρχὴν καὶ ἐπὶ τῶν συνδεομένων πρὸς τοὺς δημοσίους ἐν γένει σκοποὺς. Τὸ ρωμαϊκὸν δίκαιον, ὁρμώμενον κυρίως ἐκ τῆς ἰδέας τῆς κυριότητος, ἔλαβεν ὑπ' ὄψιν τὸν ἰδιόζοντα περιορισμὸν αὐτῆς, ὅστις προέκυπτεν ἐκ τῆς ἐννοίας τῆς κοινῆς χρήσεως καὶ ἐκήρυξεν ἐκτὸς συναλλαγῆς κυρίως τὰ κοινόχρηστα, ὅλως δὲ κατ' ἐξαιρέσειν τὰ ἐξυπηρετοῦντα ὑψίστας ἀνάγκας τῆς Πολιτείας (πόλαι, τείχη). Σήμερον, ἡ

ρετούτων δημοσίους σκοποὺς, ὁ Berthélemy, Traite, 1933, σ. 471 κ. ἐπ., μετάφρ. τομ. Β', σ. 144 κ. ἐπομ. δεχόμενος ὡς δημοσίαν κτῆσιν μόνον τὰ κοινόχρηστα καὶ δὴ τὰ ἀκίνητα. Ἐν Γερμανίᾳ δέχονται καὶ τὰ ἐξυπηρετοῦντα δημοσίους σκοποὺς ὡς συγκαταλεγόμενα εἰς τὴν δημοσίαν κτῆσιν, ἀποτελοῦντα δὲ τὴν λεγομένην «περιοσίαν διοικήσεως». (Verwaltungsvremögen). Fleiner μετ. Στομφαλιάδου σ. 324, 332. O. Mayer, D. Verw.-R. II σ. 54-55, τοῦ αὐτοῦ, dr. adm. all. τ. Γ' σ. 125 κ. ἐπ. W. Jellinek, Verw.-R. 1931, σελ. 505. Hatschek, Lehrbuch d. Deutschen und Preussischen Verwaltungsrechts, 1931, σ. 472 κ. ἐπ. Friedrichs, oef Sachen, ἐν Handw. der Rechtswiss. τ. Δ' σ. 265.

(7) Βλ. τὴν ἀμέσως προηγουμένην σημείωσιν.

(8) Βλ. Μ. Στασινοπούλου, Συμβολὴ εἰς τὴν ἐννοίαν τῆς δημοσίας ὑπηρεσίας, 1934. Καὶ ἐν τῇ Ἐπετηρίδι τῆς Ἐταιρείας Διοικητικῶν Μελετῶν, τ. 2-3, σελ. 137 ἐκ ἐπομ.

βάσις τῆς παρεκκλίσεως ἀπὸ τοῦ κοινοῦ δικαίου ἔχει μετατοπισθῆ. Ὅ,τι δικαιολογεῖ σήμερον τὴν ἀπὸ τοῦ κοινοῦ δικαίου παρέκκλισην δὲν εἶναι ἡ ὑποχώρησις τῆς κυριότητος ἐνώπιον τῶν ἐκ τῆς κοινῆς χρήσεως προκυπτόντων περιορισμῶν καὶ μειώσεων, ἀλλ' ὁ ἰδιαίτερος σύνδεσμος τοῦ πράγματος πρὸς ἓνα τῶν σκοπῶν τῆς Πολιτείας καὶ ἡ ὀργανικὴ ἀναγκαιότης τοῦ πράγματος εἰς τὴν ἀσκησιν τῆς δημοσίας ἐξουσίας, τὴν ἐκδηλουμένην διὰ τῆς ὀργανώσεως τῆς δημοσίας ὑπηρεσίας. Τοῦτο ἀποτελεῖ τὴν ἀφετηρίαν. Κατὰ τὸν περαιτέρω καθορισμὸν τῶν σκοπῶν τῆς δημοσίας ὑπηρεσίας, δύναται νὰ γίνῃ δεκτὸν ὅτι καὶ ἡ κοινὴ χρῆσις ὀρισμένων πραγμάτων καὶ ἡ ἐκ ταύτης προκύπτουσα κοινὴ ὠφέλεια ἀποτελεῖ ἐκδηλωσιν ὀργανικοῦ συνδέσμου τῶν πραγμάτων τούτων πρὸς σκοπὸν τινὰ τῆς δημοσίας ὑπηρεσίας καὶ μάλιστα μίαν τῶν ἐντονωτέρων ἐκδηλώσεων τοιοῦτου συνδέσμου (9).

Θεωρητικῶς λοιπὸν, τὸ ἄρθρον 966 τοῦ Κώδικος, θὰ εἶχε τὴν αὐτὴν περιεκτικότητα, ἐάν, παραλείπον τὰ κοινῆς χρήσεως πράγματα, ὠρίζεν ἀπλῶς ὅτι ἐκτὸς συναλλαγῆς εἶναι τὰ προωρισμένα εἰς ἐξυπηρέτησιν δημοσίων σκοπῶν. Δημόσιος σκοπός, κατὰ τὴν ὀρθὴν ἐκδοχὴν, εἶναι ὁ σκοπὸς ὁ ἀναγκηεὶς ὑπὸ τοῦ νόμου εἰς σκοπὸν δημοσίας τινὸς ὑπηρεσίας. Δὲν δύναται λοιπὸν νὰ ἀμφιβάλλῃ τις περὶ τοῦ ὅτι εἶναι σκοπὸς δημοσίας ὑπηρεσίας ἡ κατασκευὴ, συντήρησις καὶ ἐποπτεία τῶν δημοσίων ὁδῶν, ἡ ἀστυνομία τῶν ποταμῶν, τῶν λιμένων καὶ τῶν αἰγιαλῶν, περὶ ὧν πάντων εἰδικαὶ διατάξεις προβλέπουσι. Οὕτως ἡ κατηγορία τῶν κοινοχρήστων, ὠχρῶσα πρὸ τῆς γενικωτέρας κατηγορίας τῶν ἐξυπηρετούντων δημοσίους σκοπούς, θὰ ἔτεινε ν' ἀπορροφηθῆ καὶ νὰ ἀποτελέσῃ ἀπλῆν ὑποδιαίρεσιν αὐτῆς, ὑπέιχουσα εἰς τὴν ἐπικράτησιν τῆς ἐννοίας τῆς δημοσίας ὑπηρεσίας (10).

Ἐν τούτοις, τὸ ἄρθρον 966 χωρίζει τὰς δύο κατηγορίας καὶ ἀπαριθμεῖ τὰ κοινόχρηστα παραλλήλως πρὸς τὰ ἐξυπηρετούμενα δημοσίους σκοπούς, χωρὶς καμμίαν ὑποτακτικὴν σχέσιν τῶν μὲν πρὸς τὰ δέ. Νομοτεχνικῶς τοῦτο εἶναι χρήσιμον, διότι διευκολύνει τὸν νομοθέτην νὰ ἐπαναλάβῃ μετὰ τινων διαρρυθμίσεων (περὶ τῶν ὁποίων ἐν τοῖς ἐπομένοις) τὴν παρεδοδὲμην ἀπαρίθμησιν τῶν κοινῆς χρήσεως πραγμάτων, τὴν ὁποίαν θὰ ἦτο ὑποχρεωμένος νὰ παραλίπη, ἐάν συνεχώνευε τὰς δύο κατηγορίας, ὑπάγων τὰ κοινόχρηστα εἰς τὰ ἐξυπηρετούμενα δημοσίους σκοπούς, ἐνῶ διὰ τῆς ἀπαρίθμησεως ταύτης ἠθέλησε προφανῶς νὰ περιορίσῃ εἰς στοιχειώδη τινὰ ὄρια τὴν ἐλευθέραν ἐκτίμησιν τοῦ δικαστοῦ, περὶ τὸν χαρακτηρισμὸν πράγματός τινος ὡς κοινοχρήστου.

Ἄφ' ἑτέρου, ἡ χωριστὴ μνεία τῶν δύο κατηγοριῶν εἶναι ἴσως συνδεδυασμένη πρὸς τὴν ἰδέαν ὅτι ἡ κατ' ἰδίαν ρύθμισις τοῦ ἐξαιρετικοῦ καθεστῶτος ἐκατέ-

(9) O. Mayer, D. Verw. R. II, σ. 53. τοῦ αὐτοῦ, dr. adm. allemand, τομ. III, σ. 119.

(10) Οὕτως ἡ ἐνιαία ἀπαρίθμησις τοῦ Duguit, dr. const. τομ. III, σ. 328 κ. ἑπ.

ρας κατηγορίας δὲν εἶναι τυυτόσημος, δεδομένου ὅτι ἡ κοινὴ χρῆσις ἐπιβάλλει ἰδίας ἀρχάς. αἴτινες δὲν προσαρμόζονται εἰς τὰ ἐξυπηρετοῦντα ἀπλῶς δημοσίας ὑπηρεσίας (11).

Ὅπωςδὴποτε, ἀκολουθῶν τις τὴν κατάταξιν τοῦ Κώδικος, ὀφείλει νὰ θέσῃ ὑπὸ ἰδίαν μελέτην μίαν ἐκάστην τῶν δύο τούτων κατηγοριῶν πραγμάτων, ἥτοι τὰ κοινόχρηστα ἀφ' ἑνὸς καὶ τὰ ἐξυπηρετοῦντα δημοσίους σκοποὺς ἀφ' ἑτέρου.

Ὅθεν ἡ παροῦσα μελέτη θέλει ἀναγκασίως διαιεσθῆ εἰς δύο μέρη, τὸ πρῶτον, περιλαμβάνον τὰ κοινόχρηστα πράγματα καὶ τὸ δεύτερον, περιλαμβάνον τὰ ἐξυπηρετοῦντα σκοποὺς δημοσίους, δημοτικούς καὶ θρησκευτικούς (11α).

(11) Καὶ τὸ ζήτημα τῆς ἐπὶ τῶν πραγμάτων τούτων κυριότητος λύει ὁ Κώδιξ, ἐν ἄρθρῳ 968, μόνον ὡς πρὸς τὰ κοινόχρηστα, ὀρίζων ὅτι ταῦτα ἀνήκουν, κατὰ τεκμήριον, εἰς τὸ Δημόσιον.

(11α) Θὰ ἐξαιρέσωμεν μόνον, ἐν τέλει τῆς μελέτης, τὰ ἐξυπηρετοῦντα θρησκευτικούς σκοποὺς, διότι περὶ τούτων θέλομεν ἀσχοληθῆ εἰς ἰδιαιτέραν μελέτην ἡμῶν.

ΤΑ ΚΟΙΝΟΧΡΗΣΤΑ ΠΡΑΓΜΑΤΑ

Τὰ ἐν ἄρθρῳ 967 ἀριθμοῦμενα πράγματα κοινῆς χρήσεως δυνάμεθα νὰ κατανειώμεν ἀναλόγως τῆς πρὸς ἄλληλα συγγενείας αὐτῶν. εἰς τρεῖς ομάδας:

Εἰς τὴν Α' ομάδα περιλαμβάνονται τὰ ἀενάως καὶ ἐλευθέρως ρέοντα ὕδατα. αἱ ὄχθαι τῶν πλευσίμων ποταμῶν καὶ αἱ μεγάλοι λίμναι μετὰ τῶν ὄχθῶν αὐτῶν. Ἡ ὁμάς αὕτη ἀποτελεῖ τὴν λεγομένην ποταμίαν δημοσίαν κτῆσιν.

Εἰς τὴν Β' ομάδα περιλαμβάνονται οἱ αἰγιαλοὶ, οἱ λιμένες καὶ οἱ ὄρμιοι. ἤτοι ἡ θαλασσία δημοσία κτῆσις.

Εἰς τὴν Γ', τέλος, ομάδα περιλαμβάνονται αἱ ὁδοὶ καὶ αἱ πλατεῖται. ἤτοι ἡ χερσαία δημοσία κτῆσις.

Α'. Ποταμία δημοσία κτῆσις

Τὴν ποταμίαν δημοσίαν κτῆσιν ἀποτελοῦσιν ἐν πρώτοις τὰ ἀενάως καὶ ἐλευθέρως ρέοντα ὕδατα. Ἴνα τὸ ὕδωρ περιληφθῆ εἰς τὴν δημοσίαν κτῆσιν, ὡς πρᾶγμα ἐκτὸς συναλλαγῆς, δεόν νὰ συγκεντρώνη τὰς ἐξῆς ιδιότητας:

- α) Δέον νὰ εἶναι ρέον (aqua profluens) οὐχὶ δὲ ἕμβριον ἢ στάσιμον.
- β) Δέον νὰ εἶναι ἐλευθέρως ρέον οὐχὶ δ' ἐλκόμενον ἢ ἀγόμενον ὕδωρ (aqua duca), διότι τὸ ἐλκόμενον ἢ ἀγόμενον ὕδωρ, ἤτοι τὸ διοχετευόμενον διὰ τεχνητοῦ ρείθρου ἢ ὀχετοῦ ὕδωρ, μετέστη ἐκτὸς τῆς συναλλαγῆς διὰ καταλήψεως καὶ ἀποτελεῖ ἕκτοτε, ἀσχέτως πρὸς τὸ γεγονός τῆς τελικῆς ἢ μὴ ἐπισχέσεως αὐτοῦ, ἀντικείμενον ἰδιωτικῆς ἰδιοκτησίας τοῦ καταλαβόντος, ἢ νομῆ τοῦ ὁποίου καὶ προστατεύεται ἐνώπιον τοῦ εἰρηνοδίκου (12).

Αἱ δύο ὁμως αὗται ιδιότητες δὲν ἐπαρκοῦσι, διότι, κατὰ τὰς ρωμαϊκὰς ἀρχάς, τὰς ὁποίας ὁ Κῶδιξ φαίνεται παρακολουθῶν, τὸ ἐλευθέρως ρέον ὕδωρ δὲν εἶναι δημόσιον πρᾶγμα, ἀλλὰ πρᾶγμα κοινὸν τοῖς πᾶσι (13). Τοῦ κοινοῦ πράγματος ἡ χρῆσις εἶναι ἕμετρος καὶ δὲν προστατεύεται δι' ἄλλης ἀγωγῆς, πλὴν τῆς actio injuriarum (14).

Ἀφ' ἧς ὁμως τὸ ἐλευθέρως, ἤτοι ἀδεσμεύτως ρέον ὕδωρ καταστῆ ἀένανον. ἤτοι ἡ ροὴ αὐτοῦ καταστῆ διαρκῆς, μεθίσταται εἰς τὴν κατηγορίαν τῶν ποτα-

(12) Γ. Μ π α λ ῆ, Νομικαὶ σχέσεις ἐπὶ ὕδατων, ἐν Θ. ΠΗ' σ. 366, 367, 368.

(13) Ν. 7 Π(3,34) Ν. 6 Κωδ. (3,34), Ν. 2 Ι Π(1,8) Ν. Ι Εἰσ. (2.1). Οἰκονομίδου, Α', σ. 102, Κρασσα, Γ. Διδ. παράγρ. 127, Μ π α λ ῆ, ἐνθ. ἀνωτ. σ. 350, 351, ἐν πάσῃ λεπτομερείᾳ. Μαλέται 1938, σ. 30.

(14) Μ π α λ ῆ, ἐνθ. ἀνωτ. σ. 352.

μῶν καὶ δὴ τῶν ἀενάων ποταμῶν (flumen perenne), οἱ ὅποιοι δὲν εἶναι πράγματα κοινά. ἀλλὰ δημόσια. Λόγω τῆς ἀενάου ροῆς, ἡ Πολιτεία θέτει ὑπὸ τὴν ἐποπτεῖαν τῆς τῷ ὕδωρ, ἵνα ἐξασφαλίσῃ τὴν σύμμετρον χρῆσιν ἀπάντων, διότι ἐφεξῆς τὸ ὕδωρ ἀπέκτῃσε μείζονα σημασίαν διὰ τὰς ἀνάγκας τοῦ συνόλου (15). Ἡ κοινὴ χρῆσις τοῦ δημοσίου τούτου ὕδατος δὲν εἶναι πλέον ἄμετρος, ὡς ἡ χρῆσις τοῦ κοινοῦ πράγματος, ἀλλ' ἀνήκει εἰς πάντας, προστατεύεται δὲ δι' εἰδικῶν πρᾶξι-ελεμμάτων (16).

Διὰ τοῦτο ἵνα τὸ ρέον ὕδωρ περιληφθῇ, κατὰ τὸν Κώδικα, εἰς τὴν δημοσίαν κτῆσιν. δέον πρὸς τούτους νὰ εἶναι : γ) ἀενάως ρέον.

Οὐχὶ λοιπὸν τὸ ἀπλῶς ἐλευθέρως ρέον, οὐδὲ τὸ ἀπλῶς ἀενάως ρέον, ἀλλὰ τὸ ἐλευθέρως ἅμα καὶ ἀενάως ρέον ὕδωρ εἶναι κοινόχρηστον.

Οὕτως ὁ Κώδιξ ἔθεσεν ἐκτὸς συναλλαγῆς, ὡς κοινόχρηστα, πάντα τὰ ρέοντα ὕδατα τῶν ποταμῶν καὶ ρυάκων. ἄνευ τῆς παλαιᾶς ἐν τῷ νόμῳ περὶ διακρίσεως κτημάτων διαστολῆς μεταξὺ πλευσίμων ἢ μὴ ποταμῶν, ὑπὸ μόνον τὸν ὅρον ὅτι ταῦτα ρέουν ἐλευθέρως καὶ ἀενάως.

Ὅθεν ἀποκλείονται μόνον τὰ ὕδατα τῶν παροδικῶς καὶ οὐχὶ ἀενάως ρέοντων χειμάρρων, οἱ ὅποιοι παραμένουσιν εἰς τὴν ἰδιωτικὴν ἰδιοκτησίαν.

Πάντα ταῦτα οὕτως εἶχον καὶ κατὰ τὸ ρωμαϊκὸν δίκαιον. Πράγματι, κατὰ τὴν κρατοῦσαν ἐρμηνείαν τοῦ σχετικοῦ χωρίου τοῦ Οὐλπιανοῦ, τὸ ρωμαϊκὸν δίκαιον, χωρὶς νὰ διακρίνῃ τοὺς ποταμούς ἀπὸ τοὺς ρύακας (rivi) (17), διέκρινεν αὐτοὺς εἰς ἀενάως ρέοντας (flumina perennia) καὶ χειμάρρους (torrentia), ἐθεώρει δὲ ὡς δημοσίους ποταμούς μόνον τοὺς ἀενάως ρέοντας, οὐχὶ δὲ τοὺς χειμάρρους (18).

Οὕτως εἶχον ἐπίσης πάντα ταῦτα καὶ κατὰ τὸ πρὸ τοῦ Κώδικος ἰσχύον ἐλληνικὸν δίκαιον, διότι τὸ ὑπὸ τοῦ ρωμαϊκοῦ δικαίου συγκεκριημένον καθεστῶς τῶν ρέοντων ὑδάτων δὲν ἐθίγη, ὡς διδάσκεται (19), ὑπὸ τῶν εἰδικῶν περὶ πλευσίμων ποταμῶν διατάξεων τοῦ περὶ διακρίσεως κτημάτων νόμου, ὅστις δὲν περιέχει καταργητικὴν ἢ ἄλλην τινὰ διάταξιν περὶ ρέοντων ὑδάτων.

Ἡ παρατήρησις αὕτη δὲν στερεῖται θεωρητικῆς σημασίας. Πράγματι ἔάν, κατὰ τὸ προϊσχύον δίκαιον, τὰ ρέοντα ἐν γένει ὕδατα (πλὴν τῶν πλευσίμων, τὰ

(15) Μ π α λ ἦ, ἐνθ' ἄνωτ. σ. 382.

(16) Μ π α λ ἦ, ἐνθ' ἄνωτ. σ. 383, στ. α'.

(17) Ulp. N. I Παράγρ. 1 - 3, de flumin. II. (43.12), καίτοι ἐν τῷ χωρίῳ τούτῳ εὔρηται διάκρισις μεταξὺ ποταμοῦ καὶ χειμάρρου, θεωρουμένη ὡς φύσεως πραγματικῆς καὶ οὐχὶ νομικῆς.

(18) Ulp. N. I Παράγρ. 1 - 3, de Fluminib. II. (43.12) : «Fluminum quaedam sunt perennia, quaedam torrentia; Perenne est quod semper fluat, ἀένως, torrens ὁ χειμάρρους... Fluminum quaedam publica sunt, quaedam non; publicum flumen esse Gajus definit, quod perenne sit». Βλ. ἐν V a n g e r o w, Lehrbuch der Pand. A' 1863 σελ. 103, Μ π α λ ἦ, ἐνθ' ἄνωτ., σ. 381, 382.

(19) Μ π α λ ἦ, ἐνθ' ἄνωτ. σ. 415.

ἑποῖα ρητῶς ὁ νόμος περὶ διακρίσεως κτημάτων ἐχαρακτήριζεν ὡς δημόσια) δὲν ἦσαν πράγματα κοινῆς χρήσεως, ἀλλ' ἰδιωτικῆς ἰδιοκτησίας, θὰ ἐγεννᾶτο ζήτημα, ἐὰν ὁ περὶ τοῦ Ἀστικοῦ Κώδικος νόμος ἠδύνατο νὰ χαρακτηρίσῃ ὡς κοινόχρηστα τὰ ρέοντα ὕδατα, θέτων αὐτὰ ἐκτὸς συναλλαγῆς, χωρὶς νὰ δημιουργηθῇ ὑποχρέωσις πρὸς ἀποζημίωσιν δι' ἀφαίρεσιν ἰδιοκτησίας, συνταγματικῶς προστατευομένης. Θεωρητικῶς, πρέπει νὰ δεχθῶμεν ἀδυναμίαν τοῦ νομοθέτου νὰ ρίψῃ ἐπὶ τῆς ἰδιωτικῆς ἰδιοκτησίας βᾶρος τόσον μειωτικὸν τοῦ περιεχομένου τῆς κυριότητος, ὡς εἶναι τὸ δικαίωμα τῆς κοινῆς χρήσεως. Πράγματι, ἡ ὑπὲρ ἀπάντων ἀσφαλιζομένη κοινὴ χρῆσις θεωρεῖται ὡς βᾶρος διαφορῶν κατὰ φύσιν ⁽²⁰⁾ καὶ βαρύτερον κατὰ τὸ περιεχόμενον ἀπὸ τὰς συνήθεις διοικητικὰς δουλείας, ἤτοι τοὺς χάριν κοινῆς ὠφελείας θεσπιζομένους γενικοὺς περιορισμοὺς τῆς κυριότητος ⁽²¹⁾. Τῶν περιορισμῶν τούτων ἡ ἐπιβολὴ δὲν γεννᾷ, κατὰ τὰ γενικῶς κρατοῦντα, δικαίωμα πρὸς ἀποζημίωσιν ⁽²²⁾.

Παρ' ἡμῖν ὅμως τὸ ζήτημα τοῦτο στερεῖται πρακτικῆς σημασίας, διότι τὸ ἐδ. 2 τοῦ ἄρθρ. 17 τοῦ Συντάγματος τοῦ 1911 ἐξαιρεῖ τὰ ρέοντα ὕδατα ἐν γένει, ἄνευ διακρίσεως μεταξὺ πλευσίμων ἢ μὴ, τῆς συνταγματικῆς προστασίας τῆς ἰδιοκτησίας, ὀρίζον ὅτι εἰδικοί νόμοι κανονίζουσι τὰ τῆς ἰδιοκτησίας αὐτῶν. Συνεπῶς, ὁ Ἀστικὸς Κώδιξ, θεσπίσας τὴν κοινὴν χρῆσιν τῶν ρέοντων ὑδάτων, δὲν προσέκρουσεν εἰς τὰς περὶ προστασίας τῆς ἰδιοκτησίας συνταγματικὰς ἐγγυήσεις.

Τὴν κοινὴν χρῆσιν τοῦ ὕδατος ρυθμίζει ὁ νόμος ἐν ἄρθρῳ 969 κατὰ τρόπον ἀρκούντως λεπτομερῆ, καθορίζων, ἐν περιπτώσει συγκρούσεως μεταξὺ πλειόνων δικαιουμένων, τὴν σειράν προτιμήσεως ὡς ἐξῆς: 1) προηγεῖται ἡ περισσότερον κοινωφελὴς χρῆσις, οἷα νοεῖται ἡ προάγουσα κοινὰ ἀγαθὰ, ἕλλα πλὴν τῶν οἰκονομικῶν.

2) Ἐπεταὶ ἡ μᾶλλον προάγουσα τὴν κοινωνικὴν οἰκονομίαν, ἤτοι τὴν ἐθνικὴν οἰκονομίαν, ἣτοι ἡ συνδεομένη πρὸς τὰ γενικὰ οἰκονομικὰ συμφέροντα, οὐχὶ δὲ τὰ κοινωνικά, διότι περὶ τούτων ἡ ὑπ' ἀριθ. 1 περίπτωσις.

3) Ἀκολουθεῖ ἡ ἀρχαιότερα, ἀποδιδόμενη ἐνταῦθα σημασίας εἰς τὸ στοιχεῖον τοῦ χρόνου.

4) Ἡ χρῆσις δι' ἐπιχειρήσιν τυπικῆς σημασίας, οὐχὶ δὲ γενικῆς, διότι περὶ τῆς αὐτῆς προνοεῖ ἡ ὑπ' ἀριθ. 2 μὲν περίπτωσις, ἐὰν πρόκειται περὶ οἰκονομικῆς φύσεως ἐπιχειρήσεως, ἡ ὑπ' ἀριθ. 1 δέ, ἐὰν πρόκειται περὶ κοινωφελοῦς ἐπιχειρήσεως, ἐν ἧ τὸ οἰκονομικὸν στοιχεῖον εἶναι δευτερεύον.

⁽²⁰⁾ Pardessus, Traite des servitudes, σ. 18. Μπαλῆ σ. 418.

⁽²¹⁾ Π. χ. αὖ ἐν ἄρθρ. 28 τοῦ νόμου 3406 περὶ ὁδοποιίας ἀπαγορεύσεως ἀνορύξεως φρεάτων κατὰ μῆκος τῶν ὁδῶν ἢ ἐμφράξεως τάφρων κλπ. Ὁμοίως ἡ ἐν β. 8. τῆς 31 Αὐγ. 1926, ἄρθρ. 26 ἀπαγόρευσις οἰκοδομῆς ἢ φυτείας εἰς ἀκτίνα 220 μ. ἀπὸ ὀχυρῶν ἢ ἀποθηκῶν πυρομαχικῶν. Βλ. Berthélemy, τομ. Β' μετὰφρ. σ. 127 ἡμετέρας προσθήκας.

⁽²²⁾ Berthélemy, ἐνθ. ἀνωτ. σ. 127.

5) Τέλος, ἐλλείψει οἰοῦδήποτε τῶν ὡς ἄνω λόγων προτιμήσεως, προτιμᾶται ὁ παρόχθιος. Οὕτω τοῦ παροχθίου ἡ θέσις παραμένει προνομιακῆ ἐναντι τοῦ μεγάλου πλήθους τῶν δικαιωμένων χρήσεως, τῶν μὴ ὑπαγομένων εἰς τὰς σχετικῶς ὀλίγας καὶ ἐξαιρετικὰς περιπτώσεις ὑπ' ἀριθ. 1—4 (1).

Παραλλήλως πρὸς τὴν κοινὴν χρῆσιν τῶν ἐλευθέρως καὶ ἀενάως ρεόντων ὑδάτων, ὑφίσταται τὸ αὐτοτελὲς ἐμπράγματον δικαίωμα τῆς Πολιτείας ἐπὶ τῆς ἐκμεταλλεύσεως τῆς δυνάμεως αὐτῶν πρὸς παραγωγὴν μηχανικῆς ἐνεργείας, κατὰ τὸ νομοθ. διάταγμα τῆς 17/20 Ἰουλίου 1923, δυνάμενον νὰ παραχωρηθῇ διὰ νόμου ἢ δι' ἀποφάσεως τοῦ Ἰπουργοῦ τῆς Συγκοινωνίας, ἀναλόγως τῆς σημασίας τῆς ἰδρυθησομένης ἐπιχειρήσεως (23).

Ἡ ἄσκησις τοῦ δικαίωματος τούτου εἶναι δυνατὸν νὰ καταλύσῃ τὴν ἐν ἄρθρῳ 969 σειρὰν προτιμήσεως κατὰ τὴν χρῆσιν τοῦ ρεόντος ὕδατος; Ἡ ἀπάντησις εἶναι καταφατικῆ, διότι πρόκειται περὶ ἰδιαιτέρας ἐκδηλώσεως τῆς χρήσεως, ἣν ὁ νόμος ἐρρύθμισεν αὐτοτελῶς καὶ ἀσχέτως πρὸς τὴν κοινὴν χρῆσιν, ἀναγαγὼν ταύτην καὶ εἰς ἐμπράγματον δικαίωμα.

Οὕτως ὁ παραχωρησιούχος ἐκμεταλλεύσεως τῆς δυνάμεως ρεόντων ὑδάτων δικαιούται, τηρῶν τοὺς ὅρους τῆς παραχωρήσεως, νὰ ποιῆται χρῆσιν αὐτῶν προηγούμενος παντὸς ἄλλου. Ἐπὶ τῶν αὐτῶν ὅμως ὑδάτων, οἰασθήποτε ἄλλης φύσεως χρήσις ἐξακολουθεῖ νὰ ρυθμίζεται κατὰ τὴν ἐν ἄρθρῳ 969 σειρὰν.

Ἔτερα πράγματα κοινῆς χρήσεως, συγκαταλεγόμενα, κατὰ τὸ ἄρθρον 967, εἰς τὴν ποταμίαν δημοσίαν κτῆσιν, εἶναι αἱ ὄχθαι τῶν πλευσίμων ποταμῶν καὶ αἱ μεγάλαι λίμναι μετὰ τῶν ὄχθων αὐτῶν.

Ἀξιοσημεῖωτος εἶναι ἐνταῦθα ἡ διάφορος μέθοδος ἐκφράσεως, τὴν ὁποίαν μεταχειρίζεται ὁ νόμος δι' ἑκατέραν τῶν ὡς ἄνω κατηγοριῶν πραγμάτων. Ἐνῶ μνημονεύει τὰς «μεγάλας λίμνας μετὰ τῶν ὄχθων αὐτῶν», δὲν μνημονεύει συστοίχως τοὺς πλευσίμους ποταμοὺς μετὰ τῶν ὄχθων αὐτῶν, ἀλλὰ μόνον τὰς ὄχθας τῶν πλευσίμων ποταμῶν.

Ἄλλ' ὁ ποταμὸς συγκροτεῖται φυσικῶς ἐκ τριῶν στοιχείων, ἧτοι α) τοῦ ὕδατος, β) τῆς κοίτης, καὶ γ) τῶν ὄχθων. Ἡδὴ ὅμως ὁ νόμος ἐποίησατο μνεῖαν τοῦ ὕδατος, κατατάξας εἰς τὰ κοινόχρηστα πράγματα τὰ ἐλευθέρως καὶ ἀενάως ρεόντα ὕδατα, ἄρα, κατὰ τὰ προηγούμενως ἀναπτυχθέντα, καὶ τὰ ὕδατα τῶν πλευσίμων ποταμῶν. Ἐὰν λοιπὸν ὁ νόμος ἐμνημόνευσεν ἐκ νέου τοὺς πλευσίμους ποταμοὺς, ἡ μνεῖα αὕτη θὰ περιεῖχεν ἐν αὐτῇ μερικὴν παλλιλλογίαν, ἀφοῦ ἤδη

(1) Περί ἀστυνομίας ὑδάτων ἐν γένει, βλ. νόμον 2853 τοῦ 1922 (κωδ. δ. τῆς 18-21 Μαρτίου 1924).

(23) Περί τῆς συνταγματικότητος τοῦ θεσμοῦ τούτου βλ. Ε. Μ π λ έ τ σ α. Ἡ Ἐκμετάλλεσις τῆς δυνάμεως τῶν ρεόντων ὑδάτων, ἐν «Δικ.» 1932, σελ. 753. Κατὰ τὸν νόμον 5153 τῆς 10-18 Ἰουλίου 1931, δύναται νὰ παραχωρηθῇ διὰ διατάγματος καὶ τὸ δικαίωμα τῆς ἐκμεταλλεύσεως τῆς γηγενοῦς θερμότητος καὶ τῶν παλλοροῶν πρὸς παραγωγὴν κινητηρίου δυνάμεως.

ἔχει μνημονευθῆ ἓν ἐκ τῶν στοιχείων αὐτῶν. ἦτοι τὸ ὕδωρ. ὕπερ. ρέον ἀενάως καὶ ἐλευθέρως. δυνάμενον δὲ καὶ νὰ πλευσθῆ, ἀποτελεῖ πλευσίμον ποταμόν. Ὁ νόμος ἀπέφυγε τὴν παλιλλογίαν, μνημονεύσας μόνας τὰς ὄχθας. (α). Οὕτως ὅμως ὑπελείφθη ἡ κοίτη τοῦ ποταμοῦ, περὶ τῆς ὁποίας οὐδεμίᾳ γίνεται μναία.

Τὸ κενὸν τοῦτο, κατ' ἐπίφρασιν μόνον ὑφιστάμενον, ἀναπληροῦται διὰ τῆς σκέψεως ὅτι ἡ κοίτη τοῦ δημοσίου ποταμοῦ ἀκολουθεῖ τὴν νομικὴν κατάστασιν τοῦ ἐν τῇ κοίτῃ, ρέοντος ὕδατος. Τοῦτο ἀποτελεῖ ἀρχὴν τοῦ ρωμαϊκοῦ δικαίου (24), ἡ ὁποία ὅμως οὐδαμῶς διατυποῦται ἐν τῷ Κώδικι. Συνάγεται ἐν τούτοις τοιαύτη ἀρχὴ ἐκ τοῦ ἄρθρου 1072, ἐνθα ὀρίζεται ὅτι ἡ ἐγκαταλειφθεῖσα κοίτη μὴ πλευσίμου ποταμοῦ ἀνήκει οὐχὶ εἰς τοὺς κυρίους τῶν μεταβαλόντων φορᾶν καὶ ἐγκαταλιπόντων κλύην ὑδάτων, ἀλλ' εἰς τοὺς παραγθίους καὶ ὅτι ὁ κύριος τοῦ ἐδάφους τῆς νέας κοίτης δικαιοῦται ἐντὸς ἔτους ν' ἀποκαταστήσῃ τὸν εἰς τὴν προτέραν κοίτην ροῦν, ἐξ οὗ ἔπεται ὅτι, ἂν δὲν ἀποκαταστήσῃ αὐτόν, ἡ νέα κοίτη ἀφαιρεῖται ἀπὸ τὴν ἰδιοκτησίαν αὐτοῦ καὶ ἀκολουθεῖ τὴν τύχην τῶν ὑδάτων, ὑπὸ τῶν ὑποίων διαρρέεται.

Ὅθεν καὶ ἡ τύχη τῆς κοίτης (25) πλευσίμου ποταμοῦ δέον νὰ θεωρῆται ρυθμισθεῖσα κατὰ τὸν αὐτὸν κανόνα καὶ ἀνήκουσα εἰς τὸ Δημόσιον κατὰ τὸ ἄρθρον 968. Οὕτως ἡ φράσις «αἱ ὄχθαι τῶν πλευσίμων ποταμῶν» δέον νὰ θεωρῆται ὡς σημαίνουσα «οἱ πλευσίμοι ποταμοὶ μετὰ τὰς ὄχθας αὐτῶν».

Σημειωτέον ὅτι ὁ Κώδιξ, ἐνῶ ἐγκατέλιπε τὴν ἐν τῷ νόμῳ περὶ διακρίσεως κτημάτων καὶ τῷ γαλλικῷ Κώδικι διάκρισιν μεταξὺ πλευσίμων καὶ μὴ πλευσίμων ποταμῶν, καθιστῶν κοινόχρηστα πράγματα τὰ ἀενάως καὶ ἐλευθέρως ρέοντα ὕδατα πάντων τῶν ποταμῶν, πλευσίμων καὶ μὴ, ἐπανέρχεται εἰς τὴν διάκρισιν ταύτην, προκειμένου περὶ τῶν ὄχθων καὶ καθιστᾷ κοινόχρηστα πράγματα τὰς ὄχθας μόνον τῶν πλευσίμων ποταμῶν, οὐχὶ δὲ τὰς ὄχθας τῶν λοιπῶν ποταμῶν. Πράγματι, τοῦτο ἐπέβαλεν ἡ ἐκ τῆς ναυσιπλοίας προκύπτουσα ἀνάγκη, ἐνῶ ἐπὶ μὴ πλευσίμων ποταμῶν καὶ ρευμάτων, δὲν θὰ ὑφίστατο ἀνάλογος ἀνάγκη κοινῆς χρήσεως τῶν ὄχθων.

Ἡ ἐκτὸς συναλλαγῆς θέσις τῶν ὄχθων τῶν πλευσίμων ποταμῶν βαίνει ὀμαλῶς, διότι αὗται ἐθεωροῦντο ἤδη ἀνήκουσαι εἰς τὴν δημοσίαν κτῆσιν καὶ κατὰ τὸ προῆσχον ἄρθρον 15 τοῦ περὶ διακρίσεως κτημάτων νόμου (26).

(α) Βλ. Berthélemy, μεταφρ. τομ. Β' σελ. 220, ἡμετέραν προσθήκην.

(24) Μπαλιῆ, Μελέται, 1938, σ. 47 κ. ἐπ., Θ. ΙΗ', σ. 382.

(25) Κοίτης ὑφισταμένης καὶ οὐχὶ ἐγκαταλειφθείσης. Περὶ ἐγκαταλειφθείσης, βλ. ἀμέσως ἄνωτέρω.

(26) Καὶ κατὰ τὸ ρωμ. δίκαιον: Ν. 2, I De Rer. Div. 4. I: Παράγρ. Riparum usus publicus est juris gentium, sicut ipsius fluminis. Οὐχὶ ὀρθῶς ὁ Καλλιγᾶς Β', σ. 28, θεωρεῖ τὰς ὄχθας ὡς ὑπαγομένης ἀπλῶς εἰς «δημοσίαν δουλείαν». Ὁμοίως καὶ ὁ Παπαρηγόπουλος, Α', σ. 334, θεωρεῖ ἔσφαλμένως ὡς «καينوφανῆ» τὴν περὶ ὄχθων διάταξιν τοῦ ν. τοῦ 1837.

Διὰ τὸν καθορισμὸν τῆς ὡς ὄχθης χαρακτηριστέας ἐκτάσεως τοῦ ἐδά-
φους, ὁ νόμος ἐγκατέλιπε τὸν ἐν ἄρθρῳ 15 τοῦ περὶ διακρίσεως κτημάτων
νόμου ὄρισμὸν (27). Τοῦτο σημαίνει ὅτι ὁ δικαστὴς θέλει καθορίζειν τὴν ἐκτασιν
τῆς ὄχθης κατὰ τὰ δεδομένα τῆς κοινῆς πείρας, ἥτις ὁμως τελεῖ ἤδη ὑπὸ τὴν
ἐπίδρασιν τῆς παραδόσεως τοῦ ρωμαϊκοῦ δικαίου.

Ζήτημα δημιουργεῖ ἡ ἐξαιρέσις τῶν πλευσίμων ποταμῶν ἀπὸ τῶν δια-
τάξεων τοῦ ἄρθρου 1072, τοῦ ὁποῦ ἡ ἐφαρμογὴ ἐντοπιζεται ρητῶς εἰς τοὺς
μὴ πλευσίμους ποταμούς. Ἡ ἐγκαταλειφθεῖσα κοίτη τοῦ μὴ πλευσίμου ποτα-
μοῦ ἀνήκει, κατὰ τὸ ἄρθρον 1072, εἰς τοὺς παροχθίους. Ἡ ἐγκαταλειφθεῖσα
κοίτη πλευσίμου ποταμοῦ δὲν εἶναι δυνατὸν ν' ἀνήκη εἰς ἄλλον, εἰμὴ εἰς τὸ
Δημόσιον. Τὸ Δημόσιον εἶναι μὲν κύριον τῶν ὄχθων τῶν πλευσίμων ποταμῶν
κατὰ τὸ ἄρθρον 967, ἀλλὰ δὲν εἶναι κυρίως εἰπεῖν, παρόχθιος ἰδιοκτῆτης,
διότι τοιοῦτος εἶναι ὁ κύριος τῶν πέραν τῶν ὄχθων ἀκινήτων, οὐχὶ δὲ καὶ ὁ
κύριος αὐτῶν τῶν ὄχθων.

Διὰ τοῦτο, τὸ ἄρθρον 1072 δὲν δύναται πράγματι νὰ ἔχη ἐφαρμογὴν ἐπὶ
πλευσίμων ποταμῶν. Συνεπῶς, ἡ ἐγκαταλειπομένη κοίτη πλευσίμου ποταμοῦ
δὲν ἀνήκει εἰς τοὺς παροχθίους, ἀλλ' ἐν πάσῃ περιπτώσει εἰς τὸ Δημόσιον.

Αἱ αὐταὶ σχέσεις εἶναι ἐφαρμοστέαι καὶ ἐπὶ τῆς τύχης νησιῶδος, ἀναφανο-
μένης ἐντὸς πλευσίμου ποταμοῦ, περὶ τοῦ ὁποῦ δὲν ὀμιλεῖ τὸ ἄρθρον 1071.
μνημονεῦον μόνον τὴν ἐν μὴ πλευσίμῳ ποταμῷ ἀναφανομένην, καὶ ἀποδίδου
αὐτὴν εἰς τοὺς κυρίους τῶν παραποταμίων κτημάτων. Τὸ Δημόσιον, κύριον
τῶν ὄχθων τῶν πλευσίμων ποταμῶν, εἶναι κύριον καὶ τῆς ἐν τῷ ποταμῷ ἀνα-
φανομένης νησιῶδος.

Ἡ πρώτη ὁμάς τῶν κοινοχρήστων περιλαμβάνει ἐπίσης τὰς μεγάλας
λίμνας. Ἐλλειψεῖ ἄλλου ὄρισμοῦ, ὁ δικαστὴς θέλει κρίνει, κατὰ τὰ δεδομένα
τῆς κοινῆς πείρας, τίνες εἶναι μεγάλαι λίμναι καὶ τίνες μικραὶ. Κατὰ τὴν ἐκτί-
μησιν, πρέπει νὰ λαμβάνηται ὑπ' ὄψιν ὄχι μόνον μηχανικῶς ἡ ἐκτασις, ἥτοι
ἡ περίμετρος τῆς λίμνης, ἀλλὰ καὶ ἡ ποσότης τοῦ περιεχομένου ὕδατος, τὸ
βάθος, ἡ σχέσις τῆς λίμνης πρὸς ἐκβάλλοντας εἰς αὐτὴν ἢ ἀρχομένους τυχὸν
ἀπ' αὐτῆς ποταμούς ἢ ρέοντα ὕδατα, ἥτοι πάντα τὰ στοιχεῖα ἐκεῖνα, τὰ ὁποῖα
θὰ ἦτο δυνατὸν νὰ προσδώσουν εἰς μίαν λίμνην ἐξαιρετικὴν σημασίαν, ἀπὸ τῆς
ἀπόψεως τῆς ἐξυπηρετήσεως τῶν ἀναγκῶν γενικωτέρου κύκλου προσώπων(28).

(27) «Ὅχθαι καὶ αἰγιαλοὶ εἶναι ἡ περιστοιχοῦσα τὴν θάλασσαν ἢ τοὺς ποταμούς γῆ
καθ' ὅσον μέρος βρέχεται ἀπὸ τὰς μεγίστας, πλὴν συνήθεις ἀναβάσεις τῶν ὕδατων, ἀλλ' ὄχι
καὶ ἀπὸ τὰς ἐκτάκτους πλημμύρας». Βλ. καὶ Ν. 3 Π. I de Flum. «Ripa est quae ple-
nissimum flumen continet».

(28) Ε. 'Αθ. 107 (1912) Θ. ΚΔ', σελ. 440: «περὶ τοῦ ἂν πρόκειται περὶ μεγάλῃς
λίμνης, θέλει ἐξαγάγει τὸ δικαστήριον ἐκ τῶν θέσεων... καὶ τοῦ σκοποῦ, ὃν ἐξυπηρετεῖ
αὐτὴ πρὸ τῆς ἀποξηρανσεως τῆς» (ἐπρόκειτο περὶ τῆς λίμνης τῆς Κωπαίδος).

Ὁ χαρακτηρισμὸς τῶν μεγάλων λιμνῶν ὡς κοινοχρήστων πραγμάτων ὑπὸ τοῦ νόμου εἶναι συνταγματικός, στηριζόμενος εἰς τὴν διατηροῦσαν ἰσχὴν Συντακτικὴν Πράξιν ὑπὸ στοιχ. Ζ' τῆς 28 Ὀκτωβρίου 1935, διὰ τῆς ὁποίας ὀρίζεται ὅτι διὰ νόμου ρυθμίζονται τὰ τῆς ἰδιοκτησίας καὶ ἰχθυοτροφικῆς ἐκμεταλλεύσεως καὶ διαχειρίσεως τῶν λιμνοθαλασσῶν καὶ μεγάλων λιμνῶν.

Καὶ κατὰ τὸ ρωμαϊκὸν ἄλλωστε δίκαιον, ἦσαν δημόσια πράγματα αἱ μεγάλοι λιμναὶ⁽²⁹⁾ καὶ αἱ ὄχθαι αὐτῶν⁽³⁰⁾ ⁽³¹⁾. Τέλος, κατὰ ρητὴν διάταξιν τοῦ νόμου 5800 τοῦ 1933, αἱ ἐκ τῆς ἀποξηράνσεως μεγάλων λιμνῶν ἀποκαλυπτόμεναι γαῖαι περιέρχονται οὐχὶ εἰς τὴν δημοσίαν κτῆσιν, ἀλλ' εἰς τὴν ἰδιαιτέραν περιουσίαν τῆς Πολιτείας.

Β' Θαλασσία δημοσία κτῆσις.

Εἰς τὴν Β' ομάδα τῶν κοινοχρήστων περιλαμβάνονται οἱ αἰγιαλοὶ, οἱ λιμένες καὶ οἱ ὄρμοι, ἀποτελοῦντες τὴν λεγομένην θαλασσίαν δημοσίαν κτῆσιν.

α) Τῶν αἰγιαλῶν ἡ κοινὴ χρῆσις ἀποτελεῖ παράδοσιν τοῦ ρωμαϊκοῦ δικαίου⁽³²⁾, τὴν ὅποιαν εἶχεν ἀκολουθήσει ὁ νόμος περὶ διακρίσεως κτημάτων.

Τι εἶναι αἰγιαλὸς δὲν καθορίζει ὁ κῶδιξ, ἐνῶ ὁ περὶ διακρίσεως κτημάτων νόμος περιελάμβανε καὶ ὄρισμὸν τοῦ αἰγιαλοῦ εἰλημμένον ἐκ τοῦ ρωμαϊκοῦ δικαίου. Κατὰ τὸν ὄρισμὸν τοῦτον, αἰγιαλὸς εἶναι ἡ περιστοιχοῦσα τὴν θάλασσαν γῆ, καθ' ὅσον μέρος βρέχεται ἀπὸ τὰς μεγίστας, πλὴν συνήθεις ἀναβάσεις τῶν ὑδάτων ἐν καιρῷ χειμῶνος⁽³³⁾. Ὁχι ὁμως καὶ ἀπὸ τὰς ἐκτάκτους πλημμυρίδας.

⁽²⁹⁾ Ν. 112 Π. 50 17 Ν. 108 Βασ. 2.2. Πρ. Ἀθ. 5054 (1910). Θ. ΚΔ' σελ. 440, σμ.

⁽³⁰⁾ Ε. Ἀθ. 107 (1912), Θ. ΚΔ' σελ. 440.

⁽³¹⁾ Ὁ ἀν. νόμος 1549 τοῦ 1938 (488), ἐν ἀρθρ. 13 ὀρίζει ὅτι ἀνήκει εἰς τὸν δημοσίον ἢ ἐκμετάλλευσιν λουτρῶν, λιμνῶν καὶ δημοσίων ποταμῶν, ἐνευ διακρίσεως μεταξὺ μεγάλων καὶ μικρῶν λιμνῶν. Ἐπὶ τῶν τελευταίων τούτων, ὁ περιορισμὸς εἶναι ἀμφιβόλου ἰσχύος.

⁽³²⁾ Ν. 13 καὶ 49 Βασ. (50.1) Παρ. 1 καὶ 5 Εἰσηγ. (2.1). Παραγρ. 2 Εἰσ. (2.1) Ν. 2 Παραγρ. 1 Π. (1.8) κλπ. Α. Π. 248 (1891) Θ. Β' 582 Α. Π. 92 (1856), Α. Π. 205 (1880). Α. Π. 56 (1883). Α. Π. 425 (1893) κλπ. Ὑφίστανται ὁμως καὶ διατάξεις, χαρακτηρίζουσαι τοὺς αἰγιαλοὺς ὡς κοινὰ τοῖς πᾶσι πράγματα: Παραγρ. 1 Εἰσ. (1.2): «Naturali jure communia sunt: aer, aqua profluens et mare, et per hoc littora maris». Βλ. καὶ R e c y, Traité du domaine public, τόμ. I σ. 18 κ. ἐπ. Μνημονεύτος ἐν παρόδῳ ἐνταῦθα ὁ νόμος τῆς 17 Σεπτ. 1926, ὁ θεωρήσας τοὺς αἰγιαλοὺς ὡς πράγματα κείμενα ἐντὸς τῆς συναλλαγῆς καὶ ἐπιτρέψας τὴν ἐκποίησιν αὐτῶν. Βλ. σχετικῶς Ἡλ. Ἀναστασιάδου, Ὁ νέος νόμος περὶ δημοσίων κτημάτων, ἐν Οἰκονομικῷ Ταχυδρόμῳ τῆς 3 Ὀκτωβρίου 1926, ἀρ. 26.

⁽³³⁾ Ν. 3 Εἰσ. (2.1), ν. 96 πρ. ν. 112 Π. (50.16). «Est litus maris quatenus hibernus fluctus maximus excurit». Α. Π. 204 (1880). Ἡ ἀρχὴ αὕτη κρατεῖ καὶ ἐν Γαλλίᾳ διὰ τὰς ἀκτὰς τῆς Μεσογείου, διὰ τὰς ἀκτὰς δὲ τοῦ Ὠκεανοῦ αἰγιαλὸς θεωρεῖται ἡ ἐκτασὶς ἢ βρεχομένη ἀπὸ τὴν μεγίστην πλημμυρίδα τοῦ Μαρτίου. Berthélemy, σ. 548.

Ὁ ὀρισμὸς οὗτος δέον νὰ ἐξακολουθῇ θεωρούμενος ἰσχυρὸς καὶ δεσμεύων τὸν δικαστήν. διότι καὶ κοινῇ συνείδησις ἐκ τῆς μακρῆς ἀσκήσεως ἔχει ἀποβῆ καὶ ἔχει υἱοθετηθῆ ὑπὸ νεωτέρων διατάξεων, διατηρουμένων ἐν ἰσχύϊ καὶ μετὰ τὴν εἰσαγωγὴν τοῦ Κώδικος. Οὕτω τὸ ἄρθρ. 1 τοῦ ἀν. ν. 2344 τοῦ 1940 (154) «περὶ αἰγιαλοῦ καὶ παραλίας» περιέχει παραπλήσιον ὀρισμὸν, τὸ δὲ ἄρθρ. 11 τοῦ δ. τῆς 7/12 Μαΐου 1923 (124), διατηρηθὲν ἐν ἰσχύϊ καὶ μετὰ τὸ ἄρθρ. 10 τοῦ ἀν. ν. 1540 τοῦ 1938 (488), προβλέπον δὲ περὶ διοικητικοῦ καθορισμοῦ τῶν ὀρίων τοῦ αἰγιαλοῦ, ὁμιλεῖ περὶ «χειμερίου κύματος» (fluctus hibernus)⁽³⁴⁾, ἐξ οὗ ἔπεται ὅτι τοῦ ρωμαϊκοῦ δικαίου αἱ διατάξεις διέπουνσι πάντοτε τὸ ζήτημα τοῦ καθορισμοῦ τῆς ἐκτάσεως τοῦ αἰγιαλοῦ.

Ὁ καθορισμὸς τῶν ὀρίων τοῦ αἰγιαλοῦ ἀνήκει εἰς τὴν ἐκτίμησιν τοῦ δικαστοῦ⁽³⁵⁾. Πλὴν ὅμως, διὰ διοικητικούς λόγους, θεσπίζεται ὑπὸ τῶν ἀμέσως ἀνωτέρω μνημονευθεισῶν διατάξεων καὶ διοικητικὸς καθορισμὸς τῶν ὀρίων τοῦ αἰγιαλοῦ, ἐνεργούμενος ὑπὸ εἰδικοῦ συλλογικοῦ ὄργανου. Εἶναι ἐκτὸς ἀμφισβητήσεως, ὅτι ἡ ἀπόφασις τοῦ συλλογικοῦ τούτου ὄργανου, ἐκδηλουμένη διὰ συντάξεως σχεδιαγράμματος, εἰς τὸ ὁποῖον ἀποτυποῦνται τὰ ὅρια τοῦ αἰγιαλοῦ, δὲν εἶναι ἱκανὴ ἵνα καταστήσῃ νομικῶς αἰγιαλὸν τμήμα τοῦ ἐδάφους, ὅπερ ἐσφαλμένως περιελήφθη εἰς τὸ διάγραμμα ὡς αἰγιαλός⁽³⁶⁾.

Πράγματι, τὸν αἰγιαλὸν δημιουργεῖ ἡ φύσις ἀβιάστως, οὐχὶ δὲ δήλωσις βουλήσεως τῆς Πολιτείας^(α). Διὰ τοῦτο, τὸ διάγραμμα τοῦ αἰγιαλοῦ χρησιμεύει ἀπλῶς ἵνα ἡ Διοίκησις γνωρίζῃ τίνα ἐδάφη δέον νὰ μεταχειρίζηται ὡς αἰγιαλούς, ἀσκοῦσα ἐπ' αὐτῶν τὰς οἰκειὰς διοικητικὰς ἐνεργείας. Ὁ βλαπτόμενος ὅμως ἐκ τῶν τοιούτων ἐνεργειῶν, δύναται νὰ ζητήσῃ τὴν ἀκύρωσιν τοῦ

(34) Καὶ δὴ, κατ' ἐσφαλμένην ἔκφρασιν, περὶ «ζώνης τοῦ χειμερίου κύματος». Τὴν ἔκφρασιν «χειμέριον κύμα» βλ. καὶ ἐν Σ. Ε. 491 (1937): «τῆς ζώνης τοῦ αἰγιαλοῦ, ἧτοι τῆς ζώνης τοῦ χειμερίου κύματος».

(35) Ἡ ἐκτίμησις δὲν δύναται νὰ στηριχθῆ εἰς κύτοψίαν, διότι τὰ φυσικὰ φαινόμενα, τ' ἀπαρτίζοντα τὴν ἔκτασιν τοῦ αἰγιαλοῦ, δὲν ὑπόκεινται εἰς τὴν στιγμιαίαν ἀντίληψιν τοῦ ἀνθρώπου: Α. Π. 14 (1890) Θ. Α' 10. Ἄφ' ἑτέρου, ἡ ἀπλὴ ὑπὸ ὕδατων κάλυψις χθαμαλοῦ ἐδάφους δὲν προσδίδει εἰς αὐτὸ τὴν ἰδιότητα τοῦ αἰγιαλοῦ: Α. Π. 98 (1910) Θ. ΚΑ' 295.

(36) Βλ. συναφῶς τὴν Σ. Ε. 491 (1937): «τῆς ἰδιότητος τοῦ αἰγιαλοῦ μὴ δημιουργουμένης διὰ πράξεως τῆς Πολιτείας, ἀλλὰ προκινητοῦστος ἐκ φυσικῶν φαινομένων». Πρβλ. Berthélemy — Σ τ α σ ι ν ο π ο ὐ λ ο υ, τομ. Β', σελ. 216, ἡμετέραν προσθήκην.

(α) Κατὰ τοῦτο, τὸ τμήμα τοῦτο τῆς δημοσίας κτήσεως, ὡς ἄλλωστε καὶ τὰ τμήματα τῆς ἀνωτέρω ἐρηνευθείσης ὑπὸ στοιχ. Α' κατηγορίας τῆς ποταμίας δημοσίας κτήσεως, διαστέλλεται τῶν εἰς τὴν χερσαίαν δημοσίαν κτῆσιν ἀνηκόντων καὶ κατωτέρω ὑπὸ στοιχ. Γ' ἐρηνωμένων πραγμάτων, ἵτινα κατατάσσονται εἰς τὴν δημοσίαν κτῆσιν διὰ πράξεως τῆς Πολιτείας. Περὶ «καθαρῶσεως» (Widmung) δημοσίας ὁδοῦ, βλ. κατωτ. Ἐντεῦθεν ἡ διάκρισις μεταξὺ δημοσίας κτήσεως φυσικῆς (d. p. naturel) καὶ τοιαύτης ἀπορροούσης ἐκ καθορισμοῦ τοῦ νόμου (domaine public par determination de la loi) ἢ δημοσίας κτήσεως «τεργητῆς», διάκρισις, ἧτις εἶναι ἐν χρήσει ἐν τῇ γαλλικῇ θεωρίᾳ.

διαγράμματος υπό του Συμβουλίου τῆς Ἐπικρατείας διὰ παράβασιν τοῦ νόμου (37).

Ἀπό τοῦ αἰγιαλοῦ δέον νά διακριθῇ σαφῶς ἡ αἰγιαλίτιδος ζώνη ἡ χωρική θάλασσα (38).

Ἡ θάλασσα ἐν γένει κατὰ τὰ κοινῶς παραδεδομένα, ἀποτελεῖ πρᾶγμα κοινὸν τοῖς πᾶσι. Ἡ χωρική θάλασσα δὲν ὑπάγεται εἰς διάφορον καθεστῶς. Ἡ ἀστυνομικὴ ἐξουσία, τὴν ὑποίαν ἡ παράκτιος Πολιτεία κατὰ κανόνας τοῦ διεθνoῦς δικαίου, ἀσκεῖ ἐπὶ τῆς αἰγιαλίτιδος ζώνης φέρει μὲν τὸ τμήμα τοῦτο τῆς θαλάσσης πλησιέστερον πρὸς τὴν ἐποπτεῖαν, τὴν ἀσκουμένην ἰδιαζόντως ἐπὶ τῶν κοινοχρήστων πραγμάτων, πλὴν δὲν μετᾶγει αὐτὴν ἀπὸ τῆς κατηγορίας τῶν κοινῶν τοῖς πᾶσι πραγμάτων εἰς τὴν κατηγορίαν τῶν κοινοχρήστων (39).

(37) Τὴν λύσιν ταύτην ἀκολουθεῖ ἤδη ἡ γαλλικὴ νομολογία. Ἐὰν ἡ αἴτησις ἀκυρώσεως ἀπορριφθῇ, θεωρουμένου ὀρθοῦ τοῦ διαγράμματος, χωρεῖ ἀναγῆ ἐνώπιον τῶν τακτικῶν δικαστηρίων, κατευθυνομένη μόνον εἰς ἀποζημίωσιν λόγῳ «ἐμμέσου ἀπαλλοτριώσεως» Βλ. Baillière, De la delimitation du domaine public, σελ. 182 κ. ἐπ., Berthélemy, σ. 552, μεταφρ. τόμ. Β' σελ. 197 κ. ἐπ. Hauriou, ἐκδ. 1927, σελ. 694, σημ. 1. Alibert, σ. 291. Περ' ἡμῶν, ἡ χάραξις τῶν ὁρίων ἔχει ἀπλῶς διοικητικὰ ἀποτελέσματα, ὡς π. γ. ὁ διοικητικὸς ἀποτερματισμὸς δάσους, καθ' οὗ δὲν ἀκλείεται ἡ ἐνώπιον τῶν τακτικῶν δικαστηρίων ἀγωγή: Σ. Ε. 807 (1940).

Ἡ κατὰ τοῦ διαγράμματος τοῦ αἰγιαλοῦ αἴτησις ἀκυρώσεως εἶναι ἐπιτετραμμένη, ὡς καὶ κατὰ τοῦ ἀποτερματισμοῦ δάσους, δὲν δύναται ὅμως, ὡς φρονοῦμεν, νά στηρίξηται εἰς ἐσφαλμένον καθορισμὸν τῶν ὁρίων, ἀλλ' εἰς παράβασιν διατάξεων τοῦ νόμου. Ἄλλως, ἐνδεχομένη ἀπόρριψις τοῦ περὶ τῶν ἀληθῶν ὁρίων λόγου θά ἐδημιούργει δεδικασμένον διὰ τὰ τακτικὰ δικαστήρια, τοῦτο δὲ θά ἦτο ἀτοπον, διότι τὰ τακτικὰ δικαστήρια πρέπει νά παραμένουν ἀρμόδια διὰ τὴν προστασίαν τῆς ἰδιοκτησίας, μὴ δυναμένης ν' ἀφαιρεθῇ ἄλλως ἢ κατὰ τοὺς ὅρους τοῦ ἀρθρ. 17 τοῦ Συντάγματος. Ἡδὴ ὁ καθορισμὸς τῶν ὁρίων τοῦ αἰγιαλοῦ συνεδιάσθη πρωτοτύπως πρὸς τὸν θεσμὸν τῆς ἀναγκαστικῆς ἀπαλλοτριώσεως: Κατὰ τὸ ἀρθρ. 4 τοῦ ἀν. ν. 2344/1940 (154), ἰδιωτικὰ κτήματα, χαρακτηρισθέντα ἐν τῷ διαγράμματι ὡς περιλαμβανόμενα εἰς τὸν αἰγιαλὸν, θεωροῦνται ὡς κτηροχθέντα ἀναγκαστικῶς ἀπαλλοτριωτά, ἔπεται δὲ ἡ διαδικασία τοῦ ἀρθρ. 17 τοῦ Συντ. Ἐν τοιαύτῃ ὅμως περιπτώσει, ἡ ἐν ἀρθρ. 3 τοῦ νόμου προβλεπομένη μεταγραφὴ τοῦ διαγράμματος δὲν θά ἦτο πρόωρος; Πρβλ. σχετικῶς Trentin, Actio finium regundorum, in demanio pubblico, ἐν Rivista di diritto pubblico, 1910.

(38) Περὶ τῆς ποιότητος τῶν ἐν χρῆσει ὄρων βλ. Ν. Αἰβιδᾶ, Παρατηρήσεις εἰς τὴν καθ' ἡμᾶς νομικὴν γλῶσσαν, ἐν ἐπιστ. ἐπετηρ. Νομικῆς Σχολῆς τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν, 1924, τόμ. Α' τεύχ. Ι σελ. 51.

(39) Σεφεριάδου, Μαθήματα διεθνoῦς δημοσίου δικαίου Α' σ. 361 κ. ἐπ. Maguéro, Dictionnaire des Domaines, ἐν λέξει Mer. Πρβλ. Revue du Droit Public, 1935, σ. 813, Hauriou, Précis, μεταφρ. τόμ. Β' 375, Berthélemy, σ. 546, μεταφρ. τόμ. Β' σελ. 196, Pardessus, Traité des Servitudes, 1840, σελ. 26. O Duguit, Dr. const. τόμ. Β' σ. 328 ἀντλεῖ ἀμφιβολίας ἐκ τῆς ὑπάρξεως ἀστυνομικῆς ἐξουσίας ἐπὶ τῆς αἰγιαλίτιδος ζώνης, ἀλλὰ δὲν δέχεται ὑπαγωγὴν αὐτῆς εἰς τὴν κατηγορίαν τῆς δημοσίας κτήσεως. Ἐξαίρεται πάντως ἡ μεταξύ ὄρων περιλαμβανομένη ζώνη, ἥτις ὑπάγεται εἰς τὴν δημοσίαν κτήσιν. Βλ. κατωτέρω.

Ἡ αἰγιαλίτις ζώνη ἐκτείνεται εἰς βάθος ἕξ ναυτικῶν μιλίων πρὸς τὴν ἀνοικτὴν θάλασσαν ἀπὸ τῆς ἀκτῆς, συμφώνως πρὸς τὸν ἀν. ν. 230 τοῦ 1936 (450), «περὶ καθορισμοῦ αἰγιαλίτιδος ζώνης τῆς Ἑλλάδος» (40), τηρουμένων ὁμως ἐν ἰσχύϊ τῶν κειμένων εἰδικῶν διατάξεων, δι' ὧν θεσπίζεται ἄλλη ἔκτασις διὰ τὴν ἄσκησιν εἰδικῶν δικαιωμάτων τῆς Πολιτείας. Οὕτως ὁ περὶ τελωνειακοῦ κώδικος νόμος 1165 προβλέπει ἐν ἄρθρῳ 81 ὅτι ἡ τελωνειακὴ ἀστυνομία ἀσκεῖται ἐπὶ ἐκτάσεως τριῶν χιλιομέτρων ἀπὸ τῆς ἀκτῆς, πρὸς ἔλεγχον τῶν ναυτιλιακῶν ἐγγράφων τῶν πλοίων.

Ἡ ἀρχὴ ὁμως τῆς μετρήσεως τῆς αἰγιαλίτιδος ζώνης δι' εὐθείας γραμμῆς, συρομένης ἀπὸ τῆς ἀκτῆς πρὸς τὴν ἀνοικτὴν θάλασσαν ἐφαρμόζεται μόνον ὁσάκις ἡ ἀκτὴ εἶναι εὐθύγραμμος καὶ ἀνοικτὴ πρὸς τὸ πέλαγος ἀπ' εὐθείας ἢ ὁσάκις σχηματίζει κολπώσεις λιαν ἀμυδράς, δὲν ἐφαρμόζεται δὲ ὁσάκις ἡ ἀκτὴ σχηματίζει ὄρμους, περικλειομένους μεταξὺ δύο ἀκρωτηρίων, ἀπεχόντων ἀλλήλων ὀλιγώτερον τῶν εἴκοσι μιλίων. Εἰς τὴν συχνοτάτην ταύτην περίπτωσιν, ἡ εὐθεῖα γραμμὴ δὲν σύρεται ἀπὸ τῆς ἀκτῆς, ἀλλ' ἀπὸ ἄλλης καθέτου πρὸς αὐτὴν εὐθείας, ἐνούσης τὰς δύο ἄκρας τοῦ ὄρμου. Τότε, τὸ περιλαμβανόμενον μεταξὺ τῆς ἐνούσης τὰς δύο ταύτας ἄκρας γραμμῆς καὶ τῆς ξηρᾶς τμημα τῆς θαλάσσης δὲν ἀνήκει εἰς τὴν αἰγιαλίτιδα ζώνην, ἀλλ' ἀποτελεῖ ὄρμον, ὁ ὁποῖος κατὰ τὸ ἄρθρον 967 τοῦ Κώδικος, εἶναι κοινόχρηστον πρᾶγμα, ἀνήκον εἰς τὴν δημοσίαν κτῆσιν.

Κατὰ ταῦτα, εἰς τὸ σημεῖον, ὅπου τελευτᾷ ὁ αἰγιαλὸς πρὸς τὴν θάλασσαν, ἄρχεται κατ' ἀνάγκην εἴτε χωρικὴ θάλασσα, εἴτε θάλασσα τοῦ ὄρμου, ἢ ὅποια εἶναι θάλασσα ἐσωτερικὴ, ἐξομοιουμένη πρὸς τὸ διεθνὲς καθεστῶς τῶν λιμένων (41). Ὅπου τοιαύτη ἐσωτερικὴ ἢ ἐθνικὴ θάλασσα δὲν ὑφίσταται, λόγῳ τῆς κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἥττον εὐθυγράμμου διαμορφώσεως τῆς ἀκτῆς, ἄρχεται ἀμέσως ἡ χωρικὴ ἢ αἰγιαλίτις θάλασσα. Οὕτως ὁ αἰγιαλὸς ἀποτελεῖ ἐν εἶδος ζώνης μεταξὺ τῆς κυρίως ξηρᾶς, τῆς δεκτικῆς ἰδιωτικῆς κτήσεως, καὶ τῆς αἰγιαλίτιδος θαλάσσης, ἢ ὅποια εἶναι κοινὸν τοῖς πᾶσι πρᾶγμα, ὑποκείμενον ἀπλῶς εἰς ἀστυνομικὴν ἐξουσίαν.

Ποῦ ὁμως ἀκριβῶς τελευτᾷ ὁ αἰγιαλὸς καὶ ἄρχεται ἡ αἰγιαλίτις θάλασσα; Γίνεται δεκτὸν ὅτι ἡ αἰγιαλίτις θάλασσα ἄρχεται καὶ ἄρα ὁ αἰγιαλὸς τελευτᾷ εἰς τὴν γραμμὴν τῶν μεγίστων, ἀλλὰ συνήθων ὑποχωρήσεων τῶν ὑδάτων ἐν καιρῷ νηνεμίας (42). Οὕτως, ὁ αἰγιαλὸς περικλείεται μεταξὺ δύο ὀρίων. ἦτοι τοῦ

(40) Ἠρβλ. καὶ ν. ΔΜΑ', κατωτ.

(41) Σεφεριάδου, Μαθήμ. τ. Α' σ. 368.

(42) «Laisse de basse mer, low water mark». Βλ. Paul Godey, La mer cotiere Βιβλ. I κεφ. 3, σ. 22 ὑποσημ. 2. Τὴν ἀποψιν ταύτην ἐδέχθη τὸ Ἰνστιτούτον Διεθνoῦς Δικαίου ἐν Παρισίοις τῷ 1893, ἀπορριφθεῖσης τῆς γερμανικῆς εἰσηγήσεως ὅπως ὡς ἀφετηρία τῆς αἰγιαλίτιδος ζώνης ληφθῆ τὸ ὄριον τῆς μεγίστης πλημμυρίδος.

Ἡ πρακτικὴ σημασία τοῦ καθορισμοῦ τοῦ πρὸς τὴν θάλασσαν ὀρίου τοῦ αἰγιαλοῦ εἶναι μεγαλύτερα ἐκεῖ ὅπου ἐπικρατεῖ τὸ φαινόμενον τῆς παλιρροίας, ἥτις καλύπτει διὰ τῆς πλημμυρίδος καὶ ἀποκαλύπτει διὰ τῆς ἀμπώτιδος μεγάλας παραθαλασσίους ἐκτάσεις.

όριου τῶν μεγίστων ἀναβάσεων τῶν ὑδάτων πρὸς τὴν ξηρὰν καὶ τοῦ ὀρίου τῶν μεγίστων ὑποχωρήσεων τῶν ὑδάτων πρὸς τὴν θάλασσαν.

Ἐν ἄρθρῳ 13 τοῦ ἀν. νόμου 1540 τοῦ 1938 (488) «περὶ διοικήσεως τῶν δημοσίων κτημάτων» ὀρίζεται ὅτι εἰς τὴν Πολιτείαν ἀποκλειστικῶς ἀνήκει ἡ ἐκμετάλλευσις (α) τοῦ ἀπὸ τῶν ὀρίων τοῦ αἰγιαλοῦ μέχρις ἀποστάσεως ἑνὸς χιλιομέτρου ἐντὸς τῆς θαλάσσης περιλαμβανομένου χώρου, δι' ἐγκαταστάσεως λουτρῶν ἢ οἰασδῆποτε ἄλλης ἐπιχειρήσεως, τὸ προῖον δὲ τῆς ἐκμεταλλεύσεως ταύτης συνιστᾷ δημόσιον ἔσοδον. Οὕτως, ἡ Πολιτεία ἀσχεῖ ἐπὶ τοῦ τμήματος τούτου τῆς θαλάσσης δικαίωμα οὐχὶ ἀπλῶς ἀστυνομικοῦ, ἀλλὰ καὶ περιουσιακοῦ περιεχομένου. Θὰ ἠδύνατό τις νὰ συναγάγῃ βασιμῶς ὅτι ἐπὶ τῆς ἐργυπέρας πρὸς τὴν ἀκτὴν λωρίδος τῆς αἰγιαλίτιδος ζώνης ἐθεσπίσθη καθεστῶς λίαν συγγενὲς πρὸς τὸ καθεστῶς τοῦ αἰγιαλοῦ, διαφέρων δὲ κατὰ τινα βαθμὸν τοῦ καθεστῶτος τῆς λοιπῆς αἰγιαλίτιδος ζώνης. Παρὰ ταῦτα, δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ θεωρηθῇ καὶ τὸ τμήμα τοῦτο ὡς ἀνήκον εἰς τὰ κοινῶς χρῆστα, διότι ἄλλως ὁ Κῶδιξ ἤθελε μνημονεῦσαι καὶ τοῦτο ἐν ἄρθρ. 967.

β) Εἰς τὴν ομάδα τῆς θαλασσίας δημοσίας κτήσεως περιλαμβάνονται ἐπίσης οἱ λιμένες.

Ἰπὸ φυσικὴν ἔποψιν, λιμὴν εἶναι πᾶν τμήμα τοῦ αἰγιαλοῦ τοῦ ὁποῖου ἡ διαμόρφωσις εὐνοεῖ τὴν προσόρμισιν καὶ τὴν παραμονὴν τῶν πλοίων. Ἰπὸ τὴν εὐρείαν ταύτην ἔννοιαν, ὁ ὅρος «λιμὴν» περιλαμβάνει καὶ τοὺς ὄρμους, ἧτοι τὰς μικρὰς ἐκείνας κολπώσεις τοῦ αἰγιαλοῦ, τὰς ὁποίας αὐτὴ ἡ φύσις ἔχει διαμορφώσει εἰς λιμένας.

Ὁ Κῶδιξ ἐν τούτοις ποιεῖται ἰδιαιτέραν μνεῖαν τῶν ὄρμων, ἐξ οὗ προκύπτει ὅτι μεταχειρίζεται τὸν ὄρον «λιμὴν» ὑπὸ στενωτέραν ἔννοιαν, περιλαμβάνουσαν μόνον τὰ τμήματα ἐκεῖνα τοῦ αἰγιαλοῦ, τὰ ὁποῖα α) διὰ τεχνικῶν ἔργων ἔχουν διευθετηθῆ χάριν τῆς προσορμίσεως καὶ τῆς παραμονῆς τῶν πλοίων καὶ β) ἔχουν διὰ πράξεως τῆς Πολιτείας ὑπαχθῆ εἰς τὸ νομικὸν καθεστῶς τῶν λιμένων.

Ἡ εἰς τὸ νομικὸν καθεστῶς τῶν λιμένων ὑπαγωγὴ τμήματος τοῦ αἰγιαλοῦ ἐνεργεῖται διὰ τοῦ β. διατάγματος, διὰ τοῦ ὁποῖου ἐγκρίνεται ἐπιβολὴ λιμενικῆς φορολογίας. Ἡ ἐπιβολὴ λιμενικῆς φορολογίας συνεπάγεται κατὰ τὸ ἄρθρ. 1 τοῦ διατάγματος τῆς 14/19 Ἰανουαρίου 1939 (24) «περὶ κωδικοποιήσεως τῶν περὶ λιμενικῶν ταμείων κειμένων διατάξεων» τὴν αὐτοδικαίαν ἰδρυσιν λιμενικοῦ ταμείου, ἧτοι νομικοῦ προσώπου ἀσχοῦντος διοικήσιν ἐν τῷ κλάδῳ τῆς οἰκονομικῆς διαχειρίσεως ὠρισμένου λιμένος (48).

(α) Περὶ ἐκμεταλλεύσεως τῶν κοινωχρήστων πραγμάτων ἐκ μέρους τῆς Διοικήσεως Βλ. λεπτομερῶς, ἐν Berthélemy, μετ. τόμ. Β', σελ. 172 καὶ 216. Ἐπίσης Μ. Στ. σ. ι. ο. π. ο. ὑ. λ. ο. ὑ., Ἡ ἰδιαιτέρα χρῆσις τῆς δημοσίας κτήσεως, ἐν Ἀρχεῖῳ δημοσίου δικαίου, 1938, τευχ. Α'.

(48) Σ. Ε. 132 (1929).

Εἰς τὰς ρυθμιζούσας τὸ νομικὸν καθεστὸς τῶν λιμένων διατάξεις πρέπει νὰ ἀνατρέξωμεν, διὰ νὰ καθορίσωμεν τὴν ἔννοιαν τοῦ λιμένος. Κατὰ τὸ ἄρθρ. 63 τοῦ ὡς ἄνω μνημονευθέντος βασιλικοῦ διατάγματος, καὶ τὰ ἄρθρ. 14 κ.έπ. τοῦ ἀναγκαστικοῦ νόμου 2344, ὁ λιμὴν περιλαμβάνει θαλασσίαν καὶ χερσαίαν ζώνην, ἐντὸς τῆς ὁποίας ἐκτελοῦνται τὰ κατὰ τὸ ἄρθρ. 55 τοῦ αὐτοῦ διατάγματος χαρακτηριζόμενα ὡς λιμενικὰ ἔργα, ἤτοι κριπιδώματα, ἀποβάθραι, μῶλοι, κυματοθραῦσαι, δεξαμεναί, ἐμβαθύνσεις, παραλιακαὶ ὁδοὶ καὶ πλατεῖαι περὶ τὸν λιμένα κλπ. Ἡ χερσαία ζώνη, λιμένος περιλαμβάνει τὸν αἰγιαλὸν (44) καὶ λωρίδα γῆς, εἰσχωροῦσαν μέχρις οὗ συναντήσῃ τὴν ἐγγυτέραν οἰκοδομικὴν γραμμὴν, ἐὰν ὑφίσταται ἐγκεκριμένον σχέδιον πόλεως, περιλαμβάνουσα τὰς μέχρι τῆς γραμμῆς ταύτης ὁδοὺς καὶ πλατείας, ἄλλως μέχρι βάθους τὸ πολὺ 50 μέτρων ἀπὸ τὸν αἰγιαλόν. Ἡ θαλασσία ζώνη περιλαμβάνει τὰς συνεχόμενας πρὸς τὴν χερσαίαν ζώνην λεκάνας λιμένων ἢ ὄρμων ὡς καὶ ἑκτασιν ἀνωκτῆς θαλάσσης εἰς ἀκτῖνα πεντακοσίων μέτρων ἀπὸ τοῦ αἰγιαλοῦ.

Οὕτως ἡ ζώνη λιμένος περιλαμβάνει, κατὰ τὸν νόμον, α) τὸν αἰγιαλόν, β) λωρίδα τῆς γῆς καὶ γ) λωρίδα τῆς αἰγιαλίτιδος ζώνης. Δὲν δυνάμεθα νὰ εἴπωμεν ὅτι λιμὴν καὶ λιμενικὴ ζώνη εἶναι ἔννοιαι συμπίπτουσαι, ὅτι δηλαδὴ πάντα τὰ ἐν τῇ λιμενικῇ ζώνῃ περιλαμβανόμενα ἀκίνητα καθίστανται κοινόχρηστα. Αὐτὸς ὁ νόμος, καθορίζων τὴν ζώνην τοῦ λιμένος, διατηρεῖ κερχωρισμένην τὴν ἔννοιαν τοῦ λιμένος, ὀρίζων ὡς ἄνω, ὅτι ἡ θαλασσία ζώνη περιλαμβάνει τὰς λεκάνας τῶν λιμένων καὶ τῶν ὄρμων. Ἐκ τούτου προκύπτει ὅτι ἡ λιμενικὴ ζώνη προορίζεται ἁπλῶς ἵνα καθορίσῃ τὴν ἑκτασιν, ἐντὸς τῆς ὁποίας εἶναι δυνατὸν ν' ἀσκηθῆται ἡ ἀστυνομικὴ ἐξουσία τῶν λιμενικῶν ἀρχῶν (α) καὶ ἡ διαχειριστικὴ ἀρμοδιότης τοῦ λιμενικοῦ ταμείου. "Ὅθεν κοινῆς χρήσεως πράγμα παραμένει μόνον ὁ κυρίως λιμὴν, ἤτοι ὁ διὰ τεχνικῶν ἔργων διευθετηθεὶς ὄρμος μετὰ τοῦ αἰγιαλοῦ καὶ τῶν ἀπαραιτήτων διὰ τὴν χρῆσιν αὐτοῦ παραρτημάτων, οἷον προκυμαίων, ἀποβαθρῶν, κυματοθραυστῶν κλπ. (45). Ἐκτὸς τούτου, ἡ λιμενικὴ ζώνη περιλαμβάνει προσέτι: 1) πράγματα ἀνήκοντα εἰς τὴν δημοσίαν κτῆσιν ὡς ἐξυπηρετοῦντα ἀμέσως καὶ ὡς ἐκ τῆς φύσεώς των δημοσίους σκοποῦς (46), ἤτοι τοὺς σκοποῦς τοῦ λιμενικοῦ ταμείου, ἀποτελοῦντος αὐτοδιοικουμένην δημοσίαν ὑπηρεσίαν, ὡς εἶναι π.χ. τὰ μηχανήματα

(44) Ὁ νόμος (ἄρθρ. 63 παραγρ. 3) λέγει «τὴν ἀκτὴν καὶ τὸν αἰγιαλόν». Ἄλλ' ὁ ὅρος «ἀκτὴ» στερεῖται νομικῆς ἐννοίας. Ἐὰν βρέχεται ἀπὸ τὰς ἀναβάσεις τῶν κυμάτων, κατὰ τ' ἀνωτέρω ἀναπτυχθέντα, ἀποτελεῖ αἰγιαλόν. Ἄλλως ὑπάρχει εἰς τὴν λωρίδα γῆς, περὶ ἧς ἀμέσως ἐν τῷ κεμένῳ. H a u r i o u, μετ. τομ. Β', σελ. 376 σημ. 51.

(α) Βλ. β. δ. τῆς 23 Ἰανουαρ. 1834, περὶ λιμενικῶν ἀρχῶν, π. δ. τῆς 5 - 10 Ἰουνίου 1929, ἄρθρα 11 καὶ 21 τοῦ ν. δ. τῆς 27 Μαΐου 1927, ἄρθρ. 17 τοῦ ν. 3030 τοῦ 1922.

(45) H a u r i o u, μετ. τμ. Β' σ. 380. Περὶ προκυμαίων, ὡς ἀνήκούσης τῷ Δημοσίῳ, βλ. Εἰρ. Περ. 3 (1929), Θ. Μ' 908.

(46) Κατὰ τὸ ἄρθρ. 966 τοῦ κώδικος.

του λιμένος, αἱ δεξαμεναὶ κλπ. 2) πράγματα ἀνήκοντα εἰς τὴν δημοσίαν κτῆσιν ὡς κοινόχρηστα, ἐξ ἄλλης ἡμῶς αἰτίας, ὡς εἶναι αἱ ἐν τῇ χερσαίᾳ ζώνῃ, λιμένος περιλαμβανόμενοι ὁδοὶ καὶ πλατεῖαι. Τῶν κοινοχρήστων ὅμως τούτων ἡ χρῆσις καὶ ἐκμετάλλεσις ἀνήκει εἰς τὸ λιμενικὸν ταμεῖον κατὰ τὸ ἄρθρον 63 παράγρ. 7 ὑπὸ τὸν ὄρον τῆς διαφυλάξεως τοῦ κοινοχρήστου χαρακτηρὸς αὐτῶν, 3) πράγματα ἀνήκοντα εἰς τὴν ἰδιαιτέραν περιουσίαν τοῦ λιμενικοῦ ταμεῖου ὡς μὴ ἐξυπηρετοῦντα ἀμέσως καὶ ὡς ἐκ τῆς φύσεώς των, ἀλλὰ μόνον ἐν περιστάσεως τοὺς σκοποὺς τοῦ λιμενικοῦ ταμεῖου, ὡς εἶναι π.χ. τὰ γραφεῖα, αἱ ἀποθήκαι, τὰ ἐκμεταλλεύσιμα γῆπεδα κλπ., καὶ 4) πράγματα κοινὰ τοῖς πᾶσι, ὡς εἶναι ἡ λωρὶς τῆς ἀνοικτῆς θαλάσσης, ἡ πέραν τῶν ὄρμων ἐκτεινομένη, ἥτις δὲν μεθίσταται εἰς τὴν κατηγορίαν τῶν κοινοχρήστων ἐκ τοῦ γεγονότος ὅτι περιελήφθη εἰς τὴν ζώνην λιμένος.

γ) Τέλος εἰς τὴν ἑμάδα τῆς θαλασσίας δημοσίας κτῆσεως περιλαμβάνονται καὶ οἱ ὄρμοι, εἴτε περικλειόμενοι, ὡς ἀνωτέρω, εἰς τὴν ζώνην λιμένος τινός, εἴτε μὴ. Ὁρμος εἶναι κατ' ἀρχὴν ἡ εἰς τὰς κολπώσεις τῆς ξηρᾶς εἰσχωροῦσα θάλασσα. Ἡ ἐφαρμογὴ ὅμως τοῦ κανόνος τούτου δὲν δύναται νὰ περιλάβῃ καὶ τοὺς εὐρεῖς κόλπους, ἀλλὰ δέον νὰ περιορισθῇ εἰς τοὺς ὄρμους. τοὺς περικλειομένους ὑπὸ δύο ἀκρωτηρίων, ἢ μεταξὺ τῶν ὁποίων ἀπόστασις δὲν ὑπερβαίνει τὰ 20 μίλλια (47). Οἱ εὐρύτεροι κόλποι δέον νὰ θεωρῶνται ἀνήκοντες οὐχὶ εἰς τὴν δημοσίαν κτῆσιν, ἀλλ' εἰς τὴν αἰγιαλίτιδα ζώνην μέχρις ἀποστάσεως ἕξ μιλίων, πέραν δὲ τῆς ἀποστάσεως ταύτης εἰς τὴν ἀνοικτὴν ἢ ἐλευθέραν θάλασσαν.

Γ'. Χερσαία δημοσία κτῆσις

Εἰς τὴν Γ' ἑμάδα τῶν κοινοχρήστων, ἥτοι εἰς τὴν χερσαίαν δημοσίαν κτῆσιν, περιλαμβάνονται αἱ ὁδοὶ καὶ πλατεῖαι. Ὁ νόμος ἐνταῦθα ἐπαναλαμβάνει κατηγορίαν κοινοχρήστων πραγμάτων, προβλεπομένων ἐν τῷ ἄρθρ. 15 τοῦ περὶ διακρίσεως κτημάτων νόμου.

Ἐγκαταλείπεται ἡ ἐν τῷ νόμῳ «περὶ διακρίσεως κτημάτων» περιλαμβανομένη φράσις «καὶ ἀγυαίαι», ὡς μηδὲν προσθέτουσα ἀπὸ νομικῆς ἀπόψεως, ἀποβλέψασα δὲ τότε εἰς τὴν ἀπλὴν μεταγλώττισιν τῶν πλειόνων γλωσσικῶν ἐκφράσεων, διὰ τῶν ὁποίων τὸ γαλλικὸν κείμενον τοῦ ἄρθρ. 538 τοῦ Γ.Α.Κ. ἐχαρακτήριζε τρεῖς κατηγορίας ὁδῶν (chemins, routes et rues), διαφερούσας ἀλλήλων ἀπὸ φυσικῆς μόνον, οὐχὶ δὲ ἀπὸ νομικῆς ἀπόψεως.

(47) Ὁ νόμος ΔΜΑ' τῆς 26 Μαρτίου, 11 Ἀπριλίου 1913 «περὶ διάκλου καὶ διαμονῆς ἐμπορικῶν πλοίων παρὰ τὰς ἑλληνικὰς ἀκτὰς», ὀρίζει ὅτι ὡς ἑλληνικὴ θάλασσα ἐννοεῖται, προκειμένου περὶ κόλπων καὶ ὄρμων, ἡ ζώνη δέκα ναυτικῶν μιλίων, ὑπολογιζομένη ἀπ' εὐθείας γραμμῆς, συρομένης κατὰ πλάτος τῆς εἰσοχῆς καὶ εἰς τὸ μᾶλλον ἐξωτερικὸν μέρος αὐτῆς ὑπὸ τὸ ἄνοιγμα δὲν ἔχει πλάτος μεῖζον τῶν εἴκοσι μιλίων. Βλ. λεπτομερῶς ἄνωτ. περὶ αἰγιαλίτιδος ζώνης.

Ὁ νόμος προσθέτει καὶ τὰς πλατείας. Ὅδοι καὶ πλατεῖαι δὲν διαφέρουσι ἀλλήλων ἀπὸ ἀπόψεως νομικοῦ καθεστῶτος, περιλαμβάνοντο δὲ ἀνεῦ ἀμφιβολίας καὶ αἱ πλατεῖαι εἰς τὰ πράγματα τοῦ ἄρθρου 15 τοῦ περὶ διακρίσεως κτημάτων νόμου, καίτοι δὲν ἐμνημονεύοντο ἐν αὐτῷ. Ἐν τῇ ἐννοίᾳ τῆς πλατείας περιλαμβάνονται καὶ οἱ χώροι οἱ διαμορφούμενοι εἰς ἄλση, κήπους κλπ. ὡς αὐταὶ ἀπαριθμοῦνται εἰς τὸ ἄρθρ. 2 τοῦ νομοθ. διατάγματος τῆς 17 Ἰουλίου 1923 «περὶ σχεδίων πόλεων κλπ.». Δὲν περιλαμβάνει ὅμως καὶ τὰ τμήματα τῶν παροδίων ιδιοκτησιῶν, τὰ λόγῳ ρυμοτομικῆς δουλείας ἀνεπίδεκτα οἰκοδομῆς (πρασινίαι).

Ἀφ' ἐτέρου, ὁ Κώδιξ ἀφῆρσε τὴν φράσιν «αἱ διατηρούμεναι με ἐξοδα τοῦ δημοσίου ταμείου», ἣτις ὑπῆρχεν εἰς τὸ ἄρθρ. 15 τοῦ περὶ διακρίσεως κτημάτων νόμου.

ὑπὸ τὸ κράτος τοῦ ἄρθρου τούτου, εἰς τὴν δημοσίαν κτῆσιν περιλαμβάνοντο οὐ μόνον αἱ ὁδοὶ αἱ διατηρούμεναι με ἐξοδα τοῦ δημοσίου ταμείου, ἀλλὰ καὶ αἱ διατηρούμεναι δαπάναις οἰουδήποτε ἄλλου ἀρμοδίου κατὰ νόμον ταμείου ὁδοποιίας, κατὰ τὸν νόμον 3406⁽⁴⁸⁾, κατὰ τὰς διατάξεις ἄλλωστε τοῦ ὁποίου ἡ δαπάνη κατασκευῆς καὶ συντηρήσεως τῶν ὁδῶν δὲν ἐπιρρίπτεται εἰς τὸ δημόσιον ταμεῖον, ἀλλὰ κατανέμεται εἰς εἰδικὰ ταμεῖα, προικοδοτούμενα με δημοσίους πόρους, εἰσαγομένου οὕτως ἐπὶ τοῦ θέματος τούτου διοικητικοῦ συστήματος αὐτοδιοικήσεως καθ' ἕλην. Οὕτως ἡ κατασκευὴ καὶ συντήρησις τῶν ἐθνικῶν ὁδῶν βαρύνει τὸ Ταμεῖον Ἐθνικῆς Ὀδοποιίας, ἢ τῶν ἐπαρχιακῶν τὰ ἐν τῇ πρωτεύουσῃ ἐκάστου νομοῦ ἰδρυόμενα ταμεῖα ἐπαρχιακῆς ὁδοποιίας καὶ ἡ τῶν δημοτικῶν ἢ κοινοτικῶν, τοὺς οἰκείους Δήμους ἢ Κοινότητας⁽⁴⁹⁾. Ὁ περὶ διακρίσεως κτημάτων νόμος δὲν εἶχεν ὑπ' ὄψιν αὐτοῦ τὸ δυνατόν τῆς διοικητικῆς διαρρυθμίσεως τοῦ οικονομικοῦ βάρους τῆς συντηρήσεως τῶν ὁδῶν διὰ τοῦ συστήματος τῶν αὐτοδιοικουμένων δημοσίων ὑπηρεσιῶν (ταμείων). διὰ τοῦτο ἡ ἔκφρασις «με ἐξοδα τοῦ δημοσίου ταμείου» πρέπει νὰ περιλαμβάνῃ, καὶ πάντα τὰ ἀσχοῦντα διοίκησιν ἐπὶ τοῦ θέματος τούτου εἰδικὰ ταμεῖα καὶ ὀργανισμούς⁽⁵⁰⁾.

Πᾶσαι αἱ κατηγορίαι αὐταὶ τῶν ὁδῶν ὑπάγονται εἰς τὰ κοινόχρηστα πράγματα καὶ κατὰ τὸ ἄρθρ. 967 τοῦ Κώδικος, ἐφ' ὅσον τὸ ἄρθρον τοῦτο ὁμιλεῖ περὶ «ὁδῶν» ἀνεῦ περαιτέρω περιορισμοῦ. Ζήτημα θὰ ἦτο δυνατόν νὰ προκύψῃ, μόνον ὡς πρὸς τὸ καθεστῶς τῶν ὁδῶν τῶν μὴ διατηρουμένων με ἐξοδα δημοσίας τινὸς ὑπηρεσίας, αὐτοδιοικουμένης ἢ μί.

(48) Κωδικοποιηθέντα διὰ τοῦ δ. τῆς 2/28 Νοεμβρίου 1929.

(49) Ἐξαιρετικῶς τὸ Ταμεῖον Μονίμων Ὀδοστρωμάτων Ἀθηνῶν (κώδ. δ. τῆς 9/16 Δεκ. 1929) συμμετέχει εἰς τὴν δαπάνην κατασκευῆς μονίμων ἢ ἡμιμονίμων ὁδοστρωμάτων εἰς τὰς δημοσίας ὁδοὺς Ἀθηνῶν, Πειραιῶς καὶ περιχώρων, ἐπιτροπυμένης τῆς ἐπεκτάσεως τοῦ συστήματος καὶ εἰς ἄλλας πόλεις, διὰ διαταγμάτων.

(50) Βλ. καὶ Dalloz, λέξ. Domaine, ἄρ. 128.

Τοιαῦται ὁδοὶ εἶναι 1) αἰ ἀγροτικαὶ καὶ 2) αἰ ἰδιωτικαί.

1. Ἀγροτικαὶ ὁδοί, κατὰ τὸ ἄρθρ. 4 παράγρ. 2 τοῦ νόμου 340ῆ εἶναι αἰ ἄγουσαι ἀπὸ χωρίων πρὸς κτηματικὰς αὐτῶν περιφερείας. Ὁ νόμος, ἐξαντλῶν τὴν ρύθμισιν τοῦ βάρους συντηρήσεως ἀπασῶν τῶν λοιπῶν κατηγοριῶν (ἄρθρ. 5), οὐδὲν ὀρίζει περὶ τοῦ ὑποχρέου πρὸς συντήρησιν τῶν ἀγροτικῶν ὁδῶν. Ἐκ τῆς μνείας τῶν ἀγροτικῶν ὁμοῦ μετὰ τῶν δημοτικῶν καὶ κοινοτικῶν ἐν τῷ αὐτῷ ἄρθρ. 4, δὲν θὰ ἠδύνατο νὰ συναχθῆ ὅτι οἱ φυσικοὶ ὑπόχρεοι εἶναι οἱ Δῆμοι καὶ αἱ Κοινότητες, διότι τοιοῦτον βᾶρος θὰ ἔδει σαφέστερον νὰ εἶχεν ἐπιβληθῆ.

Ἐπιπλέον εἶναι ὅτι ὁ νόμος κατωνόμασε μὲν καὶ τὰς ἀγροτικὰς ὁδοὺς πρὸς διαστολὴν ἀπὸ τῶν δημοτικῶν ἢ κοινοτικῶν ἐθεώρησεν ὅμως ὅτι, λόγῳ τῆς ἡσσονος σημασίας αὐτῶν, ἢ κατασκευῆ καὶ συντήρησις αὐτῶν δὲν ἀποτελεῖ ἀντικείμενον δημοσίας ὑπηρεσίας. Ὅθεν, ἐὰν κριθῆ ἀναγκαῖα ἢ συντήρησις μιᾶς ἀγροτικῆς ὁδοῦ χάριν ἐπικοινωνίας δημοτῶν τινων πρὸς τὰς ἀγροτικὰς τῶν ἰδιοκτησίας, ἢ δαπάνη αὐτῆς δὲν θὰ ἀπεκλείετο. βεβαίως, νὰ βαρύνῃ τὴν οἰκείαν κοινότητα, δεδομένου ὅτι κατ' ἀρχὴν πᾶσα τοπικῆς σημασίας ὑπόθεσις δύναται ν' ἀποτελέσῃ ἀντικείμενον κοινοτικῆς ὑπηρεσίας, κατὰ τὰ ἄρθρ. 19 καὶ 83 τοῦ Κώδικος νομοθεσίας Δήμων καὶ Κοινοτήτων⁽⁵¹⁾, τὸ πιθανώτερον ὅμως εἶναι ὅτι θὰ ἐβάρυνε τοὺς ἐνδιαφερομένους δημότας, καταβάλλοντας τὴν δαπάνην ἢ τὴν προσωπικὴν τῶν ἐργασίαν⁽⁵²⁾.

Ἐκτὸς τούτου, τὰ τμήματα τοῦ ἐδάφους, ἅτινα μία τοιαύτη ὁδὸς καταλαμβάνει, δὲν κηρύσσονται ἀπαλλοτριωτέα διὰ πράξεως διοικητικῆς⁽⁵³⁾, οὐδὲ χαράσσεται ἐπ' αὐτῶν ἡ ἀγροτικὴ ὁδός, ὡς ἡ ἐπαρχιακὴ ἢ ἡ ἐθνικὴ ἢ ἡ ἐν τῷ σχεδίῳ πόλεως προβλεπομένη δημοτικὴ ἢ κοινοτικὴ.

Οὕτως ἡ μὲν δαπάνη συντηρήσεως τῆς ἀγροτικῆς ὁδοῦ δὲν ἀποτελεῖ ἀντικείμενον διοικητικῆς ἐπεμβάσεως, τὰ δὲ συγκροτοῦντα τὴν ὁδὸν ταύτην πράγματα δὲν ἔχουσιν ἀφαιρεθῆ δι' ἀναγκαστικῶν ἀπαλλοτριώσεων ἀπὸ τῆς ἰδιωτικῆς ἰδιοκτησίας, οὔτε δέ, τέλος, ἢ ἐπὶ τῶν ὁδῶν ἀστυνομία φαίνεται ἐκτετατομένη καὶ ἐπὶ τῶν ἀγροτικῶν⁽⁵⁴⁾.

(51) Βλ. Μ. Σ τ α σ ι ν ο π ο ὐ λ ο υ, Συμβολὴ εἰς τὴν ἐννοιαν τῆς δημοσίας ὑπηρεσίας, σ. 16 καὶ ἐν Ἐπετηρίδι Ἐταιρείας Διοικητικῶν Μελετῶν, τμ. 2—3 σελ. 150 κ. ἐπ.

(52) Αἱ ἀγροτικαὶ ὁδοὶ δὲν περιλαμβάνονται οὐδ' εἰς τὴν ἐν ἄρθρ. 20 παραγρ. 2 τοῦ νόμου πρόνοιαν, περὶ τῆς δαπάνης τῆς Πολιτείας κατασκευῆς γεφυρίων ἢ ὀχετῶν συνδεόντων ὁδοῦ δημοτικῆς ἢ κοινοτικῆς, κατασκευασθεῖσας εἴτε δαπάνης δημοσίου ὀργανισμοῦ εἴτε ἰδιωτικῆ ἔτι πρωτοβουλία.

(53) Ὡς προκύπτει ἐκ τοῦ ἄρθρ. 24, παράγρ. 3, ἐνθα μνημονεῖονται οἱ ὑπόχρεοι πρὸς ἀποζημίωσιν τῶν ἀπαλλοτριωμένων διὰ τὴν κατασκευὴν ἐθνικῶν, ἐπαρχιακῶν καὶ δημοτικῶν ἢ κοινοτικῶν ὁδῶν κτημάτων, χωρὶς νὰ γίνεται μνεία περὶ ἀπαλλοτριώσεως πρὸς ἴδρυσιν ἀγροτικῆς ὁδοῦ.

(54) Ὡς προκύπτει ἐκ τοῦ ἄρθρ. 25 παραγρ. 4 καὶ ἄρθρ. 26 παράγρ. 3, ἐνθα οὐδὲως μνημονεῖται ὁ δικαιούχος ἀποζημιώσεως καὶ προστίμου διὰ βλάβην ἀγροτικῆς ὁδοῦ, ἐνῶ τὸ ζήτημα λεπτομερῶς ρυθμίζεται ἐπὶ τῶν λοιπῶν κατηγοριῶν.

Παρά ταῦτα, ἡ ἀγροτική ὁδὸς δὲν δύναται νὰ θεωρηθῆ συμπίπτουσα μετ' τὴν ἀπλὴν δίοδον πρὸς τὴν δημοσίαν ὁδόν, περὶ τῆς ὁποίας προβλέπουσι τὰ ἄρθρ. 1012—1017 τοῦ Κώδικος.

Εἰς τὰ ἄρθρα ταῦτα θεσπίζεται ὑποχρέωσις (καὶ δι' ἀπαράγραπτος: ἄρθρ. 1032), ὅπως παρασχεθῆ εἰς τὸν στερούμενον γείτονα δίοδος πρὸς τὴν δημοσίαν ὁδόν, ἐναντι ἀποζημιώσεως καθοριζομένης διὰ δικαστικῆς ἀποφάσεως. Ἡ δίοδος αὕτη δὲν δύναται νὰ θεωρηθῆ ὡς ὁδός, διότι συνιστᾶται ὑπὲρ ὠρισμένου μόνον προσώπου, τὰ πρὸς χρῆσιν δικαιώματα τοῦ ὁποίου καθορίζει ἐπίσης δικαστικὴ ἀπόφασις. Τοιοῦτον καθεστὼς ἀντιτίθεται πρὸς τὴν ἐννοίαν τῆς κοινῆς χρήσεως, πρὸς τὴν ὁποίαν συνδυάζεται ἡ ἐννοία τῆς ὁδοῦ.

Ὅθεν ὁ νόμος ὡς ἀγροτικὰς ὁδοὺς ἐννοεῖ τὰς ἐκ τῶν ἀγροτικῶν κτημάτων πρὸς δημοσίας ὁδοὺς κοινὰς διόδους, τὰς ὁποίας ἀμνημόνευτος παραγραφὴ ἐδημιούργησεν ἐπὶ ἰδιωτικῷ ἐδάφους ὑπὲρ ὠρισμένου κύκλου προσώπων. Διάταξις τῶν πηγῶν⁽⁵⁵⁾ ἐθεώρει τὰς ὁδοὺς ταύτας ὡς δημοσίας. Ἡ διάταξις ὅμως αὕτη ὀρθῶς ἐθεωρεῖτο ἀρροῦσα, καθόσον ὁ περὶ διακρίσεως κτημάτων νόμος ἐθεώρει ὡς δημοσία κτήματα μόνας τὰς μετ' ἐξοδα τοῦ δημοσίου ταμείου συντηρούμενας ὁδοὺς⁽⁵⁶⁾. Τοῦτο δὲ ἦτο σύμφωνον πρὸς τὰς κρατούσας γενικῶς ἐν τῷ δημοσίῳ δικαίῳ ἀρχάς, συμφώνως πρὸς τὰς ὁποίας ἡ δημοσία ὁδὸς δὲν δημιουργεῖται διὰ πράξεως ἰδιωτικῆς, οὐδὲ διὰ χρησικτησίας διόδου, ἀλλὰ διὰ δηλώσεως τῆς βουλήσεως τῆς Πολιτείας, ἥτοι διὰ πράξεως διοικητικοῦ ὄργανου⁽⁵⁷⁾. Ὅδος μὴ ἀναγνωρισθεῖσα διὰ πράξεως τῆς Πολιτείας, δυνατὸν μὲν νὰ εἶναι «ἀνοικτὴ» ὁδός, οὐχὶ ὅμως «δημοσία».

(55) L. 2 παραγρ. 22 - 24 D (43.8) : «... Has ergo quae post consularem ex-cipiunt in villas vel in alias colonias ducentes, putem ipsas publicas esse».

(56) Κ ρ α σ σ ᾶ, Γεν. Διδ., παραγρ. 129, σμ. 20. Ὑποστηρίζεται (βλ. Χ. Θηβαίου, Περὶ ἐκτελέσεως κατὰ δήμων, σελ. 70-71) ὅτι ἡ διάταξις δὲν ἰσχύει καὶ ὅτι, κατὰ συνέπειαν, αἱ ἀγροτικαὶ ὁδοὶ δὲν εἶναι δημόσιαι, ἀλλ' ἀποτελοῦν δημοτικὴν περιουσίαν. Ἡ λύσις ἀντλείται ἐκ τῆς ἐν Γαλλίᾳ κρατούσης ἀπόψεως, περὶ τῆς κατὰ τεκμήριον δημοτικῆς κυριότητος ἐπὶ τῶν μὴ ἀνεγνωρισμένων ἀγροτικῶν ὁδῶν κοινῆς χρήσεως. Βλ. Berthélemy, 1933, σελ. 525, μετ. τόμ. Β' σελ. 184, Hauriou, μετ. τόμ. Β' σελ. 396. Ἀλλὰ καὶ ἐκεῖ πρόκειται περὶ ἀπλοῦ τεκμηρίου, καθιερωθέντος ὑπὸ τοῦ νόμου, μὴ παραχωροῦντος, ἀλλὰ συνάγοντος κυριότητα, ἀνατρεπομένου δὲ διὰ πάσης ἀποδειξίσεως ἐνώπιον τῶν τακτικῶν δικαστηρίων. Βλ. καὶ Fleiner, μετ. σ. 338 - 339.

(57) Fleiner, μετ. σελ. 339. Hauriou, μετ. τμ. Β' σελ. 351. Berthélemy, σελ. 525 - 526, μετ. τομ. Β' σελ. 185 «Ohne Widmung, kein öffentlicher Weg» Περὶ τῆς Widmungsakt, βλ. W. Jellinek, Verw - R. σελ. 509 Hattschek, Lehrbuch d. Deutschen und Preussischen Verwaltungs - Rechts, σ. 496 - 497, ἐνθα δέχεται τὴν Widmung καὶ σωτηρᾶν. Adamovich, Grundriss d. Osterreich. Staatsrechts. 1932. σελ. 496 - 7.

Ἡ ἐξ ἀμνημονούτου κοινοχρησία ὁδοῦ δὲν ἀποκλείεται καὶ παρ' ἡμῖν, ἐκεῖ ὅπου δὲν ὑφίσταται σχέδιον πόλεως. Βλ. Τσιγκουράκου, ἐν Δικαστ. ΣΤ', 1934, σελ. 405—406. Εἰδικῶς, διὰ τὰς ἀγροτικὰς ὁδοὺς ἐν Γαλλίᾳ, ὑφίσταται ἀνάγκη εἰδικῆς ἀνεγνωρί-

Συνεπώς, ὑπὸ τὸ κράτος τοῦ πρὸ τοῦ Ἀστ. Κώδικος ἰσχύοντος δικαίου, αἱ ἀγροτικαὶ ὁδοὶ δὲν ὑπῆρχοντο εἰς τὴν δημοσίαν κτῆσιν. Ἡ ἐπ' αὐτῶν καθιερωμένη γρηῃσις εὐρέως ἢ περιωρισμένου κύκλου προσώπων ἠδύνατο νὰ προστατευθῇ διὰ τῶν νομίμων μέσων τοῦ ἰδιωτικοῦ δικαίου ἐναντι τοῦ ἰδιοκτῆτου τοῦ ἐδάφους, ἠδύνατο ὅμως καὶ νὰ ὑποκύψῃ εἰς ἀχρησίαν. ἐνῶ εἰς τοιαύτην ἀχρησίαν δὲν δύναται νὰ ὑποκύψῃ ἢ εἰς τὴν δημοσίαν κτῆσιν ἀνέχουσα δημοσία ὁδός.

2. Ἰδιωτικαὶ ὁδοὶ εἶναι αἱ προβλεπόμεναι εἰς τὰ ἄρθρ. 20 καὶ 21 τοῦ νομ. διατάγματος τῆς 17 Ἰουλίου 1923 «περὶ σχεδίων πόλεων κλπ.»⁽⁵⁸⁾, διαμορφούμεναι δὲ τῇ ἀπλῇ συναίνεσει τῶν κυρίων τῶν ἀναγκαιούτων πρὸς τοῦτο κτημάτων, χωρὶς νὰ λάβῃ χώραν ἢ διοικητικὴ διαδικασία ἀναγκαστικῆς ἀπαλλοτριώσεως καὶ ἐγκρίσεως σχεδίου, ἢ ἐφαρμοζομένη διὰ τὴν διαμόρφωσιν τῶν ἐν τῷ σχεδίῳ προβλεπομένων ὁδῶν.

Ὁ νόμος διάκειται δυσμενῶς πρὸς τὴν δημιουργίαν τοιούτων ὁδῶν, δεδομένου ὅτι αὐταὶ σχηματίζονται ἄνευ τῆς συνδρομῆς τῶν ὑπὸ τῆς ἀρμοδίας δημοσίας ὑπηρεσίας παρεχομένων ἐγγυήσεων ἀπὸ ἀπόψεως τεχνικῆς, αἰσθητικῆς, ὑγεινῆς κλπ. Διὰ τοῦτο ἀπαγορεύει πᾶσαν μετᾶθεσιν κυριότητος ἀποβλέπουσαν «ἀμέσως» ἢ «ἐμμέσως», τούτέστιν ἀπροκαλύπτως ἢ συγκεκριμένως, εἰς τὴν δημιουργίαν ἰδιωτικῆς ὁδοῦ, ἐπὶ ποινῇ ἀκυρότητος τῶν συνολογηθεισῶν μεταβιβάσεων. Ὅπως δὲποτε ὅμως ἀνέχεται τὴν ὑπαρξιν τοιούτων ἰδιωτικῶν ὁδῶν εἰς τὰς ἐξῆς περιπτώσεις, ἧτοι 1) ὡσάκις αὐταὶ σχηματίζονται ἐπὶ καλλιεργουμένων γηπέδων, ἐκτὸς σχεδίου κειμένων, πρὸς ἀποκλειστικὴν ἐξυπηρέτησιν τῆς μεταφορᾶς τῶν προϊόντων αὐτῶν, 2) ὡσάκις αὐταὶ ἔχουν διαμορφωθῆ, ἰδιωτικῇ βουλήσει, πρὸ τῆς ἰσχύος τῶν περὶ σχεδίων πόλεων διατάξεων⁽⁵⁹⁾ καὶ 3) ὡσάκις εἰδικῶς ἐπιτρέπεται ἢ σύστασις αὐτῶν διὰ Β. διατάγματος, καθορίζοντος καὶ τοὺς σχετικoὺς ὅρους.

Ὁ νόμος ἀποκαλεῖ τὰς τοιαύτας ὁδοὺς «κοινοχρήστους χώρους», ἀλλ' ἡ τοιαύτη προσωνομία δὲν εἶναι ἰκανὴ νὰ ἐξομοιώσῃ αὐτάς πρὸς τὰς λοιπὰς δημοσίας ὁδοὺς. Διὰ τὴν σύστασιν τῶν τοιούτων ἰδιωτικῶν ὁδῶν δὲν ἀπαι-

σεως» διὰ πράξεως τῆς νομαρχικῆς ἐπιτροπῆς, ἵνα συγκαταλεχθῶσιν εἰς τὴν δημοσίαν κτῆσιν. Αἱ μὴ ἀνεγνωρισμένοι ἀγροτικαὶ ὁδοὶ δὲν καθίστανται δημοσία κτῆσις ἐκ μόνου τοῦ γεγονότος τῆς κοινοχρησίας. Dalloz, Rep. λέξ. Domaine, ἀρθ. 138. Monteil, De la domanialite publique, σ. 275. Βλ. καὶ τὴν ἀμέσως ἀνωτ. σημείωσιν. Καὶ ἐν Γερμανίᾳ, ἡ ἐξ ἀμνημονεύτου κοινοχρησία δὲν καθιστᾷ τὴν ὁδὸν δημοσίαν, ἀλλὰ δημιουργεῖ τεκμήριον ὅτι ἐγένετο ἐξ ἀμνημονεύτου ἢ ἀναγνώρισις (Widmung) αὐτῆς: W. Jellinek, Vern. R. σ. 509.

⁽⁵⁸⁾ Διὰ β. δ. τῆς 4 - 16 Ἰαν. 1924 ἐτέθη εἰς ἰσχὺν τὸ ἄρθρ. 20. Διόρισιν, ἐνεῦ σαφοῦς βάσεως, μεταξύ ἰδιωτικῶν καὶ μὴ ἰδιωτικῶν ὁδῶν, βλ. ἐν Α. Π. 157 (1835) ἐν Κώδ. Νομοθ. Δημ. Κτημάτων, 1919, σελ. 106: «τῶν μὴ ἰδιωτικῶν ὁδῶν ἡ γρηῃσις κοινή τοῖς πᾶσιν ἔστιν».

⁽⁵⁹⁾ Σ. Ε. 950 (1940).

τείται πράξις τῆς Πολιτείας, οὐδὲ τὸ ὑπ' αὐτῶν καταλαμβάνομενον τμήμα τοῦ ἐδάφους ἀφαιρεῖται ἀπὸ τὴν ἰδιωτικὴν ἰδιοκτησίαν δι' ἀναγκαστικῆς ἀπαλλοτριώσεως. Διὰ τοῦτο καὶ εἶναι δυνατὴ ἢ διὰ διατάγματος μετατροπὴ ἰδιωτικῆς ὁδοῦ εἰς κοινὸν ἐλεύθερον χῶρον». ὅστις ἀποτελεῖ τμήμα ἰδιωτικῆς ἰδιοκτησίας, ἐξυπηρετοῦν ἀπλῶς πλείονας ἰδιοκτητίας, οὐχὶ δὲ χῶρον τῆς κοινῆς χρήσεως ⁽⁶⁰⁾. Συνεπῶς ἐκ τῆς ἰδιωτικῆς βουλήσεως ἐξαρτᾶται κατ' ἀρχὴν καὶ ἡ κατάργησις τῆς ἰδιωτικῆς ὁδοῦ, μὴ ἀπαιτουμένης διοικητικῆς πράξεως ἀπαγγελούσης τὴν παῦσιν τῆς κοινῆς χρήσεως, ὡς ἐπὶ τῶν λοιπῶν, τῶν δημοσίων ὁδῶν. Ἐν τῇ περιπτώσει δὲ ταύτῃ, τὸ τέως ὑπὸ τῆς ἰδιωτικῆς ὁδοῦ καταλαμβάνομενον ἔδαφος δὲν θὰ καταστῇ ἰδιωτικὴ περιουσία τῆς Πολιτείας, ὡς θὰ συνέβαινεν ἐπὶ ἄλλῃς καταργουμένης δημοσίας κτήσεως (domaine déclassé), ἀλλὰ θ' ἀκολουθήσῃ τὴν βούλησιν τῶν συμβαλλομένων ἰδιωτῶν ⁽⁶¹⁾ ⁽⁶²⁾.

Ἰπὸ τοιαύτας συνθήκας, αἱ ἀγροτικαὶ καὶ αἱ ἰδιωτικαὶ ὁδοὶ δὲν ἦτο δυνατόν νὰ ἐξομοιωθῶσιν ὑπὸ τοῦ άρθρου 967 πρὸς τὰς λοιπὰς, ἦτοι τὰς δημοσίας ὁδοὺς. Αἱ τελευταῖαι αὗται ἀποτελοῦν μέρος τῆς δημοσίας κτήσεως, «ἀνήκουσιν» εἰς τὴν Πολιτείαν κατὰ τεκμήριον, συμφώνως τῷ ἔθρῳ 968 τοῦ κώδικος, οἱ ἐνδεχομένως προκύπτοντες καρποὶ αὐτῶν περιέρχονται εἰς τὴν Πολιτείαν, κατὰ τὰς γενικὰς περὶ δημοσίας κτήσεως ἀρχάς, τέλος δέ, καταργούμεναι, μεταπίπτουσιν εἰς τὴν ἰδιαίτεραν περιουσίαν τῆς Πολιτείας. Πᾶσαι αἱ ἀρχαὶ αὗται εἶναι ἀνεφάρμοστοι ἐπὶ τῶν ἀγροτικῶν καὶ τῶν ἰδιωτικῶν ὁδῶν ⁽⁶³⁾.

«Ὅθεν ἡ ἀντικατάστασις τῆς ἐκφράσεως «αἱ ὁδοὶ αἱ διατηρούμεναι με ἐξοδὸν τοῦ δημοσίου ταμείου» διὰ τῆς ἀπλῆς ἐκφράσεως «αἱ ὁδοὶ» δὲν προδίδει πρόθεσιν τοῦ νομοθέτου, ἵνα μεταθέσῃ τὰς ἀγροτικὰς καὶ ἰδιωτικὰς ὁδοὺς εἰς τὸ

⁽⁶⁰⁾ Ἄρθρ. 9, παράγρ. 2. Εἶναι δὲ δυνατὴ καὶ ἡ περίφραξις αὐτῶν, ὡς προκύπτει ἐκ τοῦ άρθρ. 21, παράγρ. 2.

⁽⁶¹⁾ Ἐξαιρεῖται ἡ περίπτωσις, καθ' ἣν ἡ ἰδιωτικὴ ὁδὸς περιλήφθη τυχόν εἰς σχέδιον, ὁπότε ἀπαιτεῖται διοικητικὴ ἐγκρισὶς τῆς καταργήσεως αὐτῆς. Τοῦτο δὲν ἐπιβρᾷ ἐπὶ τῶν περαιτέρω ἐν τῷ κειμένῳ συνεπειῶν, ἐφ' ὅσον δὲν εἶχε προηγηθῇ ἀναγκαστικὴ ἀπαλλοτριώσις. Ἐὰν εἶχε προηγηθῇ ἀναγκαστικὴ ἀπαλλοτριώσις, τότε ἡ τέως ἰδιωτικὴ ὁδὸς θὰ εἶχε μετατραπῇ εἰς δημοσίαν, ἢ δὲ κατάργησις τῆς μεταγεῖ αὐτὴν εἰς τὴν ἰδιωτικὴν περιουσίαν τῆς Πολιτείας (domaine déclassé).

⁽⁶²⁾ Αἱ δασικαὶ ὁδοὶ, αἱ διανοιγόμεναι κατὰ τοὺς περὶ ἐκμεταλλεύσεως δασῶν κανόνας, δὲν θεωροῦνται ὡς ὑπαγόμεναι εἰς τὴν δημοσίαν κτήσιν: Βλ. D a l l o z, λεξ. Domaine, ἀρθ. 135.

⁽⁶³⁾ Κατὰ τὸ ἔθρον 967, κοινῆς χρήσεως εἶναι αἱ ὁδοὶ ἄνευ διακρίσεως, ἄρα καὶ αἱ ἀγροτικαὶ καὶ αἱ ἰδιωτικαὶ. Κατὰ τὸ ἔθρον 968, τὰ κοινῆς χρήσεως, ἀεφ' ὅσον ὁ νόμος δὲν ὀρίζει «ἄλλως» ἀνήκουσιν εἰς τὸ Δημόσιον. Ἄρα καὶ αἱ ἀγροτικαὶ καὶ αἱ ἰδιωτικαὶ ἀνήκουσιν εἰς τὸ Δημόσιον; Πρέπει νὰ δεχθῶμεν ὅτι ἐπ' αὐτῶν «ὁ νόμος ὀρίζει ἄλλως» ἦτοι, ὡς ἐκ τῆς φύσεως τῶν ἐπ' αὐτῶν δικαίων, τὸ νομικὸν καθεστῶς αὐτῶν εἶναι διάφορον.

καθεστώς τῶν δημοσίων ὁδῶν⁽⁶⁴⁾· τοιαύτη μετὰθεσις θὰ ἦτο ἄλλωστε ἀμφιβόλου συνταγματικότητος, ὡς ἀντιστρατευομένη ἐνδεχομένως πρὸς τὸ προστατεῦον τὴν ἰδιοκτησίαν ἄρθρον 17 τοῦ Συντάγματος. Ὁ ἀληθὴς σκοπὸς τῆς διατάξεως εἶναι νὰ θεσπισθῇ ἡ ἀδυναμία συναλλαγῆς καὶ ἐπὶ τῶν δύο τούτων κατηγοριῶν ὁδῶν, ἐφ' ὅσον χρόνον αὐται, τῇ συγκραταθείσει τῶν ἐνδιαφερομένων, ἐξακολουθοῦσι νὰ φέρωσι τὴν ἰδιότητα τῆς κοινοχρήστου ὁδοῦ. Τοῦτο χάριν προστασίας τῶν κεκτημένων δικαιωμάτων κοινῆς χρήσεως, τὰ ὅποια γενικῶς ὁ νόμος θεωρεῖ συνδεόμενα πρὸς τὴν δημοσίαν ὠφέλειαν⁽⁶⁵⁾ ⁽⁶⁶⁾.

ΚΟΙΝΟΧΡΗΣΤΑ ΜΗ ΑΠΑΡΙΘΜΟΥΜΕΝΑ ΕΙΣ ΤΟ ΑΡΘΡΟΝ 967

Εἰς τὸ σημεῖον τοῦτο περατοῦται ἡ ἀπαρίθμησις τῶν ἐν τῷ ἄρθρῳ 967 τοῦ Ἀστικοῦ Κώδικος μνημονευομένων πραγμάτων κοινῆς χρήσεως. Τὸ ἄρθρον 15 τοῦ περὶ διακρίσεως κτημάτων νόμου, μετὰ τὴν ἀντίστοιχον ἀπαρίθμησιν τῶν δημοσίων κτημάτων, προσέθετε τὴν φράσιν «καὶ ἐν γένει ὅλα τὰ μέρη τῆς Ἐπικρατείας, ὅσα δὲν δύνανται νὰ γενῶσιν ἰδιοκτησίαν ἰδιωτικῆν». καθιστῶν οὕτω τὴν ἀπαρίθμησιν, ὑπὸ τινὰ πλευράν, ἐνδεικτικὴν. Τὸ ἄρθρον 967 καθιστᾷ σαφέστερον ἐνδεικτικὴν τὴν ἀπαρίθμησιν, διὰ τῆς ἐν ἀρχῇ αὐτῆς προσθήκης τῆς λέξεως «ἰδίαν». Συνεπῶς, διὰ τοῦ ἄρθρου 967 ἐτέθη ἐκτὸς συναλλαγῆς καὶ πᾶν ἄλλο πρᾶγμα, μὴ καταριθμούμενον μὲν ἐν αὐτῷ, ὑπηρετοῦν ὅμως τῇ κοινῇ χρήσει. Περὶ τοῦ ζητήματος τούτου, θὰ καλῆται ἐκάστοτε νὰ κρίνῃ ὁ δικαστὴς.

Ἐντεῦθεν δημιουργεῖται ἡ ἀνάγκη κατασκευῆς τῆς ἐννοίας τῆς κοινῆς χρήσεως. Ἡ ἐννοία τῆς κοινῆς χρήσεως θὰ συγκροτηθῇ ἐπὶ τῇ βάσει τῶν δεδομένων τῆς κοινῆς πείρας περὶ ταύτης, καὶ διὰ τῆς χρησιμοποιήσεως πρὸς τοῦτο τῆς συνισταμένης τῶν γνωρισμάτων, ἅτινα συγκεντροῦσι τὰ ἐν ἄρθρ. 967 πράγματα, ἵνα, ἐπὶ τῇ βάσει τῆς ἐννοίας ταύτης, κρίνῃται ἐκάστοτε, ἐὰν ὠρισμένον πρᾶγμα ὑπόκειται ἢ οὐ εἰς κοινὴν χρῆσιν καὶ τίθεται ἄρα ἢ οὐ ἐκτὸς τῆς συναλλαγῆς.

Κατὰ τὴν συγκρότησιν τῆς ἐννοίας τῆς κοινῆς χρήσεως, πρέπει ἰδίως νὰ ληφθοῦν ὑπ' ὄψιν δύο θεμελιώδεις παρατηρήσεις:

(64) Ὁ Κώδιξ δὲν ἀγνοεῖ τὴν ἔκφρασιν «δημοσία ὁδός» βλ. ἄρθρ. 1014.

(65) Ἰπὸ τοιαύτην ἐννοίαν καὶ ἡ γενικὴ διατύπωσις τοῦ Otto Mayer, D. Verw. R. T. II, σελ. 51: «Die öffentl. Wege... vom Fusspfad bis zur Kunststrasse». Ἡ ἀτραπὸς βεβαίως δὲν ἐξομοιοῦται πρὸς τὴν δημοσίαν κτήσιν. Περὶ τοῦ ὅτι ἡ Feldweg καὶ ἡ interessenten Weg δὲν εἶναι öffentl. Weg, βλ. W. Jellinek, Verw. R. σ. 509.

(66) Περὶ κατατάξεως, κατασκευῆς, συντηρήσεως, ἀστυνομίας, ἰδιαίτερας χρήσεως κλπ. τῶν ὁδῶν, βλ. λεπτομερῶς ἐν Berthélemy, μεταφρ. τομ. Β' σελ. 189 - 194 καὶ Μ. Στασινοπούλου, Ἡ ἰδιαίτερα χρῆσις τῆς δημοσίας κτήσεως, ἐν Ἀρχαίῳ Δημοσίου δικαίου, 1938, τεύχ. Α'.

1) "Ότι κοινή χρῆσις δὲν σημαίνει ἀκόλυτον, ἀπεριόριστον καὶ ἀδάπανον χρῆσιν καὶ

2) "Ότι ἡ κοινή χρῆσις δὲν πρέπει νὰ συγκρίηται πρὸς τὴν χρῆσιν διὰ δημόσιον σκοπόν.

Αἱ παρατηρήσεις αὗται ἀναλύονται εἰδικώτερον, ὡς ἐξῆς:

1. Ἀπαγορεύσεις καὶ περιορισμοὶ χρήσεως, ἐπιβαλλόμενοι διὰ κανονιστικῶν πράξεων τῆς Πολιτείας, ἰσχύουσι καὶ ἐπὶ τῶν ἐν ἄρθρ. 967 ἀπαριθμυμένων πραγμάτων, τῶν ὁποίων ἡ ιδιότης ὡς κοινοχρήστων καθιεροῦται ρητῶς καὶ ἀναμφισβητήτως. Τοιοῦτοι εἶναι οἱ κανονισμοὶ χρήσεως λιμένων⁽⁶⁷⁾, δημοσίων ὁδῶν⁽⁶⁸⁾, ρεόντων ὑδάτων⁽⁶⁹⁾, ἀναγόμενοι εἰς τὰ ἀστυνομικὰ καθήκοντα τῶν διοικητικῶν ὀργάνων.

Ἐπὶ πλέον καὶ καταβολὴ εἰδικῆς εἰσφορᾶς εἶναι δυνατόν νὰ θεσπισθῇ ἐπὶ τῶν αὐτῶν κτημάτων, ἐναντι τῆς χρήσεως αὐτῶν. Δέον δὲ νὰ διευκρινισθῇ, ὅτι δὲν πρόκειται περὶ τῶν ἀνταλλαγμάτων, ἀτινα καταβάλλονται διὰ τὴν ἰδιαιτέραν, τὴν *η ὑ ξ η μ ἔ ν η ν* χρῆσιν τῆς δημοσίας κτήσεως, ἥτις παρεχωρεῖται εἰς ὀρισμένα πρόσωπα δι' εἰδικῶν ἀδειῶν τῶν ἀρμοδίων διοικητικῶν ὀργάνων. Τὸ διὰ τὴν ἠϋξημένην χρῆσιν ἀντάλλαγμα καταβάλλεται ἀκριβῶς ἐπειδὴ παρεχωρήθη εἰς τὸν διοικούμενον ἰδιαζούσης φύσεως χρῆσις, πολὺ μείζονος περιεχομένου ἀπὸ τὴν εἰς πάντας ἀνήκουσαν κοινήν χρῆσιν, ὡς π. χ. ἡ κατασκευὴ λουτήρος ἐπὶ τοῦ αἰγιαλοῦ, ἡ τοποθέτησις ἰδιωτικῶν πραγμάτων ἐπὶ κοινοχρήστου πλατείας ὡς προθήκης, περιπτέρου, καθισμάτων κλπ. (70). Ἐκτὸς τῶν περιπτώσεων τούτων, περὶ τῶν ὁποίων δὲν πρόκειται ἐνταῦθα, εἶναι δυνατὴ ἡ καταβολὴ ἀνταλλάγματος καὶ διὰ τὴν *σ υ ν ἠ θ η*, τὴν κοινήν χρῆσιν τῶν κοινοχρήστων πραγμάτων, ὡς π. χ. ἡ καταβολὴ διωδίων γεφύρας ἢ πορθμείου. Διὰ τὸν λόγον τούτου, δὲν δύναται ν' ἀποκλεισθῇ ἡ ιδιότης τοῦ κοινοχρήστου π. χ. ἀπὸ τὴν μὴ ἀπαριθμουμένην εἰς τὸ ἄρθρ. 967 διώρυγα τῆς Κορίνθου, ἐπὶ τῷ λόγῳ ὅτι διὰ τὴν χρῆσιν αὐτῆς ἀπαιτεῖται ἡ τήρησις ὀρισμένων διατυπώσεων καὶ ἡ καταβολὴ χρηματικῆς ἀνταλλάγματος. Δέον ὅμως νὰ διευκρινισθῇ ὁ χαρακτήρ τοῦ ἀνταλλάγματος τούτου. Κατὰ κανόνα, τούτο δὲν εἶναι ἀντάλλαγμα χαρακτήρος

(67) Ἐκδιδόμενοι κατὰ τὸ ἄρθρ. 2 παραγρ. δ' τοῦ δ' τοῦ νομοθετ. διατάγματος τῆς 27 Μαΐου 1927 ἄρθρ. 17 τοῦ 3030 (1922).

(68) Περὶ τῶν τὸ ἄρθρ. 28 τοῦ ν. 3406 περὶ ὁδοποιίας.

(69) Ἄρθρ. 17 τοῦ κωδικ. διατάγματος τῆς 18/21 Μαρτίου 1924 «περὶ ὕδραυλικῶν ἔργων». Πρβλ. καὶ ἄρθρ. 557 τοῦ ποινικοῦ νόμου.

(70) Βλ. περὶ τοιούτων ἰδιαιτέρων χρήσεων, τοῦ χαρακτήρος αὐτῶν, ὡς καὶ τῆς φύσεως τοῦ παρεχομένου ἀνταλλάγματος: B e r t h é l e m y μεταφρ. τομ. Β' σ. 165 Μ. Σ τ α σ ι ν ο π ο ὐ λ ο υ, Ἡ ἰδιαιτέρα χρῆσις τῆς δημοσίας κτήσεως, ἐν Ἀρχεῖῳ Δημοσίου δικαίου, 1938, τεῦχος Α'. Γενικώτερον δὲ R e g r a y, Des faits de jouissance private, dont le domaine public est susceptible, 1924.

συμβατικοῦ, ἀλλὰ κανονιστικοῦ, ἴτοι ἀντάλλαγμα θεσπιζόμενον διὰ κανονιστικῆς πράξεως, μεταπίπτον δ' εἰς τὸν χαρακτήρα φόρου εἰδικοῦ ἢ τέλους.

Ὅθεν, πρέπει νὰ γίνῃ ἐν μέρει μόνον δεκτὴ ἡ διατυπωμένη ὑπὸ τινων συγγραφέων ἀρχή, ὅτι «δὲν εἶναι κοινῆς χρήσεως, τὰ διὰ τὴν χρῆσιν τῶν ὁμοίων ἀπαιτεῖται προηγουμένη ἄδεια ἢ σύμβασις, ἔστω καὶ ὑποχρεωτικῆ διὰ τὸν ἰδιοκτήτην τοῦ πράγματος»⁽⁷¹⁾. Λέγομεν δὲ ἐν μέρει, διότι ἡ μὲν ἀπλή ἄδεια, ὑπαγομένη εἰς τὴν ἔννοιαν τῆς ἀστυνομικῆς ἐποπτείας, εἶναι δυνατόν νὰ θεσπίζηται, χωρὶς ν' ἀναιρῇ τὴν ἔννοιαν τῆς κοινῆς χρήσεως. Τὸ καθαρῶς συμβατικὸν ὅμως ἀντάλλαγμα πρέπει νὰ μὴ θεωρῆται συμβιβαζόμενον μὲ τὴν ἔννοιαν τῆς κοινῆς χρήσεως. Ἀπομένει δὲ πάντοτε ζήτημα αὐτοτελές, ἡ ἀνεύρεσις τοῦ συμβατικοῦ ἢ κανονιστικοῦ χαρακτῆρος τοῦ ἀπαιτουμένου ἐκάστοτε ἀνταλλάγματος, ζήτημα μὴ λυόμενον πάντοτε εὐχερῶς⁽⁷²⁾ ⁽⁷³⁾.

2. Ἡ κοινὴ χρῆσις δὲν πρέπει νὰ συγγένηται πρὸς τὴν ἐξυπηρέτησιν δημοσίου σκοποῦ. Πολλάκις πράγματα προωρισμένα κυρίως εἰς τὴν ἐξυπηρέτησιν δημοσίου τινὸς σκοποῦ, τίθενται εἰς τὴν χρῆσιν τῶν διοικουμένων, διότι ἄλλως δὲν θὰ ἦτο δυνατόν τοῦ δημοσίου τούτου σκοποῦ ἢ ἐξυπηρέτησις. Αἱ θυρίδες τοῦ ταχυδρομείου, οἱ τηλεφωνικοὶ θάλαμοι, εἶναι πράγματα προσιτὰ εἰς πάντας, ὁμοίως δέ, τηρουμένων τῶν διοικητικῶν κανονισμῶν, καὶ οἱ σταθμοὶ τῶν σιδηροδρόμων⁽⁷⁴⁾, αἱ δημόσιαι βιβλιοθήκαι, αἱ αἴθουσαι τῶν δικαστηρίων, τέλος τὰ γραφεῖα τῶν ἀστυνομικῶν καὶ ἄλλων δημοσίων ὑπηρεσιῶν. Ὁ προωρισμὸς ὅμως τῶν πραγμάτων τούτων δὲν εἶναι ἡ κοινὴ χρῆσις, ἀλλὰ ἡ ἄσκησις ὠρισμένης δημοσίας ὑπηρεσίας, τῆς ὁποίας ἡ φύσις εἶναι τοιαύτη, ὥστε νὰ μὴ δύναται νὰ ἰκανοποιήσῃ τὸν σκοπὸν τῆς ἀνευ συνεχῶς ἐπαφῆς μετὰ τοῦ κοινῶν. Ἀντιθέτως, ἄλλα πράγματα ἐξυπηρετοῦν δημοσίους σκοποὺς ἐξ ἴσου, ἐνῶ εἶναι (καὶ ἴσως, ἀκριβῶς ἐπειδὴ εἶναι) αὐστηρῶς ἀπηγορευμένη ἡ ὑπὸ τοῦ κοινῶν χρῆσις αὐτῶν, ὡς π. χ. τὰ ὄχυρά, οἱ ναύσταθμοι.

Ὅθεν, τὰ πράγματα ταῦτα δὲν τίθενται ἐκτὸς συναλλαγῆς ὡς κοινόχρηστα, ἀλλ' ἐνδεχομένως ὡς ὑπαγόμενα εἰς ἑτέραν κατηγορίαν, τιθεμένην ἐπί-

⁽⁷¹⁾ Γ. Μπαλῆ, Γ. Ἀρχ. σελ. 418. Καὶ ὁ Presutti, *Institutioni*, τ. Α' σ. 220 δέχεται ἐμμέσως τὴν ἀρχὴν ταύτην: «uso publico, gratuito, immediato κλπ.»

⁽⁷²⁾ Οὕτω π. χ. τὸ εἰσιτήριον τοῦ σιδηροδρόμου εἶναι ἀντάλλαγμα συμβατικῶν. Οἱ σιδηρόδρομοι ἐν τούτοις ἐξαιροῦνται τῆς κατηγορίας τῶν κοινοχρήστων, οὐχὶ ἕνεκα τοῦ συμβατικοῦ τούτου ἀνταλλάγματος, ἀλλ' ἕνεκα τοῦ χαρακτῆρος αὐτῶν ὡς δημοσίας ὑπηρεσίας. Regelsberger, Γ. Ἀρχ. μετ. II σελ. 71. Καὶ ἐκτενῶς, κατωτέρω, Κεφ. Β'.

⁽⁷³⁾ Κοινὴ χρῆσις, ὀφειλομένη εἰς δουλείαν ἐπὶ ἰδιωτικοῦ κτήματος, πρέπει νὰ μὴ ταυτίζεται πρὸς τὴν ἐνταῦθα ἐξεταζομένην κοινὴν χρῆσιν ἐπὶ πραγμάτων, ἕνεκα τὸ δικαίον προώρισε διὰ τὴν κοινὴν χρῆσιν. Βλ. Presutti, *Istitutioni*, τ. Α' σ. 221.

⁽⁷⁴⁾ O. Mayer, *Dr. admin. all.* τομ. III σελ. 124. Hauriou, *Precis*, σ. 622, μετ. τομ. Β' σελ. 370.

σης ἐκτὸς συναλλαγῆς ὑπὸ τοῦ ἄρθρου 966, ἤτοι ὡς ἐξυπηρετοῦντα δημοσίους σκοπούς.

Ἐντεῦθεν γεννᾶται τὸ ζήτημα τῆς χαράξεως τῶν ὀρίων μεταξύ τῆς κατηγορίας τῶν κοινοχρήστων καὶ τῆς κατηγορίας τῶν ἐξυπηρετούντων δημοσίους σκοπούς πραγμάτων. Ἐὰν ὁ προσωρισμὸς τοῦ πράγματος συνίσταται εἰς τὸ νὰ παράσχη ἀπλῶς εἰς τὸ κοινὸν τὴν ὕλικήν αὐτοῦ χρήσιν, εἰς τὴν τυπικὴν δὲ ταύτην πράξιν τῆς χρήσεως ἐξαντλεῖται πᾶσα ὑπηρεσία. τὴν ὁποίαν ἡδύνατο ν' ἀναμείνῃ ὁ διοικούμενος παρὰ τοῦ πράγματος, δέον νὰ κατατάξωμεν τὸ πρᾶγμα εἰς τὰ κοινόχρηστα. Ὁ χρησιμοποιῶν τὸν αἰγιαλὸν διὰ προσόρμισιν λέμβου, οὐδὲν ἄλλο πέραν τῆς χρήσεως ταύτης ἔχει ν' ἀναμείνῃ. Ὁ χρησιμοποιῶν ὅμως τὸν τηλεφωνικὸν θάλαμον, παρὰ τὴν συνεπιεία μηχανικῶν τελειοποιήσεων ἀπλουστευσιν τῆς χρήσεως, δὲν χρησιμοποιεῖ ἀπλῶς τὸ πρᾶγμα, ἤτοι τὸν θάλαμον, ἀλλὰ τὴν διοικητικὴν δραστηριότητα ⁽⁷⁵⁾, εἰσέρχεται δὲ πράγματι εἰς τὴν ὀργάνωσιν μιᾶς δημοσίας ὑπηρεσίας, ἐκπληρῶν δὲ ὀρισμένας διατυπώσεις, χρησιμοποιεῖ τὰ μέσα τῆς ὑπηρεσίας ταύτης πρὸς ἐπιδίωξιν ὀρισμένου σκοποῦ. Ἐὰν ἡ σύγχρονος τεχνικὴ δὲν ἐδημιούργει τὰ αὐτόματα μηχανήματα, ὁ διοικούμενος δὲν θὰ ἐχρησιμοποιεῖ τὸν θάλαμον, ἀλλὰ θὰ ἀπετινετο εἰς ὑπάλλῃλον τῆς τηλεφωνικῆς ὑπηρεσίας διὰ νὰ χρησιμοποιήσῃ ἐκεῖνος τὰς ἐγκαταστάσεις. Ἀντικείμενον λοιπὸν τῆς χρήσεως εἶναι ἡ δημοσία ὑπηρεσία, ἐνῶ ὁ θάλαμος εἶναι ἀπλοῦν μέσον, ἵνα τεθῆ εἰς κίνησιν ἢ παρὰ τῆς δημοσίας ὑπηρεσίας ἐξυπηρετήσῃ. ἡ ὁποία δὲν ἐξαντλεῖται, οὐδὲ καταναλίσκεται διὰ μόνης τῆς τυπικῆς πράξεως τῆς χρήσεως. Εἰς τὴν περιπτώσιν αὐτὴν, δὲν ἔχομεν πρᾶγμα κοινῆς χρήσεως ἀλλὰ πρᾶγμα προσωρισμένον εἰς ἐξυπρέτησιν δημοσίου σκοποῦ, ἤτοι σκοποῦ δημοσίας ὑπηρεσίας. Εἶναι δὲ περαιτέρω ἄλλο ζήτημα, ἡ ἐξακρίβωσις τοῦ βαθμοῦ, μέχρι τοῦ οὐοίου πρέπει νὰ ὑφίσταται ὀργανικὸς δεσμὸς τοῦ πράγματος πρὸς τὸν σκοπὸν τῆς δημοσίας ὑπηρεσίας, καὶ δὴ δεσμὸς ἀπορρέων ἐξ αὐτοῦ τοῦ κατὰ φύσιν προσωρισμοῦ τοῦ πράγματος, ἵνα δύναται νὰ θεωρηθῇ τοῦτο προσωρισμένον ὡς ἐκ τῆς φύσεώς του εἰς ἐξυπρέτησιν ἐνὸς τοιούτου σκοποῦ καὶ ἄρα τεθειμένον ἐκτὸς συναλλαγῆς, κατὰ τὸ ἄρθρον 966 τοῦ Κώδικος. Τὸ ζήτημα δὲ ἀκριβῶς τοῦτο ἐρευνῶμεν ἐκτενῶς εἰς τὸ δεῦτερον κεφάλαιον τῆς παρούσης μελέτης.

Τὰ αὐτὰ ἰσχύουσι καὶ ἐπὶ χρήσεως τῶν βιβλίων μιᾶς δημοσίας βιβλιοθήκης, ἐπὶ ἐλευθέρως εισόδου εἰς Μουσεῖα, Ἐκθέσεις, Ζωολογικοὺς Κήπους κλπ. ⁽⁷⁶⁾. Καὶ τῶν σιδηροδρόμων ἡ χρήσις δὲν ἀποτελεῖ κοινὴν χρῆσιν, ἀλλὰ

⁽⁷⁵⁾ Presutti, Istitutioni, τομ. Α' σ. 223. Καὶ ἐν σελίδι 238: χρησιμοποιεῖ ἐμμέσως μὲν τὸ πρᾶγμα, ἀμέσως δὲ τὴν δημοσίαν ὑπηρεσίαν, ἢ διοικητικὴν δραστηριότητα (attività amministrativa).

⁽⁷⁶⁾ Ὅθεν, οὐχὶ ὀρθῶς ὁ Monteil, de la domanialite publique, σ. 305, 306 θεωρεῖ τὰς βιβλιοθήκας, μουσεῖα κλπ. ὡς παραθεδομένας εἰς τὴν «κοινὴν χρῆσιν». Περὶ τοῦτου, ἐκτενέστερον εἰς τὸ ἐπόμενον κεφάλαιον.

χρήσιν δημοσίας υπηρεσίας. Διότι δι' αὐτῶν χρησιμοποιεῖ τις τὴν ὀργάνωσιν τῆς σιδηροδρομικῆς δημοσίας υπηρεσίας, ἥτις ἐπιδιώκει σκοποὺς περισσύτερον συνθέτους καὶ ἀπωτέρους ἀπὸ τὴν ἀπλὴν χρῆσιν μιᾶς ὁδοῦ. Διὰ τοῦτο, οἱ σιδηρόδρομοι ὀρθῶς θεωροῦνται ὡς ὑπαγόμενοι οὐχὶ εἰς τὰ κοινόχρηστα (77). ἀλλ' εἰς τὰ ἐξυπηρετοῦντα δημοσίους σκοποὺς (78). "Ἐν ὀρειβατικῶν ὅμως καταφύγιον κατασκευάσθη ἕνα προσφέρει, ἀπλῶς τὴν τυπικὴν ἐκδούλευσιν τῆς εἰς αὐτὸ καταφυγῆς, καθὼς ὁ λιμὴν προσφέρει τὴν αὐτὴν καταφυγὴν εἰς τὰ πλωτά (79).

Ἐπὶ τῇ βάσει τῆς χρησιμοποιήσεως τῶν ὡς ἄνω δύο στοιχείων, ὡς κοινόχρηστα πράγματα δεόν νὰ θεωρηθῶσι τὰ ἐξῆς :

1. Τὰ ἐν ἄρθρῳ 967 ἀπαριθμούμενα, ἥτοι τὰ ἀενάως καὶ ἐλευθέρως ρέοντα ὕδατα, αἱ ὁδοὶ καὶ πλατεῖαι, οἱ αἰγιαλοὶ, οἱ λιμένες καὶ ὄρμοι, αἱ ὄχθαι τῶν πλευσίμων ποταμῶν, αἱ μεγάλαι λίμναι μὲ τὰς ὄχθας τῶν.

2. Τὰ ἐκτὸς τούτων, λόγῳ τῆς ἐνδεικτικῆς ἀπαριθμήσεως τοῦ ἄρθρου 967, τιθέμενα ἐκτὸς συναλλαγῆς. ἔνεκα τοῦ ὅτι πράγματι ἀνήκουσιν εἰς τὴν κοινὴν χρῆσιν. Τοιαῦτα εἶναι :

Αἱ πλωταὶ διώρυγες (80), ὡς παρ' ἡμῖν ἡ διώρυξ τῆς Κορίνθου (81), ἡ διώρυξ τοῦ λιμένος Λευκάδος (82), οὐχὶ ὅμως καὶ αἱ μὴ πλωταὶ διώρυγες ἢ οἱ μεγάλοι αὐλακες, οἱ χρησιμεύοντες ἀπλῶς πρὸς ἄρδουσιν κτημάτων (83).

Αἱ συγκοινωνοῦσαι μετὰ τῆς θαλάσσης λιμνοθάλασσαι. ἢ αἱ ὁμοίως συγκοινωνοῦσαι ἀλυκαί, ἐφ' ὅσον ἀποτελοῦσι πράγματι τμήματα τῶν αἰγιαλῶν.

Αἱ ἀποτελοῦσαι συνέχειαν τῶν ὁδῶν γέφυραι ἢ συνεχόμενα πορθμεῖα (84), αἱ ἐπὶ τῆς θαλάσσης δημόσιαι ἐξέδραι.

Τὰ πρὸς χρῆσιν τῶν λιμένων ἀπαραίτητα ἔργα, οἷον αἱ προκυμαῖαι, κυματοθραῦσαι (85).

(77) O. Mayer, Dr. admin. allemand, τομ. III, σελ. 121. Γ. Μπαλῆ, Γ. Ἀρχ. σελ. 418.

(78) Duguit, Droit constitutionnel, τομ. III, σελ. 330. Presutti, Istituzioni, τομ. Α', σελ. 218, σημ. 1. Νέος Ἰταλικὸς Ἀστικὸς Κώδιξ (1942), ἄρθρον 822.

(79) Dalloz, Rep. ἐν Α. Domaine, ἀριθ. 153.

(80) Hauriou, Precis, σελ. 672 καὶ 664, σημ. 2. O. Mayer, D. Verw - R. τ. II σελ. 92.

(81) Βλ. σχετικῶς νόμους ΤΜΣΤ' τοῦ 1869, ΑΩΗ' τοῦ 1890, ΓΡΠΓ' τοῦ 1906, ΑΡΑΔ' τοῦ 1884, ὡς καὶ ἄρθρον 1 - 3 τοῦ ἐν. νόμου 1816 τοῦ 1939 (270).

(82) Βλ. σχετικῶς νόμους ΒΧΜΖ' τοῦ 1899, ΒΩΠ' τοῦ 1903, νομ. δ. τῆς 11/21 Σεπτεμβρίου 1925 καὶ ἄρθρ. 1 - 2 τοῦ ἐν. νόμου 1816 τοῦ 1939 (270). Ἐπὶ τῶν διαρρύγων ἀσκειται ἀστυνομικὴ ἐξουσία κατὰ τὸν νόμον 2853 τοῦ 1922.

(83) Dalloz, Rep. ἐν Α. Domaine, ἀριθ. 204.

(84) W. Jellinek, Verw - R. σ. 506.

(85) Dalloz, Rep. ἐν Α. Domaine, ἀριθ. 172.

Τὰ καταφύγια τῶν ὀρέων ⁽⁸⁶⁾.

3. Τὰ ἀπαραίτητα παρὰ κολοῦθ ἤ ματα οἰουδὴποτε πράγματος ἀνήκοντες εἰς τὴν τῶν ὄδῶν ὡς ἄνω κατηγοριῶν. Τοιαῦτα εἶναι: Αἱ κλιτύες τῶν ἐν ἐκχώσει ἢ ἐπιχώσει ὁδῶν. αἱ ἀπαραίτητοι διὰ τὴν λειτουργίαν καὶ τὴν συντήρησιν αὐτῶν ⁽⁸⁷⁾.

Αἱ ἐπὶ τῶν ὁδῶν δενδροστοιχίαι, φανοί, πινακίδες καὶ λοιπά, προσωριζόμενα διὰ τὴν διευκόλυνσιν τῆς κοινῆς χρήσεως τῶν ὁδῶν ⁽⁸⁸⁾.

Τὰ προστατευτικὰ ἔργα ἐπὶ ρεόντων ἐν γένει ὑδάτων, τὰ προσωριζόμενα διὰ τὴν ἐξασφάλισιν τῆς κοινῆς χρήσεως αὐτῶν κλπ.

Ἐκ τοῦ καταλόγου τούτου ἐλλείπουσι μεγάλης σημασίας πράγματα, ἅτινα ἡ κρατοῦσα γνώμη θεωρεῖ ὡς συγκαταλεγόμενα εἰς τὴν δημοσίαν κτήσιν, π.χ. οἱ σιδηρόδρομοι, τὰ πολεμικὰ πλοῖα, τὰ νεκροταφεῖα, οἱ ναοὶ κλπ. Τοῦτο ὑφείλεται εἰς τὸ ὅτι ὁ πίναξ περιέλαβε μόνον τὰ καθαρῶς κοινόχρηστα πράγματα, οὐχὶ δὲ τὰ τεθειμένα κατὰ τὸν Κώδικα ἐκτὸς συναλλαγῆς, ἐπειδὴ ἐξυπηρετοῦσι δημοσίους, δημοτικούς ἢ θρησκευτικούς σκοπούς, ὡς εἶναι τὰ παραλειφθέντα.

Περὶ τούτων ἀκριβῶς, θέλομεν ἀσχοληθῆ εἰς τὸ ἀκολουθοῦν δεύτερον κεφάλαιον.

⁽⁸⁶⁾ Dalloz, Rep. ἐν Α. Domaine, ἀριθ. 153.

⁽⁸⁷⁾ Dalloz, Rep. ἐν Α. Domaine, ἀριθ. 148.

⁽⁸⁸⁾ Fleiner, μετ. σελ. 341, σημ. 24. Dalloz, Rep. ἐν Α. Domaine, ἀριθ. 155, μετ' ἐπιφύλαξιν διὰ τὰ δένδρα. Contra ὁ Otto Mayer, D. Verw.-R. τ. II σ. 6-51, θεωρῶν ὡς δημοσίαν κτήσιν μόνον τὰ ἀκίνητα. Βλ. περὶ τούτου εἰς τὸ ἐπόμενον κεφάλαιον. Οἱ καρποὶ ὁμοῦς τῶν παρακολουθημάτων τούτων ἀνήκουσιν εἰς τὴν ἰδιαιτέραν περιουσίαν τῆς Πολιτείας: Regray, Des faits de jouissance privative, dont le domaine public est susceptible, ἀριθ. 74.

ΤΑ ΕΞΥΠΗΡΕΤΟΥΝΤΑ ΔΗΜΟΣΙΟΥΣ ΣΚΟΠΟΥΣ ΠΡΑΓΜΑΤΑ

Εἶδομεν ἤδη ἀνωτέρω⁽⁸⁹⁾ ὅτι, ὑπὸ τὸ κράτος τοῦ περὶ διακρίσεως κτημάτων νόμου τοῦ 1837, προέκυπτε τὸ πρόβλημα, ἐὰν εἰς τὴν δημοσίαν κτήσιν δέον νὰ συγκαταλεχθοῦν καὶ τὰ πράγματα ἐκεῖνα, ἅτινα χρησιμοποιοῦνται ἐν γένει ὑπὸ δημοσίων ὑπηρεσιῶν καὶ ὅτι ἤδη ἠδύνατο κατ' ἀρχὴν νὰ γίνῃ δεκτὴ ἡ καταφατικὴ λύσις.

Ὁ Ἀστικός ἡμῶν Κῶδιξ λύει ἤδη ρητῶς τὸ ζήτημα, καθιερῶν τὴν κατηγορίαν ταύτην καὶ ὀρίζων ὅτι ἐκτὸς συναλλαγῆς εἶναι καὶ «τὰ προωρισμένα εἰς ἐξυπηρέτησιν δημοσίων, δημοτικῶν, κοινοτικῶν ἢ θρησκευτικῶν σκοπῶν».

Προκειμένου νὰ προσδιορίσωμεν ποῖα εἶναι τὰ πράγματα τῆς κατηγορίας ταύτης, τίθενται πρὸ ἡμῶν δύο ζητήματα:

I. Ποῖοι εἶναι οἱ «δημόσιοι» σκοποί.

II. Πότε ἐν πρᾶγμα εἶναι ἀρκούντως συνδεδεμένον πρὸς ἓνα δημόσιον σκοπὸν, ὥστε νὰ θεωρῆται «προωρισμένον εἰς ἐξυπηρέτησιν» αὐτοῦ.

Δίδοντες τὴν λύσιν εἰς τὰ ὡς ἄνω δύο ζητήματα, χαράσσομεν ταυτοχρόνως καὶ τὸ ὄριον, τὸ διαχωρίζον τὰ ἐξυπηρετοῦντα δημοσίους σκοποὺς πράγματα, ἅτινα, ἔνεκα τοῦ λόγου τούτου τίθενται ἐκτὸς συναλλαγῆς, ἀπὸ τὰ πράγματα τὰ ἀνήκοντα εἰς τὴν ἰδιαιτέραν περιουσίαν τῆς Πολιτείας ἢ τῶν ιδιωτῶν.

I. ΠΟΙΟΙ ΕΙΝΑΙ ΟΙ «ΔΗΜΟΣΙΟΙ» ΣΚΟΠΟΙ

Ἐν πρώτοις, ὁ δημόσιος σκοπὸς δὲν πρέπει νὰ συγχέηται πρὸς τὸν «κοινωνοφελῆ». Τὴν ἔννοιαν τῆς «κοινῆς ὠφελείας» γνωρίζει ὁ Κῶδιξ καὶ χρησιμοποιεῖ αὐτὴν ἀλλαγῶν⁽⁹⁰⁾. Ἡ ἔννοια τοῦ κοινωνοφελούς εἶναι εὐρυτέρα τῆς τοῦ δημοσίου καὶ θὰ καθίστα πλεοναστικὴν τὴν περαιτέρω μείαν τῶν δημοτικῶν ἢ τῶν κοινοτικῶν σκοπῶν, οἱ ὁποῖοι πάντως θὰ ὑπῆγοντο ἀφ' ἑαυτῶν εἰς τὴν ἔννοιαν τοῦ κοινωνοφελούς. Ἀφ' ἐτέρου, τοιαύτη ἐκδοχὴ τῆς ἔννοιας τοῦ «δημοσίου» σκοποῦ, θὰ περιελάμβανε καὶ θὰ ἔθετε ἐκτὸς συναλλαγῆς καὶ τὰ πράγματα τῶν κοινωνοφελῶν ἰδρυμάτων ἰδιωτικοῦ χαρακτῆρος, τοῦθ' ὅπερ βεβαίως δὲν ἐπεζητήθη⁽⁹¹⁾.

Δημόσιος σκοπὸς εἶναι ὁ ἀναχθεὶς εἰς σκοπὸν τῆς Πολιτείας καὶ ἐπιδι-

(89) Βλ. ἀνωτέρω, σελ. 53 σημ. 6.

(90) Π. χ. ἐν ἀρθρῷ 969, ἐνθα ρυθμίζεται ἡ σειρὰ χρήσεως τοῦ ρέοντος ὕδατος.

(91) Βλ. κατωτ. ὑπὸ στοιχ. Β'. σελ. 85

ωκόμενος διὰ τοῦ μηχανισμοῦ μιᾶς δημοσίας ὑπηρεσίας. ἤτοι διὰ τῆς χρήσεως τῶν μέσων τοῦ δημοσίου δικαίου. Ἄρα, δημοσίους σκοπὸς εἶναι ὁ σκοπὸς μιᾶς δημοσίας ὑπηρεσίας.

Δημοσία ὑπηρεσία ὑφίσταται, κατὰ τὰ ἐν τῷ διοικητικῷ δικαίῳ δεκτά, ὅταν συντρέχωσιν ἐπὶ τὸ αὐτὸ δῶς στοιχεῖα: ἐν ἐσωτερικόν. ἤτοι ἡ ἐπιδιώξις σκοποῦ τῆς Πολιτείας καὶ ἐν ἐξωτερικόν. ἤτοι ἡ πρὸς ἐπίτευξιν τοῦ σκοποῦ τούτου χρήσις τῆς δημοσίας ἐξουσίας καὶ τῶν μέσων τοῦ δημοσίου δικαίου (⁹²).

Καὶ ὁ μὲν ἐπιδιωκόμενος σκοπὸς, ὅστις ἀνάγεται εἰς σκοπὸν τῆς Πολιτείας, καθορίζεται ἐλευθέρως ὑπὸ τοῦ νόμου. ὅστις δύνανται νὰ προσδιορίζῃ, τοὺς σκοποὺς τῆς Πολιτείας ἐντὸς τοῦ κύκλου τῆς ἐπιδράσεως τῶν κοινωνικῶν, οικονομικῶν, πολιτικῶν κλπ. παραγόντων, περιοριζόμενος μόνον ὑπὸ τῶν συνταγματικῆς φύσεως φραγμῶν. ἡ δὲ χρήσις τῶν μέσων τοῦ δημοσίου δικαίου ἐκδηλοῦται ἐξωτερικῶς διὰ τῆς ἀσκήσεως τῶν πράξεων ἐκείνων, τὰς ὁποίας μόνον ἡ ὑπαρξίς τῆς δημοσίας ἐξουσίας δύνανται νὰ στηρίξῃ καὶ τὰς ὁποίας ἀδυνατεῖ νὰ ἐνεργήσῃ πρόσωπον μὴ ἀσκούν δημοσίαν ἐξουσίαν, οἰκίαν ἢ δοτήν.

Ἡ δημοσία ὑπηρεσία εἶναι δυνατὸν ν' ἀσκῆται κατὰ ἐν ἐκ τῶν ἐξῆς τριῶν συστημάτων, ἤτοι Α' διὰ συγκροτήματος ὀργάνων τῆς Πολιτείας, Β' δι' ὀργάνων αὐτοδιοικουμένου νομικοῦ προσώπου τοῦ δημοσίου δικαίου καὶ Γ' διὰ νομικῶν ἢ φυσικῶν προσώπων τοῦ ἰδιωτικοῦ δικαίου, καλουμένων ἀναδόχων δημοσίας ὑπηρεσίας. (concessionnaires)

Α'. Ὅσακις διὰ συγκροτήματος ὀργάνων τῆς Πολιτείας (κυρίως, ἀλλ' οὐχὶ πάντοτε δημοσίων ὑπαλλήλων) καὶ διὰ δαπάνης τοῦ κρατικοῦ προϋπολογισμοῦ ἀσκεῖται σύστημα πράξεων δημοσίας ἐξουσίας (διαταγή, ἀπαγόρευσις, ἄρσις περιορισμοῦ, ἄδεια, ὑλικὸς καταναγκασμὸς, διοικητικὴ ἐκτέλεσις, ἀναγκαστικὴ ἀπαλλοτριώσις, φορολογία, ἐπίταξις κλπ.) ὑφίσταται δημοσία ὑπηρεσία διοικουμένη ἀμέσως ὑπὸ τῆς Πολιτείας (οὕτως ἡ ἀστυνομία, ἡ δικαιοσύνη, αἱ φορολογικαὶ ὑπηρεσίαι, αἱ στρατολογικαὶ κλπ. κλπ.). Σκοπὸς ἐπιδιωκόμενος ὑπὸ τοιαύτης ὑπηρεσίας κεῖται ἀναμφισβητήτως ἐντὸς τῆς ἐννοίας τοῦ «δημοσίου» σκοποῦ τοῦ ἄρθρου 966 τοῦ Κώδικος.

Συνεπῶς πράγματα προσωρισμένα εἰς ἐξυπηρέτησιν τοιούτων σκοπῶν κεῖνται ἐκτὸς τῆς συναλλαγῆς.

Β'. Ἄλλ' ἐκτὸς τῆς ἀπ' εὐθείας ὑπὸ τῆς Πολιτείας διοικήσεως τῶν δημοσίων ὑπηρεσιῶν, ἥτις ἀποτελεῖ τὸν κανόνα, εἰσάγεται ἐνίοτε τὸ σύστημα

(⁹²) Βλ. Σ τ α σ ι ν ο π ο ὄ λ ο υ, Συμβολὴ εἰς τὴν ἐννοίαν τῆς δημοσίας ὑπηρεσίας, 1934, ἐν Ἐπετηρίδι Ἑταιρίας Διοικητικῶν Μελετῶν, τομ. 2 - 3, σελ. 137 κ. ἐπ. ἐνθα λεπτομερῶς ἀναπτύσσομεν ὅτι τὸ κριτήριον τοῦτο εἶναι ληπτέον ὑπ' ὄψιν διὰ τὸν χαρακτηρισμὸν ὀργανισμοῦ τινος ὡς «νομικοῦ προσώπου ἀσκούντος διοίκησιν» ἢ, κατὰ τὴν ἐν χρήσει ἔκφρασιν, ὡς «νομικοῦ προσώπου δημοσίου δικαίου».

τῆς αὐτοδιοικήσεως τῶν δημοσίων ὑπηρεσιῶν διὰ τῆς ἀνιχνεύσεως αὐτῶν εἰς νομικὰ πρόσωπα τοῦ δημοσίου δικαίου, εἰς τὰ ὅποια ἀνατίθεται ἡ ἀσκήσις διοικήσεως, ἤτοι μέρους τῆς δημοσίας ἐξουσίας. ἀντιστοιχοῦντος εἰς τὴν καθ' ὕλην ἀρμοδιότητα ἢ ἄλλως εἰς τὸ ἀντικείμενον μιᾶς αὐτοδιοικηθείσης δημοσίας ὑπηρεσίας. Καὶ ὅταν μὲν καθορίζεται ἀπλῶς ἡ ὕλη τῆς αὐτοδιοικηθείσης δημοσίας ὑπηρεσίας, ὀμιλοῦμεν περὶ αὐτοδιοικήσεως καθ' ὕλην (Εἰδικὰ ταμεῖα, Ἀνώτατα Ἐκπαιδευτικὰ Ἰδρύματα, Ἐπιμελητήρια, Ἰδρυμα Κοινωνικῶν Ἀσφαλίσεων κλπ.), ὅταν δὲ καθορίζεται οὐχὶ ἡ ὕλη, ἀλλ' ἡ ἐδαφικὴ μόνον περιοχὴ, ἐντὸς τῆς ὁποίας θὰ ἀσκήται, κατὰ τεκμήριον ἀρμοδιότητος, ἡ δημοσία ὑπηρεσία ὑπὸ χωρικοῦ νομικοῦ προσώπου, κεκτημένου εὐρεῖαν καὶ γενικὴν σχεδὸν ἀρμοδιότητα, ὀμιλοῦμεν περὶ αὐτοδιοικήσεως κατὰ τὸν τρόπον (δῆμοι, κοινότητες).

Πότε ἐν νομικὸν πρόσωπον ἀσκεῖ διοίκησιν καὶ συνεπῶς ἀποτελεῖ αὐτοδιοικουμένην δημοσίαν ὑπηρεσίαν, εἶναι ζήτημα, ὅπερ δέον νὰ λύεται διὰ τῆς ἀναζητήσεως τῆς παρὰ τῷ νομικῷ τούτῳ προσώπῳ ὑπάρξεως τῶν δύο ὡς ἄνω κρισίμων στοιχείων, ἤτοι τοῦ ἐσωτερικοῦ (σκοπὸς δημόσιος καὶ τοῦ ἐξωτερικοῦ (μέσα δημοσίας ἐξουσίας), ἅτινα ὀδηγοῦν, κατὰ τὴν ἡμετέραν γνώμην, εἰς τὸν ἀπαρτισμὸν τῆς ἐννοίας τῆς δημοσίας ὑπηρεσίας.

Τῶν οὕτως ὀργανουμένων δημοσίων ὑπηρεσιῶν, ἤτοι τῶν νομικῶν προσώπων δημοσίου δικαίου οἱ σκοποὶ ὑπάγονται ἄραγε εἰς τὴν ἐννοίαν τοῦ δημοσίου σκοποῦ τοῦ ἄρθρου 966 καὶ συνεπῶς τὰ εἰς ἐξυπηρέτησιν τοιούτων σκοπῶν πράγματα κεῖνται ἢ οὐ ἐκτὸς τῆς συναλλαγῆς;

Ἐπεὶ ἀποφατικῆς λύσεως θὰ ἠδύνατο νὰ χρησιμοποιηθῇ ἢ ἐν τῷ αὐτῷ ἄρθρῳ 966 μνεῖα καὶ τῶν δημοτικῶν ἢ κοινοτικῶν σκοπῶν. Διότι, ἐὰν ὁ «δημόσιος» σκοπὸς περιλαμβάνῃ ἐν ἑαυτῷ καὶ τοὺς σκοποὺς τῶν αὐτοδιοικουμένων δημοσίων ὑπηρεσιῶν, δὲν εἶναι ἄρα γε πλεοναστικὴ καὶ παλιόλογος ἢ ἀμέσως κατόπιν μνεῖα τῶν σκοπῶν τῶν δήμων καὶ τῶν κοινοτήτων, οἱ ὅποιοι ἀποτελοῦν ἀπλῶς μίαν εἰδικὴν κατηγορίαν αὐτοδιοικουμένων δημοσίων ὑπηρεσιῶν; Ἡ μνεῖα λοιπὸν τῶν δήμων καὶ τῶν κοινοτήτων θὰ ἔπρεπε λογικῶς νὰ ὀδηγήσῃ εἰς τὴν ἐκδοχὴν ὅτι ὁ μὲν «δημόσιος» σκοπὸς περιλαμβάνει τοὺς σκοποὺς μόνων τῶν ἀπ' εὐθείας ὑπὸ τῆς Πολιτείας διοικουμένων ὑπηρεσιῶν, ἐκ δὲ τῶν αὐτοδιοικουμένων ὑπηρεσιῶν, περιλαμβάνονται οἱ σκοποὶ τῶν δήμων καὶ τῶν κοινοτήτων, ἤτοι τῶν μόνων μνημονευομένων ἐν τῷ ἄρθρῳ 966 αὐτοδιοικουμένων δημοσίων ὑπηρεσιῶν, ἢ νομικῶν προσώπων δημοσίου δικαίου.

Τοῦτο ὅμως θ' ἀπετέλει σφαλερὸν χειρισμὸν τῆς διατάξεως.

Πράγματι, ἡ μνεῖα τῶν δημοτικῶν καὶ κοινοτικῶν σκοπῶν ἔχει μόνον ἱστορικὴν σημασίαν, ὀφειλομένην εἰς τὴν παρακολούθησιν παλαιῶν κειμένων⁽⁹³⁾,

(93) Π. χ. Αὐστριακὸς Κώδιξ, ἄρθρα 287 καὶ 290, Κρητικὸς Κώδιξ, ἄρθρ. 197: «τὰ κτήματα ἀνήκουν εἰς τὴν ἐπιράτειαν, νομοῦς, δήμου ἢ ἄλλα νομικὰ πρόσωπα» καὶ ἄρθρ. 203: «τὰ κτήματα τῶν νομῶν, ἐπαρχιῶν, δήμων ἢ εἶναι κοινῆς χρήσεως ἢ ἀνήκουσιν

ένθα, κατά παράδοσιν, έμνημονεύθησαν πάντοτε, παραπλεύρως πρὸς τοὺς ὑπὸ τῆς Πολιτείας ἐπιδιωκομένους σκοπούς, καὶ οἱ σκοποὶ τῶν δήμων, τοῦτο δὲ διότι εἰς παλαιάν ἐποχὴν οἱ δήμοι ἦσαν οἱ μόνοι ὑφιστάμενοι τότε ὄργανισμοί, εἰς τοὺς ὁποίους ἦτο ἀνατεθειμένη ἡ ἀσκήσις μέρους τῆς διοικητικῆς δραστηριότητος, ἤτοι ἦσαν αἱ μόνοι αὐτοδιοικούμεναι δημοσίαι ὑπηρεσίαι. Ἐκτοτε, οἱ δημοσίοι σκοποὶ ἐδέχθη νὰ ἐξυπηρετηθοῦν καὶ ἀπὸ ἄλλων νομικῶν πρόσωπα δημοσίου δικαίου. Τὰ πρόσωπα ταῦτα, δὲν πρέπει νὰ θεωρηθοῦν ὡς κεκτημένα ἤσσονα σημασίαν ἀπὸ τοὺς δήμους. Διότι ἡ ἀναγωγὴ ὠρισμένων ὑπηρεσιῶν εἰς αὐτοδιοικούμενα νομικῶν πρόσωπα ἐγένετο οὐχὶ διότι ἡ ἀναθεθεῖσα εἰς αὐτὰ ὑπηρεσιακὴ ὕλη ἐθεωρήθη δευτερεύουσα. ἀλλὰ διὰ λόγους ἀφ' ἐνὸς διοικητικούς, ἤτοι χάριν ἐγγυτέρας ἀντιλήψεως τῶν ζητημάτων τῶν ἀφορώντων εἰς τὴν διοίκησιν τῶν ὑπηρεσιῶν τούτων, ἀφ' ἑτέρου δὲ δημοσιονομικούς, ἤτοι χάριν εὐχερεστερας ἐπιβολῆς φορολογίας ἐξυπηρετούσης ἀποκλειστικῶς εἰδικὸν σκοπὸν καὶ εὐχερεστερας διαχειρίσεως τῶν ἐσόδων καὶ τῶν ἐξόδων, συγκροτουμένων εἰς ἴδιον προϋπολογισμόν.

Δὲν ὑπάρχει λοιπὸν διαβάθμισις εἰς τὸν δημοσίον χαρακτῆρα τοῦ σκοποῦ μιᾶς δημοσίας ὑπηρεσίας, δὲν εἶναι δηλαδὴ ὀλιγώτερον δημοσίος ὁ σκοπὸς μιᾶς δημοσίας ὑπηρεσίας, ἐκ τοῦ γεγονότος ὅτι ἡ ὑπηρεσία αὕτη ἔτυχεν αὐτοδιοικήσεως καὶ ἀνηγορεύθη εἰς ἴδιον νομικὸν πρόσωπον. Ἐάν π.χ. οἱ φάροι καὶ οἱ πλοηγικοὶ φανοὶ εἶναι πράγματα ἐκτὸς συναλλαγῆς, διότι εἶναι προωρισμένα εἰς ἐξυπρέτησιν τοῦ δημοσίου σκοποῦ τῆς ἀπ' εὐθείας ὑπὸ τῆς Πολιτείας διοικουμένης δημοσίας ὑπηρεσίας τῆς ἐμπορικῆς ναυτιλίας, δὲν θὰ ἦσαν ὀλιγώτερον πράγματα ἐκτὸς συναλλαγῆς, ἐάν ὁ νόμος, ὡς εἶχε δικαίωμα, ἀνέθετε τὴν κατασκευὴν καὶ συντήρησιν αὐτῶν, ὡς καὶ τὴν ἀσκήσιν τῆς ὅλης σχετικῆς δημοσίας ὑπηρεσίας, εἰς ἓν αὐτοδιοικούμενον νομικὸν πρόσωπον, π.χ. εἰς ἓνα «Αὐτόνομον Ὁργανισμόν Φάρων καὶ Φανῶν».

Ὅθεν καὶ τῶν αὐτοδιοικουμένων δημοσίων ὑπηρεσιῶν, ἤτοι τῶν ἀσκούντων διοίκησιν νομικῶν προσώπων οἱ σκοποὶ δέον νὰ θεωρῶνται ὡς περιλαμβανόμενοι εἰς τοὺς «δημοσίους σκοπούς» τοῦ ἄρθρου 966 καὶ συνεπῶς τὰ πράγματα τὰ ἐξυπηρετοῦντα, κατὰ τὴν ἀληθῆ ἔννοιαν τοῦ ἄρθρου τούτου, τοὺς σκοποὺς τούτους, δέον νὰ θεωρῶνται ὡς ἐκτὸς τῆς συναλλαγῆς τεθειμένα κατὰ τὸ ἄρθρον 966.

Εἰς τὴν νομοθεσίαν μάλιστα περὶ δημοσίων ἐν γένει κτημάτων διαφαίνεται ἡ τάσις ὅπως καὶ τὰ εἰς τὴν ἰδιαιτέραν ἀκόμη περιουσίαν τῶν νομικῶν

εἰς τὴν ἰδιοκτησίαν τῶν νομικῶν τούτων προσώπων». Ἡ παράδοσις τῆς προεγούσης μνείας τῶν δήμων, ἀποχωριζομένων ἀπὸ τὴν γενικὴν κατηγορίαν τῶν νομικῶν προσώπων δημοσίου δικαίου, ἐξακολουθεῖ καὶ εἰς τὸ ἄρθρ. 19 τοῦ σχεδίου ἐμπραγμάτου δικαίου: «Τὰ πράγματα ἀνήκουν εἴτε εἰς τὸν Δημοσίον τοὺς δήμους ἢ τὰς κοινότητας, εἴτε εἰς φυσικὰ ἢ νομικὰ πρόσωπα». Βλ. σελ. 323 τῶν πρακτικῶν. Πρβλ. ἀναλόγως καὶ ἄρθρ. 106 τοῦ Εἰσ. Ν.

τούτων προσώπων ἀνήκοντα κτήματα (domaine privé) ὑπαχθῶν εἰς τοὺς ἐξαιρετικούς κανόνες, δι' ὧν προστατεύονται τὰ εἰς τὴν ἰδιαιτέραν περιουσίαν αὐτῆς τῆς Πολιτείας ἀνήκοντα κτήματα (94).

Πάντως ἡ λύσις δὲν δύναται νὰ προεκταθῆ μέχρι καὶ τῶν πραγμάτων τῶν ἐξυπηρετούντων σκοποὺς κοινωφελῶν ἰδρυμάτων. Τὰ τελευταῖα ταῦτα εἶναι, κατὰ τὰ ἐν τῷ διοικητικῷ δικαίῳ κρατοῦντα, νομικὰ πρόσωπα τοῦ ἰδιωτικοῦ δικαίου, ἀπολαύοντα ἀπλῶς ἰδιαιτέρων τινῶν εὐνοιῶν, μὴ ἀναγόμενα ὅμως εἰς δημοσίας ὑπηρεσίας (95).

Γ'. Τέλος, ἐρωτᾶται ἐὰν καὶ τὰ πράγματα, τὰ ἐξυπηρετοῦντα σκοποὺς δημοσίων ὑπηρεσιῶν, αἱ ὁποῖαι ἔχουν παραχωρηθῆ εἰς ἀναδόχους, ἦτοι εἰς φυσικὰ ἢ νομικὰ πρόσωπα τοῦ ἰδιωτικοῦ δικαίου, τίθενται ἐπίσης κατὰ τὸ ἄρθρον 966 ἐκτὸς συναλλαγῆς.

Ἡ παραχώρησις μιᾶς δημοσίας ὑπηρεσίας διαφέρει οὐσῶδῶς ἀπὸ τὴν ἀπλὴν αὐτοδιοίκησιν. Ἡ παραχώρησις ἀπομακρύνει κατ' ἀρχὴν τὴν δημοσίαν ὑπηρεσίαν ἀπὸ τὴν σφαῖραν τοῦ δημοσίου δικαίου καὶ προσδίδει εἰς τὰς ἐκ τῆς λειτουργίας αὐτῆς προκυπτούσας ἐνόμους σχέσεις, τοὺς προέχοντα χαρακτῆρας τοῦ ἰδιωτικοῦ δικαίου. Βεβαίως, ἡ συνδέουσα τὴν Πολιτείαν πρὸς τὸν ἀνάδοχον σύμβασις (concession) φέρει δημόσιον χαρακτῆρα. ὑπαγομένη εἰς τὰς καλουμένας «διοικητικὰς συμβάσεις», δημόσιον δ' ἐπίσης χαρακτῆρα φέρει καὶ ἡ περαιτέρω σχέσις μεταξὺ Πολιτείας καὶ ἀναδόχου. ἡ ἐκδηλουμένη διὰ τῆς ἐπὶ τοῦ ἀναδόχου ἀσκουμένης παρὰ διοικητικῶν ὀργάνων ἐποπτείας. Συνέπεια τοῦ τοιοῦτου δημοσίου χαρακτῆρος εἶναι ὅτι αἱ μὲν περὶ τὴν ἐκτέλεσιν τῆς συμβάσεως διαφοραὶ ἀποτελοῦσι διοικητικὰς διαφορὰς τῆς οὐσίας, ὑπαγομένας εἰς τὴν ἀρμοδιότητα τῶν διοικητικῶν δικαστηρίων τῆς οὐσίας (96) παρ' ἡμῶν δ' ἐπὶ τοῦ παρόντος εἰς τὰ τακτικὰ δικαστήρια, ἀσκοῦντα ἀρμοδιότητα διοικητικῶν δικαστηρίων τῆς οὐσίας, κατὰ τὸ διατηρηθὲν ἄρθρον 105 τοῦ Συντάγματος τοῦ 1927, αἱ ἐπὶ τοῦ ἀναδόχου ὅμως ἀσκούμεναι πράξεις ἐποπτείας ὑπόκεινται, ὡς καὶ αἱ λοιπαὶ πράξεις τῶν διοικητικῶν ὀργάνων, εἰς τὸν ἐπὶ ἀκυρώσει ἐλεγχον τοῦ Συμβουλίου Ἐπικρατείας (97).

Πᾶσαι ὅμως αἱ κατὰ τὴν λειτουργίαν τῆς παραχωρηθείσης εἰς ἀνάδο-

(94) Βλ. ἄρθρ. 36 τοῦ ἀν. νόμου 1539 τοῦ 1938 «περὶ προστασίας δημοσίων κτημάτων», ὅπερ ἐπιτρέπει τὴν διὰ δ' ὅτος ἐπέκτασιν τῶν διατάξεων του καὶ ἐπὶ κτημάτων νομικῶν προσώπων, παραχωρηθέντων αὐτοῖς ὑπὸ τοῦ Δημοσίου κλπ.

(95) Ὅστω π. γ. τὸ νοσοκομεῖον «Εὐαγγελισμός» (Σ. Ε. 26 τοῦ 1932). Βλ. ἐν τούτοις ἀταξινόμητον παράδειγμα πράγματος τιθεμένου ὑπὸ τοῦ νόμου ἐκτὸς συναλλαγῆς, ἀνήκοντος ὅμως εἰς νομικὸν πρόσωπον, μὴ διαχειριζόμενον δημοσίαν ὑπηρεσίαν (Σχοπευτικὴ Ἐταιρία), ἐν νόμῳ 4778 τοῦ 1930, ἄρθρῳ 3.

(96) D u g u i t, Dr. const. 11 σ. 354.

(97) Σ. Ε. 175, 327 (1930), πράξεις ἐποπτείας τοῦ ἴπ. Συγκρονωσίας ἐπὶ τῆς ἀναδόχου Ἐταιρίας Ἰδαίων.

χον δημοσίας υπηρεσίας προκύπτουσαι έννομοι σχέσεις, είτε μεταξύ του άναδόχου και των υπαλλήλων αυτού, είτε μεταξύ του αναδόχου και των χρησιμοποιούντων την παραχωρηθείσαν δημοσίαν υπηρεσίαν προσώπων. ήτοι των πολιτών, υπάρχουν εις την ρύθμισιν του ιδιωτικού δικαίου και υπό των άστικων δικαστηρίων άρμοδίως κρίνονται, αποκλειομένης της άρμοδιότητος των διοικητικών δικαστηρίων (98).

Άλλά διά τὸ έρευνώμενον ένταύθα ζήτημα, δέν θά έπρεπε νά έχη άποφασιστικήν σημασίαν τὸ νομικόν ένδγμα, τὸ ὁποῖον περιεβλήθη ἡ ὀργάνωσις μιᾶς δημοσίας υπηρεσίας. Ἡ έκτός συναλλαγῆς θέσις των προωρισμένων εις έξυπρέτησιν δημοσίων σκοπῶν πραγμάτων ὑψηγορεύθη εκ τῆς ζωτικῆς σημασίας, τὴν ὁποίαν έχει διά τὸ κοινωνικόν σύνολον ἡ έξυπρέτησις των δημοσίων τούτων σκοπῶν και τῆς ανάγκης, ν' άποτραπή ἡ ζημία, τὴν ὁποίαν θά ὕφίσταντο οἱ σκοποὶ οὗτοι, ἐάν ἡ έξυπρέτησις αὐτῶν ἐπαράσσετο εκ τῆς συνήθους ἐπὶ των ἀπαραιτήτων δι' αὐτοὺς πραγμάτων συναλλαγῆς.

Δέν ενδιαφέρει λοιπὸν τὸ σύστημα, κατὰ τὸ ὁποῖον λειτουργεῖ μία δημοσία ὑπηρεσία, τοῦθ' ὅπερ άποτελεῖ ζήτημα τεχνικῆς κυρίως ὀργανώσεως αὐτῆς, ἀλλ' ὁ ἐπιδιωκόμενος παρ' αὐτῆς σκοπός. Ὁ σκοπὸς οὗτος ἐνέχει πάντοτε ζωτικὴν σημασίαν διά τὸ κοινωνικόν σύνολον, ἔστω, και ἂν ἡ ὑπηρεσία παρεχωρήθη εις ἀνάδοχον. Διά τοῦτον δὲ ἀκριβῶς τὸν λόγον, ὀπλίζεται, διά τῆς συμβάσεως τῆς παραχωρήσεως ὁ ἀνάδοχος με έξουσίας, αἱ ὁποῖαι μόνον πρὸς ἐπιδίωξιν δημοσίου σκοποῦ δύνανται ν' άσκηθῶσι, έξουσίας, αἱ ὁποῖαι άσχοῦνται ὁμοίως και ὑπὸ των άμέσως διοικουμένων και των αὐτοδιοικουμένων δημοσίων ὑπηρεσιῶν και αἱ ὁποῖαι εἶναι ἐκδηλώσεις δοτῆς δημοσίας έξουσίας. Τοῦτο ἄλλωστε τὸ γνώρισμα συμβάλλει ὀσιωδῶς εις τὸν χαρακτηρισμὸν μιᾶς ἐπιχειρήσεως ὡς παραχωρηθείσης δημοσίας ὑπηρεσίας και τῆς σχετικῆς συμβάσεως, ὡς συμβάσεως διοικητικῆς (99).

Ὅθεν σύμφωνος πρὸς τὸ πνεῦμα τοῦ άρθρου 966 εἶναι ἡ ἐκδογῆ ὅτι εις τὰ έκτός συναλλαγῆς πράγματα περιλαμβάνονται και τὰ χρησιμοποιούμενα

(98) Ἡ Α. Π. 192 (1931), Θ. ΜΒ' 535 δέχεται ὅτι «δέν άποτελεῖ δημοσίαν λειτουργίαν ἡ ὑπὸ ἀναδόχου ἐκμετάλλευσις των σιδηροδρόμων», ἀλλὰ δέχεται τοῦτο ἰπλῶς διὰ νά καταλήξη εις τὸ πόρισμα ὅτι ἡ «ἐπιχειρήσις εἶναι κερδοσκοπικὴ και προδήλως φύσεως ἰδιωτικῆς», ὅπερ βεβαίως εἶναι ὀρθόν και ἡδύνατο νά συναχθῆ και χωρὶς τὸ ἐπιχειρημα ὅτι ἡ ἐκμετάλλευσις τοῦ ἀναδόχου δέν άποτελεῖ δημοσίαν λειτουργίαν, ὅπερ κατὰ θεωρίαν εἶναι ἔσφαλμένον. Ὁρθὴ θά ἦτο ἡ ἐκφρασις ὅτι «ἡ ὑπὸ τοῦ ἀναδόχου ἐκμετάλλευσις δέν άποτελεῖ δημοσίαν ὑπηρεσίαν κρατικὴν, ἀπ' εὐθείας διοικουμένην ὑπὸ τῆς Πολιτείας». Βλ. ἄμέσως κατωτέρω.

(99) Ὅτως, ἡ άσκησις ἰστυνομικῶν καθκόντων εκ μέρους ὑπαλλήλων σιδηροδρομικῶν ἑταιριῶν, ἡ παρ' ἀναδόχου χρῆσις τῆς διαδικασίας τῆς εἰσπράξεως δημοσίων ἐσόδων κλπ. W. Jellinek, Verw. - R. σ. 344. Fleiner, μετ. σελ. 85 σημ.

ὑπὸ δημοσίας ὑπηρεσίας τελούσης ὑπὸ παραχώρησιν εἰς ἀνάδοχον. ἐφ' ὅσον τὰ πράγματα ταῦτα ἐξυπηρετοῦν ἀληθῶς τοὺς σκοποὺς αὐτῆς (100).

Διὰ τῶν ἀνωτέρω ἀναπτύξεων, ἐπεζητήσαμεν νὰ λύσωμεν τὸ ζήτημα. ἔάν, κατὰ τὸ ἄρθρ. 966 τοῦ Κώδικος, τίθενται ἐκτὸς συναλλαγῆς τὰ πράγματα τὰ ἐξυπηρετοῦντα σκοποὺς δημοσίων ὑπηρεσιῶν αὐτοδιοικουμένων ἢ παραχωρηθεισῶν εἰς ἀναδόχους.

Αὐτοτελὲς παραμένει τὸ ζήτημα, εἰς τίνα ἀνήκουν τὰ πράγματα ταῦτα. δηλαδή, εἰς τὸ διοικούν αὐτὰ πρόσωπον τοῦ δημοσίου ἢ τοῦ ἰδιωτικοῦ δικαίου. ἢ εἰς τὴν Πολιτείαν. Τὸ ζήτημα τοῦτο θέλει ἀπασχολήσει ἡμᾶς κυρίως ἐν ἑτέρᾳ ἐργασίᾳ ἡμῶν, ἀφιερωμένη εἰδικῶς εἰς τὸ θέμα περὶ τῆς φύσεως τῶν ἐπὶ τῶν δημοσίων πραγμάτων ὑφισταμένων δικαιωμάτων(101). "Ὅθεν ἐνταῦθα περιοριζόμεθα εἰς στοιχειώδεις σχετικὰς παρατηρήσεις.

Συντηρητικὴ εἶναι ἡ ἄποψις ὅτι ἡ Πολιτεία διατηρεῖ πάντοτε τὴν ἰδιότητα κυριότητά της ἐπὶ τῶν πραγμάτων τούτων, τὸ δὲ νομικὸν πρόσωπον δημοσίου δικαίου ἢ ὁ ἀνάδοχος ἔχουν ἀναλάβει ἀπλῶς τὴν συντήρησιν. ἀστυνομίαν κλπ. τοῦ πράγματος (102)(103)

(100) O. Mayer, D. Verw - R. 11 (1917), σ. 94 Dr. Adm. All. Τόμος III, σ. 133. Dalloz, Rep. ἐν λεξ. Domaines, Παράγρ. 168 (σιδηρόδρομοι), 177, 195 (λιμένες, παραχωρούμενοι εἰς ἀναδόχους). Baudry-Lacantinerie, 1905 τ. Α' σ. 706: «Chemins de fer créés ou concédés par l'Etat». Aubry et Rau σελ. 56: «Les chemins de fer, concédés ou non». Καὶ ὁ de Récy, Traité des Domaines, τ. Α' σ. 205 ὁμιλεῖ περὶ «Domaine public concédé».

Ὅτω πρέπει νὰ ἐρμηνευθῇ καὶ Γ. Μπαλῆς, Γ. Ἀρχ. σ. 428: «ἀνήκοντα εἰς τὸ Δημόσιον, τὸν δῆμον... ἢ εἰς ἰδιώτην». Πρβ. καὶ ἀπόφασιν τοῦ C. d' Et. 27 Μαρτίου 1920. Hauriou, Précis, σ. 672. Α. Π. 192 (1931), Θ. ΜΒ' 535: «οἱ σιδηρόδρομοι, εἴτε κατεσκευάσθησαν ὑπὸ τοῦ Κράτους, εἴτε παρ' ἀναδόχων ἐταιριῶν, ἀνήκουν, ὡς ἐκ τῆς φύσεως αὐτῶν, εἰς τὸ Κράτος, καθόσον ἀποτελοῦσι τὴν πρώτην τάξιν τῶν μεγάλων ὁδῶν [βεβαίως, ἢ ἐνταξίς τῶν σιδηροδρόμων εἰς τὴν ἑνωίαν τῶν κοινοχρήστων ὁδῶν εἶναι ἀντίθετος πρὸς τὰς γενομένας ἀνωτέρω παρ' ἡμῶν διακρίσεις, συμφώνως πρὸς τὰς ὁποίας οὗτοι ἀνήκουν, οὐχὶ εἰς τὰ κοινόχρηστα, ἀλλ' εἰς τὰ ἐξυπηρετοῦντα δημοσίου σκοποὺς πράγματα] καί, καθὸ ἐξυπηρετοῦντες τὴν συγκοινωνίαν, θεωροῦνται κατὰ τὴν στενωτέραν ἑνωίαν δημόσια κτήματα] [ἐδῶ ἡ ἀπόφασις ἀλλάσσει ἀποτόμως βᾶσιν, μεταθέτουσα τοὺς σιδηροδρόμους ἀπὸ τὴν κατηγορίαν τῶν κοινοχρήστων εἰς τὴν τῶν δημοσίων πραγμάτων]. Ὁμοίᾳ κατεύθυνσις εἰς τὴν Ἐφ. Ἀθ. 420 (1911) Θ. ΚΓ' 362: «οἱ σιδηρόδρομοι, καὶ ὅταν παραχωροῦνται εἰς ἰδιώτας, εἶναι δημόσια πράγματα ὑπὸ τὴν στενωτέραν ἑνωίαν». Πρβλ. Fleiner, μετ. σ. 332, σημ. 3, ἔνθα παρατίθενται διατάξεις τοῦ γερμανικοῦ καὶ τοῦ ἑλβετικοῦ δικαίου, ἀπαγορεύουσαι τὴν ἐνεχυρίασιν «ἰδιωτικῶν» σιδηροδρόμων, κατὰ σχεσίαν τοῦ ὕλικου κλπ. Βλ. καὶ σελ. 321, σημ. 30.

(101) Βλ. περὶ τούτων συνοπτικῶς Μ. Στασινοπούλου, Ἰδιαιτέρα χρῆσις τῆς δημοσίας κτήσεως, ἐν Ἀρχεῖῳ Δημοσίου δικαίου, 1938, τευχ. Α'.

(102) O. Mayer, τ. II (1917), σ. 93.

(103) Ἐνωεῖται ὅτι εἰς τὰς παρατηρήσεις ταύτας δὲν ὑπάρχουν οἱ λεγόμενοι «Κρατικοὶ» σιδηρόδρομοι. Ἐάν μὲν λειτουργοῦν διοικουμένοι ἀπ' εὐθείας ὑπὸ τῆς Πολιτείας,

Περίεργος δ' είναι ἡ ἀντίληψις ὅτι ὁ ἀνάδοχος δημοσίας ὑπηρεσίας ἔχει πλείονας πιθανότητας νὰ θεωρῆται κύριος τῶν πραγμάτων τούτων ἢ τὸ νομικὸν πρόσωπον δημοσίου δικαίου ⁽¹⁰⁴⁾.

Ἀνάλογος εἶναι ἡ κατεύθυνσις καὶ τῆς παρ' ἡμῖν νομολογίας, ἡ ὁποία ἰδίᾳ ἐπὶ παραχωρουμένων εἰς ἀναδόχους σιδηροδρομικῶν ἐπιχειρήσεων, δέχεται ὅτι οἱ σιδηρόδρομοι ἀνήκουσιν εἰς τὸ Κράτος ⁽¹⁰⁵⁾.

Ἡ ὀρθὴ λύσις προκύπτει, ἐὰν ὑπενθυμίσωμεν ὅτι ἐνταῦθα δὲν πρόκειται περὶ πραγμάτων κοινοχρήστων. Περὶ τούτων, τὸ ἄρθρον 968 τοῦ Κώδικος ὁρίζει ὅτι ἀνήκουν εἰς τὴν Πολιτείαν, τὸν δῆμον ἢ τὴν κοινότητα, δυναμένου πάντως τοῦ νόμου νὰ ὀρίσῃ ἄλλως.

Ἐὰν οἱ σιδηρόδρομοι θεωρηθοῦν ὡς κοινόχρηστα πράγματα, ἐξομοιούμενοι πρὸς τὰς ὁδοὺς, αἱ ἀνωτέρω λύσεις βαίνουν ὁμαλῶς. Ἀλλ' ἡ κατάταξις τῶν σιδηροδρόμων εἰς τὰ κοινόχρηστα δὲν εἶναι ὀρθή, διότι, ὡς ἤδη ἀνεπτύξαμεν, οἱ σιδηρόδρομοι δὲν εἶναι κοινόχρηστα πράγματα, ἀλλ' ἀντικείμενα

ἀποτελοῦν δημοσίαν ὑπηρεσίαν διοικουμένην ἀπ' εὐθείας, ἥτοι κατὰ τὸ Α' σύστημα. Ἐὰν ἔχουν ἰδίαν νομικὴν προσωπικότητα καὶ αὐτοδιοίκησιν, εἶναι νομικὰ πρόσωπα δημοσίου δικαίου, ἥτοι αὐτοδιοικούμενα δημοσία ὑπηρεσία, λειτουργοῦσα κατὰ τὸ Β' σύστημα. Ἀνάδοχος ἐπιχειρήσις δὲν μεσολαβεῖ. Οἱ παρ' ἡμῖν Σιδηρόδρομοι τοῦ Ἑλλ. Κράτους (Σ.Ε.Κ.) θεωροῦνται νομικὸν πρόσωπον δημοσίου δικαίου ἀσκοῦν διοίκησιν: Σ. Ε. 82 (1929), 109, 538 (1930), 489 (1931), Ε. Α. 109 (1935), Ε. Ε. Ν. τομ. β' σελ. 719.

⁽¹⁰⁴⁾ Ορ. cit. σ. 94. Ἀνευρίσκειται ὅμως καὶ ἐνταῦθα ἡ ἐπίδρασις τῆς παραδόσεως: ἐνῶ ἀρνεῖται ὁ Ο. Mayer τὴν δημοσίου δικαίου κυριότητα εἰς τὰ νομικὰ πρόσωπα δημοσίου δικαίου κατ' ἀρχήν, ἀναγνωρίζει κατ' ἐξαιρέσιν εὐχερῶς τοιαύτην εἰς τοὺς δήμους, σελ. 93. δι' εἰδικούς δὲ λόγους καὶ εἰς τὴν Ἑκκλησίαν.

⁽¹⁰⁵⁾ Α. Π. 332 (1906), Θ. ΙΗ' 199: «διὰ τῆς παρεχώρησεως (concession) δὲν ἀποξενοῦται τὸ Δημόσιον τῆς κυριότητος, ἀλλὰ παρέχει μόνον πρὸς δημόσιον σκοπὸν τὴν ἐκμετάλλευσιν». Ἐφ. Ν. 537 (1900), Θ. ΙΒ' 526: «οἱ σιδηρόδρομοι, εἴτε κατασκευάζονται ὑπὸ τοῦ Δημοσίου, εἴτε παραχωροῦνται εἰς ἰδιώτας πρὸς κατασκευήν, ἀνήκουσιν ἐξ ἀρχῆς εἰς τὸ Κράτος. Τὰ γήπεδα καὶ τὰ οἰκοδομήματα προσκτῶνται διὰ λογαρασμὸν τοῦ Δημοσίου, τὸ δὲ δικαίωμα τῶν ἀναδόχων, διακεκρυμένον ὄν τῆς κυριότητος τοῦ σιδηροδρόμου, περιορίζεται εἰς τὴν πρόσδοσιν». Α. Π. 429 (1906) Θ. ΙΗ' 275: «ὡς σαφῶς συνάγεται ἐκ τῶν συμβάσεων, εἰς τὸν ἀνάδοχον δὲν παρεχωρήθη ἡ κυριότης τῆς σιδηροδρομικῆς γραμμῆς, ἀλλὰ μόνον ἡ κατασκευὴ καὶ χρῆσις αὐτῆς ἐφ' ὠρισμένον χρόνον, οὗ ἐκπνεύσαντος, ἐπακέρχεται εἰς τὸ κράτος καὶ ἡ χρῆσις». Ἐφ. Ἀθ. 420 (1911), Θ. ΚΓ' 362: «ἐκ τῆς συμβάσεως προκύπτει ὅτι εἰς τὸν ἀνάδοχον παρεχωρήθη οὐχὶ ἡ κυριότης, ἀλλ' ἀπλῶς τὸ δικαίωμα τῆς ἐκμετάλλεσεως». Α. Π. 192 (1931), Θ. ΜΒ' 535, περὶ ἧς ἀνωτέρω. Μετριασμένοι λύσεις εἰς τὰς ἀποφ. Ἐφ. Ἀθ. 1447 (1905), Θ. ΙΖ' 249: «ἡ ἔταιρία Σιδ. Α. Π., ἥτις, μετακλητὴν ἔχουσα κυριότητα... ἔχει τὸ δικαίωμα κατὰ παράκλησιν ἐκμετάλλεσεως καὶ καρπώσεως (jouissance)». Ἐφ. Ἀθ. 1101 (1907), Θ. ΙΘ' 289: «δὲν προκύπτει ὅτι οἱ ἔχοντες κατὰ τῆς ἔταιρίας ἰξιώσεις πρὸς ἀποζημίωσιν διὰ καταλαμβανόμενον γήπεδον ὑπὸ τῆς γραμμῆς δεόν νὰ στρέφονται κατὰ τοῦ Δημοσίου». Δ/σύνη Θ', σ. 67: «τὸ νομ. πρόσωπον τῶν Σ. Ε. Κ., μὴ ἔχον τὴν ἰδιοκτησίαν τῶν σιδηροδρόμων (ἀνήκουσιν εἰς τὸ Δημόσιον), ἀλλὰ τὴν ὀργάνωσιν, διοίκησιν κλπ.». Ἄνευ οὐδεμιᾶς διευκρινίσεως ἡ Σ. Ε. 109 (1930): «οἱ σιδηρόδρομοι κεῖνται ἐπὶ ἐδάφους δημοσίας κτήσεως».

δημοσίας υπηρεσίας, υπαγόμενοι εἰς τὰ πράγματα. τὰ ἐξυπηρετοῦντα δημοσίους σκοπούς⁽¹⁰⁶⁾. Περὶ τῆς ἐπὶ τούτων κυριότητος οὐδὲν ὀρίζει ὁ Κώδιξ. Συνεπῶς αὕτη διέπεται ὑπὸ τοῦ κοινῶν δικαίου. Διδάσκαται δὲ σχετικῶς ὅτι αὕτη δύναται ν' ἀνήκῃ «εἴτε εἰς τὴν Πολιτείαν, εἴτε εἰς τοὺς δήμους, εἴτε εἰς ἄλλους δημοσίους ὀργανισμούς, εἴτε εἰς ἰδιώτην»⁽¹⁰⁷⁾. Ἡ διδασκαλία δὲ αὕτη σημαίνει ὅτι δύναται ἡ κυριότης τῶν ἐξυπηρετούντων δημοσίους σκοποὺς πραγμάτων ν' ἀνήκῃ ἐνδεχομένως εἴτε εἰς τὸ νομικὸν πρόσωπον τοῦ δημοσίου δικαίου τὸ διοικοῦν τὴν σχετικὴν δημοσίαν ὑπηρεσίαν, εἴτε εἰς τὸν ἀνάδοχον, εἰς ὃν τυχὸν ἡ σχετικὴ δημοσία ὑπηρεσία παρεχωρήθη. Καὶ ἐν Γερμανίᾳ γίνεται δεκτὸν ὅτι, «υἰπάρχουν δημόσια πράγματα, ἀνήκοντα εἰς ἰδιώτας, ἐνῶ ἡ ἐπὶ τούτων ἀστυνομία ἀνήκει εἰς τὰς δημοσίας ἀρχάς»⁽¹⁰⁸⁾. Μόνον δὲ ἐὰν συνυπάρχη εἰς ἓν καὶ τὸ αὐτὸ πρόσωπον ἡ τε ἀστυνομικὴ ἐξουσία καὶ ἡ ἰδιωτικὴ κυριότης, γίνεται λόγος περὶ «δημοσίας κυριότητος»⁽¹⁰⁹⁾. Ἐὰν ἡ λύσις ἐξένιζέ τινας⁽¹¹⁰⁾, τοῦτο δέον ν' ἀποδοθῆ ἀκριβῶς εἰς τὴν ἐπίδρασιν τῆς ἐπὶ κοινωχρήστων κρατούσης παραδόσεως, καθ' ἣν ταῦτα δὲν ἠδύναντο ν' ἀνήκουν εἰς ἄλλον πλὴν τῆς Πολιτείας καὶ ἤτις ἀπεκρυσταλλώθη καὶ παρ' ἡμῶν εἰς τὴν διάταξιν τοῦ ἄρθρου 968 τοῦ Ἀστικῶν Κώδικος, ὀρίζουσιν ὅτι τὰ κοινώχρηστα ἀνήκουν κατὰ τεκμήριον εἰς τὴν Πολιτείαν. Ἄλλωστε, εἰδικῶς προκειμένου περὶ παρεχωρήσεως δημοσίων ὑπηρεσιῶν εἰς ἀναδόχους, ἡ λεπτομερὴς κατανομή τῶν δικαιωμάτων καὶ ὑποχρεώσεων ρυθμίζεται ἀδεσμεύτως ὑπὸ τῶν σχετικῶν συμβάσεων⁽¹¹¹⁾.

⁽¹⁰⁶⁾ Βλ. ὁμοίως Presutti, Istitutioni, τ. Α' σ. 223: «ὁ πολίτης δὲν χρησιμοποιεῖ τὸν σιδηρόδρομον, ἀλλὰ τὴν ὑπηρεσίαν τῶν σιδηροδρόμων». Πρβλ. καὶ σελ. 219, σημ. 1 καὶ 229, σημ. 9. Ὅμοίως καὶ Regelsberger, Γ. Ἀρχ. μετ. Πράττικα, σ. 68.

⁽¹⁰⁷⁾ Γ. Μπαλῆ, Γ. Ἀρχ. σ. 428. Καὶ ὁ O. Mayer, D. Verw - R. II 98, δέχεται ὅτι ἡ Zugehörigkeit τοῦ πράγματος εἰς ἓνα «φορέα δημοσίας διοικήσεως» (ἤτις Zugehörigkeit ἀποτελεῖ, κατ' αὐτόν, προϋπόθεσιν τῆς δημοσίας ιδιότητος τοῦ πράγματος), δύναται νὰ συνίσταται εἰς ἀπλὴν κατοχὴν αὐτοῦ, μὴ ἀποκλειομένης οὕτω κυριότητος τοῦ πράγματος, ἀνηκούσης εἰς ἄλλα πρόσωπα πλὴν τοῦ Κράτους.

⁽¹⁰⁸⁾ Βλ. Hatschek, Lehrbuch b. D. und pr. Verw - R. σ. 474. Admovich, Osterr. Staatsr. σ. 498. «Die Eigenschaft eines öffentlichen Weges schliesst Privateigentum an der Grundfläche nicht aus». W. Jellinek, Verw-R. σελ. 506: «Die Öffentlichkeit eines Weges bedeutet nicht Ausschluss des Privateigentums einer Einzelperson».

⁽¹⁰⁹⁾ W. Jellinek, Verw - R. σ. 508.

⁽¹¹⁰⁾ Βλ. περὶ τούτου O. Mayer, II 95, ὅστις εἰσάγει τὴν θεωρίαν, ὅτι εἰς τὸν δυνάμει τῆς πολιτικῆς ἐξουσίας διοικοῦντα τὸ πρᾶγμα (Verwalter) ἀνήκει ἐν πάσῃ περιπτώσει ἐν δημοσίου δικαίου δικαίωμα ἐπὶ τοῦ πράγματος (Öffentliche Sachherrschaft) παραλλήλως πρὸς τὸ ἰδιωτικοῦ δικαίου δικαίωμα τοῦ ἰδιοκτῆτος.

⁽¹¹¹⁾ Οὕτω ἡ διὰ τοῦ νόμου AMZ' τοῦ 1882, κυρωθεῖσα σύμβασις σιδηροδρόμου Ἀθηῶν Λαυρίου ὀρίζει ὅτι τὰ γήπεδα ἀπαλλοτριούνται καὶ τὴν ἀποζημίωσιν καταβάλλει

Ἡ λύσις αὐτῆ εἶναι ἱκανή ν' ἀνθέξῃ εἰς πᾶσαν συνέπειαν αὐτῆς. Οὕτω καὶ τὸ jus fruendi ἐπὶ τῶν πραγμάτων τούτων, ἐφ' ὅσον συμβιβάζεται μετὰ τὸν προορισμὸν των, δέον ν' ἀνήκῃ εἰς τὸ νομικὸν πρόσωπον δημοσίου δικαίου ἢ τὸν ἀνάδοχον⁽¹¹²⁾ καὶ ἡ ἐντὸς τῆς συναλλαγῆς ἐπάνδοδος μετὰ τὴν τυχὸν ἐπελθοῦσαν παῦσιν τῆς ἐξυπηρετήσεως τοῦ δημοσίου σκοποῦ (déclasssement), πρέπει νὰ δεχθῶμεν ὅτι συντελεῖται ὑπὲρ τοῦ νομικοῦ προσώπου δημοσίου δικαίου ἢ τοῦ ἀναδόχου, οἵτινες ἐφεξῆς κέκτηνται ἐπὶ τοῦ μηκέτι ἐξυπηρετοῦντος δημοσίου σκοποῦ πράγματος κυριότητα ἢ ἄλλο ἀστικὸν δικαίωμα, ἀπηλλαγμένον τῶν περιορισμῶν, οἵτινες προκύπτουν ἐκ τῆς ἐκτὸς συναλλαγῆς θέσεως αὐτῶν⁽¹¹³⁾.

II. ΠΟΙΑ ΕΙΝΑΙ Η ΕΝΝΟΙΑ ΤΗΣ "ΕΞΥΠΗΡΕΤΗΣΕΩΣ. ΔΗΜΟΣΙΟΥ ΣΚΟΠΟΥ

Τὸ ἀληθὲς πόρισμα τῆς μέχρι τοῦδε ἐρεύνης δὲν εἶναι ὅτι πάντα τὰ χρησιμοποιούμενα ὑπὸ δημοσίων ἐν γένει ὑπηρεσιῶν πράγματα ἐτέθησαν ἀνεξαιρέτως ἐκτὸς συναλλαγῆς, ἀλλ' ὅτι εἰς τὸ ἰδιαίτερον τοῦτο καθεστῶς ὑπέχθησαν μόνα τὰ «προωρισμένα εἰς ἐξυπηρέτησιν» τοῦ σκοποῦ δημοσίας τινος ὑπηρεσίας.

Ἰπολείπεται λοιπὸν νὰ καθορίσωμεν ποία εἶναι ἡ ἐννοία τοῦ «εἰς ἐξυπηρέτησιν προορισμοῦ», νὰ καθορίσωμεν δηλαδὴ ποῖος βαθμὸς ὀργανικοῦ συνδέσμου τοῦ πράγματος πρὸς τὸν σκοπὸν μιᾶς δημοσίας ὑπηρεσίας εἶναι ἀπαραίτητος, διὰ νὰ θεωρηθῇ τὸ πρᾶγμα τοῦτο ὡς μετατεθὲν ἐκτὸς τῆς συναλλαγῆς.

ἡ ἀνάδοχος Ἑταιρία. Ἡ διὰ τοῦ νόμου ΑΜΗ' τοῦ 1882 κωρωθεῖσα σύμβασις σιδηροδρόμου Βελεστίνου - Λαρίσης ὀρίζει ὅτι τὴν ἀποζημίωσιν καταβάλλει ἐν μέρει μὲν τὸ Κράτος, ἐν μέρει δ' ἡ ἀνάδοχος Ἑταιρία. Τὰ ἔθνηκ' ἡγήπεδα «παρὰχωροῦνται αὐτῇ δωρεάν». Δὲν ἔχει δὲ δικαίωμα νὰ ἐκποιήσῃ ἢ ἄλλως διαθέσῃ τὰ λόγῳ ἐξυπηρετήσεως τῶν ἀναγκῶν τοῦ σιδηροδρόμου παρὰχωρηθέντα αὐτῇ κτήματα. Ἡ διὰ τοῦ νόμου ΑΦΠΖ' τοῦ 1887 κωρωθεῖσα σύμβασις σιδηροδρόμου Μεσολογγίου - Ἀγρινίου ὀρίζει ὅτι τὰ ἡγήπεδα ἀπαλλοτριῶνται ὑπὸ τῆς κυβερνήσεως καὶ παραδίδονται δωρεάν εἰς τοὺς ἀναδόχους, μὴ δυναμένους νὰ ἐκποιήσωσι κλπ. Ἡ διὰ τοῦ νόμου ΑΜΣΤ' τοῦ 1882 σύμβασις σιδηροδρόμου Πειραιῶς Πατρῶν κλπ. ὀρίζει ὅτι ἅπαντα τὰ ἀναγκαῖα ἡγήπεδα ἀπαλλοτριῶνται καὶ παρὰχωροῦνται δωρεάν τῇ ἐταιρίᾳ παρὰ τῆς κυβερνήσεως. Ἡ ἐταιρία δὲν δύναται νὰ ἐκποιήσῃ κλπ.

(112) Οὕτω π. χ. τὰ ἐν τῷ χώρῳ τῶν σταθμῶν ἀναψυκτῆρια κλπ.

(113) Τοῦτο εἶναι σαφὲς ἐπὶ κινητῶν, π. χ. ἀτμομηχανῶν, αἵτινες, πᾶσιχαι νὰ ἐξυπηρετοῦν τὸν σκοπὸν τῆς ὑπηρεσίας, ἐκποιῶνται εἰς ὄφελος τῆς ἰδιωτικῆς περιουσίας τοῦ ἀναδόχου. Διάφορος βεβαίως ἡ λύσις, ὡς αἰεὶς τμήματα τοῦ ἐδάφους, ἀπαλλοτριωθέντα ὑπὲρ τοῦ ἀναδόχου, ἀπεζημιώθησαν ὑπὸ τῆς Πολιτείας, ὅποτε, λήξαντος τοῦ προορισμοῦ των, (π. χ. διὰ μεταθέσεως τῆς σιδηροδρομικῆς γραμμῆς), ἐπανέρχονται εἰς τὴν ἰδιωτικὴν περιουσίαν τῆς Πολιτείας καὶ οὐχὶ τοῦ ἀναδόχου. Ταῦτα πάντα ἄλλωστε ρυθμίζονται ἐκάστοτε ὑπὸ τῶν σχετικῶν συμβάσεων ἀναδοχῆς (concession).

Διάφορος τέλος ἡ λύσις ἐπὶ τροχιοδρόμων, ἔνθα ὁ ἀνάδοχος ἔχει ἰσπλῶς δικαίωμα ἰδιαιτέρας χρήσεως ἐπὶ ἐδάφους, ὑπὲρ εἶναι καὶ παραμένει δημοσία ὁδός, ἥτοι πρᾶγμα κοινῆς χρῆστος. Βλ. Fleiner, μετ. σ. 323. 352.

Τὸ πολυειδές τῶν ὑπὸ τῶν δημοσίων ὑπηρεσιῶν χρησιμοποιουμένων πραγμάτων καθιστᾷ δυσχερῆ τὸν καθορισμὸν ἐνὸς σαφοῦς κριτηρίου. Διὰ τοῦτο αἱ καταβληθεῖσαι πρὸς τὴν κατεύθυνσιν αὐτὴν προσπάθειαι δὲν φαίνονται ἀπολύτως εἰς πλήρη ἐπιτυχίαν.

Οὕτως ἐδιδάχθη ἡ ἄποψις ὅτι ἐκ τῶν ὑπὸ δημοσίων ὑπηρεσιῶν χρησιμοποιουμένων πραγμάτων, εἰς τὴν δημοσίαν κτῆσιν ἀνήκουν ἐκεῖνα μόνον, ὅσα διατελοῦν εἰς «σπουδαῖον καὶ βαθὺν σύνδεσμον πρὸς τόσον ζωτικὰ συμφέροντα τῆς ὑπηρεσίας, ὥστε νὰ μὴ ἐπιτρέπεται νὰ ἐγκαταλειφθῶσι τὰ πράγματα ταῦτα εἰς τὰς περιπετείας τῆς ὑπὸ τοῦ ἀστικοῦ δικαίου διεπομένης συναλλαγῆς». Πάντα τὰ λοιπὰ καταλείπονται ἔξω τῆς δημοσίας κτήσεως, περιλαμβανόμενα εἰς τὴν ἰδιαιτέραν περιουσίαν τῆς Πολιτείας. Ἡ θεωρία αὕτη ὑπεστηρίχθη ἀπὸ τὸν Otto Mayer⁽¹¹⁴⁾, φαίνεται δὲ ἀκολουθουμένη ἀπὸ τὸν Waline, ὅστις δέχεται, ὅτι εἰς τὴν δημοσίαν κτῆσιν ἀνήκουν, ἐκ τῶν ὑπὸ δημοσίων ὑπηρεσιῶν χρησιμοποιουμένων πραγμάτων, μόνον ὅσα εἶναι τόσον ἀπαραίτητα εἰς αὐτάς, ὥστε δὲν θὰ ἠδύναντο ν' ἀντικατασταθῶσι παρ' ἄλλων, εἰμὴ ἐπὶ ζημίᾳ τῆς ὁμαλῆς λειτουργίας τῆς ὑπηρεσίας⁽¹¹⁵⁾. Ἐπὶ τῇ βάσει τῶν θεωριῶν τούτων, ἀποκλείει ὁ Otto Mayer ἀπὸ τῆς δημοσίας κτήσεως τὰ μουσεῖα, τὰ δημόσια λουτρά, τὰς ἀγοράς, ὁ δὲ Waline τὰ κτίρια τὰ στεγάζοντα τὰς δημοσίας ὑπηρεσίας καὶ τὰ ἐν αὐτοῖς κινητὰ.

Διὰ τῆς μεθόδου ταύτης, ἀποφεύγεται πράγματι ἡ εἰς τὴν δημοσίαν κτῆσιν συγκαταριθμησις κινήσων ὅλου πραγμάτων, τῶν ὁποίων ὁ ρόλος ἐν τῇ λειτουργίᾳ τῶν δημοσίων ὑπηρεσιῶν δὲν εἶναι ἐκ πρώτης ὕψεως σπουδαῖος. Ὅταν ὅμως, ὡς βάσις τοῦ θεσμοῦ τῆς δημοσίας κτήσεως τεθῆ ὁ πρὸς σκοπὸν τινὰ τῆς Πολιτείας σύνδεσμος τοῦ πράγματος, δέον, ἀρ' ἣς ὁ σύνδεσμος οὗτος ἐξακριβωθῆ, νὰ συγκαταλεχθῆ τὸ πρᾶγμα εἰς τὴν δημοσίαν κτῆσιν, χωρὶς νὰ εἶναι περαιτέρω ἐξεταστέον ἐὰν τὸ ὑπὸ τοῦ πράγματος ἐξυπηρετούμενον ὑπηρεσιακὸν συμφέρον εἶναι μείζονος ἢ ἐλάσσονος σημασίας. Πᾶς περαιτέρω δισταγμὸς περὶ τὴν ἀπόσπασιν τῶν πραγμάτων τῶν δημοσίων ὑπηρεσιῶν ἀπὸ τὸ καθεστῶς τοῦ ἀστικοῦ δικαίου φαίνεται βεβαρημένος ἀπὸ τὴν ἀστικολογικὴν παράδοσιν.

Ἐκτὸς ὅμως τούτου, τὸ κριτήριον τῆς «σπουδαίας» ἢ «ἀπαραιτήτου» ἐξυπηρετήσεως, καταλείπον, λόγῳ τῆς ἐλαστικότητός του, πλήρη σχεδὸν ἐλευθερίαν ἐν τῇ ἐφαρμογῇ του, ἀποβαίνει κριτήριον ποσοτικόν. ὀλίγον δ' ἀπέχει ἀπὸ τὴν πλήρη ἔλλειψιν κριτηρίου.

Ἐτέρα θεωρία κατατάσσει εἰς τὴν δημοσίαν κτῆσιν μόνον ἐκεῖνα, ἅτινα, ἐξυπηρετοῦντα δημοσίας ὑπηρεσίας, εἶναι συγχρόνως ἀφειμένα εἰς τὴν χρῆ-

(114) O. Mayer, Dr. admin. allemand, τ. III, σ. 118.

(115) Waline, Mutations domaniales, σ. 45. Τοῦ αὐτοῦ, Manuel du dnoit administratif, 1946, σελ. 432.

σιν τοῦ κοινοῦ. Οὕτω θεωρεῖ δημοσίαν κτήσιν τὰ ἀνοικτὰ εἰς τὸ κοινόν κτίρια (μουσεῖα, βιβλιοθήκας κλπ.), οὐχὶ ὅμως καὶ τὰ κοινὰ κτίρια τῶν δημοσίων ὑπηρεσιῶν (116).

Τὸ κριτήριον ὅμως τοῦτο θραύεται εὐθὺς ὡς ἀντιμετωπίσῃ τὴν κατηγορίαν τῆς λεγομένης στρατιωτικῆς δημοσίας κτήσεως. Τὰ φρούρια καὶ τὰ ὄχυρά δὲν εἶναι βεβαίως ἀνοικτὰ εἰς τὸ κοινόν, ἀντιθέτως δὲ ἀπαγορεύεται ἡ εἰς ταῦτα προσπέλασις τοῦ κοινοῦ, ἐν τούτοις οὐδεὶς ἀμφισβητεῖ ὅτι ταῦτα εἶναι ἐκτὸς συναλλαγῆς. Ὅθεν καταφεύγει ἡ θεωρία αὕτη εἰς συμπληρωματικὸν ἐπιχειρήμα, διὰ νὰ συμπεριλάβῃ καὶ ταῦτα: ὅτι δηλαδὴ αἱ ἀνάγκαι αἱ δι' αὐτῶν ἐξυπηρετούμεναι εἶναι τοιαύτης σημασίας, ὥστε τὰ πρὸς χρῆσιν δικαιώματα τοῦ κοινοῦ κάμπτονται ἐνώπιον αὐτῶν καὶ ἐκμηδενίζονται(117). Διὰ τοῦτο νομίζομεν ὅτι δὲν δύναται ἡ θεωρία αὕτη νὰ ἐπιλύσῃ, ἱκανοποιητικῶς τὸ ἐρευνώμενον ἐνταῦθα ζήτημα.

Ἡ μᾶλλον κρατοῦσα ἐν τῇ γαλλικῇ ἐπιστήμῃ ἄποψις εἶναι ὅτι μεταγεται ἐν πρᾶγμα εἰς τὴν δημοσίαν κτήσιν, ἐὰν συνυπάρχουν δύο στοιχεῖα, ἤτοι α) χρησιμοποίησις τοῦ πράγματος ὑπὸ δημοσίας ὑπηρεσίας καὶ β) κυριότης ἐπὶ τοῦ πράγματος ἀνήκουσα εἰς τὴν Πολιτείαν (118)

Ἐν τῇ θεωρίᾳ ταύτῃ ὑπάρχει τὸ ἄτοπον, ὅτι τὸ δημοσίου δικαίου καθεστώς τῆς δημοσίας κτήσεως ἐφαρμόζεται καὶ ἐπὶ πραγμάτων ἅτινα οὐδὲν ὡς συνδέονται ὁ ρ γ α ν ι κ ῶ ς πρὸς σκοπὸν τινα τῆς ὑπὸ τοῦ δημοσίου δικαίου διεπομένης πολιτικῆς ἐξουσίας, διότι δὲν δύναται βεβαίως νὰ θεωρηθῇ ὡς ὀργανικὸς δεσμὸς ἡ τυχαία καὶ ἔμμεσος ἐξυπηρετήσις μιᾶς δημοσίας ὑπηρεσίας, ὑπὸ κοινοῦ τινος κτιρίου ἢ οἰουδήποτε κοινοῦ σκεύους. Ἐν ἐλλείψει ὅμως τοῦ ὀργανικοῦ τούτου συνδέσμου, δὲν πρέπει νὰ δεχθῶμεν ὅτι ὑφίσταται δεδικαιολογημένη καὶ ἀποχωρῶσα βᾶσις διὰ τὴν ἐφαρμογὴν τοῦ θεσμοῦ τῆς δημοσίας κτήσεως.

Ἀφ' ἐτέρου, τὸ δευτέρον στοιχεῖον, ἤτοι ἡ ἐπὶ τοῦ πράγματος κυριότης τῆς Πολιτείας, εἶναι στοιχεῖον αὐθαίρετον. Διατί, μεταξὺ δύο πραγμάτων, ἐξ ἴσου ἀφιερωμένων εἰς δημοσίας ὑπηρεσίας, π. γ. δύο κτιρίων, τὸ μὲν ἀνήκον εἰς τὴν Πολιτείαν τίθεται ἐκτὸς συναλλαγῆς, τὸ δὲ ἀνήκον εἰς ἰδιώτην παραμένει εἰς τὴν σφαῖραν τοῦ ἰδιωτικοῦ δικαίου; Ἡ κυριότης λοιπὸν τῆς Πολιτείας ἀποφασίζει τὴν μετάταξιν εἰς τὴν δημοσίαν κτήσιν ἢ ἡ ἐξυπηρετήσις δημοσίου σκοποῦ; Εἶναι φανερόν ὅτι οὕτω κλονίζεται ἡ δικαιολογικὴ βᾶσις τῆς ἐκτὸς συναλλαγῆς θέσεως τῶν πραγμάτων τούτων καὶ μετατίθεται εἰς ἄλλα κριτήρια.

(116) Monteil, De la domanialité publique, σελ. 306. A u c o c, Conférences, Τόμος II, σελὶς 494 καὶ ἐπομ.

(117) Monteil, De la domanialité publique, σελ. 307.

(118) H a u r i o u, σ. 663. Κατάταξιν τῶν σχετικῶν γνωμῶν βλ. ἐν σελ. 664, σ.μ. 2. Πρβλ. καὶ τὰς ἐν ἀρχῇ τῆς παρούσης ἐργασίας, σελ. 53 σ.μ. 6 καὶ τὰς ἐκεῖ παραπομπάς.

ἄτινα εἶναι ὅλως τυχαῖα ⁽¹¹⁹⁾. Διότι, ὅλως τυχαῖον εἶναι τὸ γεγονός τῆς ἐπὶ τοῦ πράγματος κυριότητος τῆς Πολιτείας.

Ἡ θεωρία ὅμως ἢ ἀπαιτοῦσα καὶ τὸ στοιχεῖον τοῦτο τῆς κυριότητος τῆς Πολιτείας εἶναι ὀρθή ἐν μέρει, ἰδίᾳ ὅσον ἀφορᾷ εἰς ὠρισμένα πράγματα, ἄνινα, καίτοι συνδεόμενα πρὸς τοὺς σκοποὺς μιᾶς δημοσίας ὑπηρεσίας, εἶναι, ἐν τούτοις, κατὰ τὸ κείμενον δίκαιον, δεκτικὰ ἰδιωτικῆς κυριότητος (ὡς π.χ. ὠρισμένοι ἀρχαιοῦτες). Τὰ πράγματα ταῦτα μετατίθενται ἐκτὸς συναλλαγῆς, μόνον ἐὰν ἀνήκωσιν εἰς τὴν κυριότητα τῆς Πολιτείας, ὑπὸ τὴν ἐννοίαν ὅτι, δοθέντος τοῦ σκοποῦ αὐτῶν, δὲν δύνανται νὰ γενῶσιν ἀντικείμενον πωλήσεως, ἂν μὴ ὁ νόμος ἐπιτρέψῃ, τοῦτο. Τὸ αὐτὸ ρητέον ἐπίσης περὶ καλλιτεχνικῶν συλλογῶν: αἱ εἰς ἰδιώτας ἀνήκουσαι, δὲν περιλαμβάνονται βεβαίως εἰς τὴν δημοσίαν κτῆσιν. Ἀφ' ἧς ὅμως περιέλθουν εἰς τὸ Κράτος, ἢ ἐπ' αὐτῶν συναλλαγῇ ἀναγκαιτίζεται ἀπὸ τὸ δίκαιον, ἐνεκα τοῦ δημοσίου σκοποῦ, ὅν ἐτάχθησαν, εἰς χεῖρας τοῦ Κράτους, νὰ ἐξυπηρετήσουν.

Πάντως δύνανται τις νὰ παρατηρήσῃ, ὅτι ἡ γαλλικὴ θεωρία ἔχει διαμορφωθῆ ὑπὸ τὴν ἄκρως ζωηρὰν ἐπίδρασιν τῆς ἐννοίας τῆς δημοσίας ὑπηρεσίας, χωρὶς νὰ ληφθῇ προσηκόντως ὑπ' ὄψιν ἢ παρατήρησις ὅτι ἡ δημοσία ὑπηρεσία εἶναι ἢ τεχνικὴ ὀργάνωσις τοῦ πολιτειακοῦ σκοποῦ καὶ ὅτι ἐξυπηρετεῖ τὴν ὀργάνωσιν ταύτην, δὲν ἐξυπηρετεῖ καθ' ὅμοιον τρόπον καὶ αὐτὸν τὸν σκοπὸν. Διὰ νὰ ὑπερπηδῆσῃ μάλιστα τὴν παρατήρησιν αὐτὴν ὁ Duguit, ὁ τελικῶς διαμορφώσας τὴν ἐννοίαν τῆς δημοσίας ὑπηρεσίας, δέχεται ἀπεριφράστως ὅτι εἰς τὴν δημοσίαν κτῆσιν ἀνήκουσι πάντα τὰ πράγματα τὰ ἀποτελοῦντα εἴτε συστατικὰ ἀντικείμενα δημοσίων ὑπηρεσιῶν, ὡς π.χ. τὰ φρούρια, οἱ φάροι κλπ. εἴτε ὄργανα δημοσίων ὑπηρεσιῶν, ὡς π.χ. τὰ κοινὰ κτίρια καὶ τὰ σκεύη. Ἴνα καλύψῃ ὅμως τὰ ἕτοπα, τὰ ὅποια προκύπτουν ἀπὸ τὴν τοιαύτην διεύρυσιν τῆς ἐννοίας τῆς δημοσίας κτήσεως, δέχεται ὅτι δὲν ὑπάρχει μία καὶ ἐνιαία δημοσία κτῆσις, ἀλλὰ διάφοροι κατηγορίαι δημοσίας κτήσεως, διαβαθμιζόμεναι εἰς κλίμακα, ἀρχομένην ἀπὸ τῶν κοινοχρήστων πραγμάτων, ἄτινα διαφεύγουσι σαφῶς τὴν ἐφαρμογὴν τοῦ κοινῆς δικαίου, διήκουσαν δι' ἄλλων κατηγοριῶν, εἰς τὰς ὅποιας ἢ παρέκκλισις εἶναι ὀλιγώτερον σαφῆς καὶ ὀλιγώτερον ἐντονος, καὶ φθάνουσαν μέχρι τῶν κοινῶν κινητῶν πραγμάτων καὶ τῶν δημοσίων ἐπιδασιῶν. Διότι καὶ τὰ δάση θεωρεῖ ὁ Duguit ἐπίσης ὡς ὑπαγόμενα εἰς τὴν δημοσίαν κτῆσιν, λόγω ἰδιαιτέρων

(119) Ἀσθενεστέρην ἀπόχρῳσιν τῆς θεωρίας ταύτης ἀποτελεῖ ἡ ἄποψις τοῦ O. Mayer, ὅστις, ἐκτὸς τῆς ἐξυπηρετήσεως, ἀπαιτεῖ νὰ ὑφίσταται καὶ Zugehörigkeit τοῦ πράγματος εἰς τινὰ «φορέα δημοσίας διοικήσεως». Ὡς Zugehörigkeit ὅμως δέχεται καὶ τὴν ἀπλῆν κατοχήν: D. Verw. - R. II, (1917), σ. 92, 98. Πρβλ. καὶ Herrnhitt, σ. 379, σημ. 6 καὶ ἄνωτ. σελ. 89 σημ. 107. Τὸ στοιχεῖον τῆς κυριότητος ἀπαιτεῖ καὶ ὁ νέος Ἰταλικὸς Κώδιξ, ἀρθρ. 826.

τινων ἐγγυήσεων, αἰτίνες τηροῦνται κατὰ τὴν ἐπὶ τούτων συναλλαγὴν⁽¹²⁰⁾.

Ὅταν ὁμως συγκαταλέγωμεν εἰς τὴν δημοσίαν κτῆσιν τμήματα τῆς ἰδιαιτέρας περιουσίας τῆς Πολιτείας, ὡς εἶναι τὰ δάση, ἀπλῶς ἕνεκα τῶν διεπόντων τὴν διαχείρισιν αὐτῶν ἰδιαιτέρων κανόνων, οἵτινες ἄλλωστε, κατὰ τινὰ βαθμὸν, ἐφ' ὅλης τῆς ἰδιαιτέρας περιουσίας τῆς Πολιτείας ἐφαρμόζονται⁽¹²¹⁾, εἶναι ὡς νὰ ἀρνούμεθα τὴν δημοσίαν κτῆσιν ὡς θεσμόν, ἀφορῶντα εἰς πράγματα τελούντα ὑπὸ ἰδιαιτερον καθεστῶς. Τοῦτο ὁμως ἀκριβῶς εἶναι σύμφωνον πρὸς τὴν γενικὴν κατεύθυνσιν τοῦ Duguit. ὅστις, δέον νὰ σημειωθῆ, εἶναι κατ' ἀρχὴν πολέμιος τῆς ἐνόιας τῆς δημοσίας κτήσεως καὶ τῆς διαίρεσεως τῆς περιουσίας τῆς Πολιτείας εἰς δύο κατηγορίας, δέχεται δὲ αὐτὴν μόνον ὑπὸ τὴν πίεσιν τῆς παραδόσεως.

Ἐν Ἰταλίᾳ, ὅ,τι δὲν εἶναι κοινόχρηστον, δὲν ὑπάγεται εἰς τὰ τῆς δημοσίας κτήσεως (demaniali), ἀλλ' εἰς τὰ ὑπὸ ἰδιαιτέρους περιορισμούς τελούντα τμήματα τῆς ἰδιαιτέρας περιουσίας τῆς Πολιτείας (patrimoniali indisponibili). Εἰς τὰ τελευταῖα ταῦτα ὑπάγονται τὰ πράγματα, ἅτινα οἱ πολῖται χρησιμοποιοῦν οὐχὶ ἀμέσως, ἀλλ' ἐμμέσως, καὶ ἀπολαύουσι δι' αὐτῶν μιᾶς δημοσίας ὑπηρεσίας⁽¹²²⁾.

Παρ' ἡμῖν, ἡ ὑπὸ τοῦ ἄρθρου 966 χρῆσις τοῦ ὅρου «προωρισμένα εἰς ἐξυπηρέτησιν» διευκολύνει αἰσθητῶς τὴν διατύπωσιν κριτηρίου.

α) Ἡ ἐννοια τοῦ «προωρισμοῦ εἰς ἐξυπηρέτησιν» ἀποκλείει τὴν περίπτωσιν τῆς τυχαίας ὑπὸ πράγματός τινος ἐξυπηρέτησεως καθ' ὠρισμένον χρόνον. Δὲν εἶναι «προωρισμένα» εἰς ἐξυπηρέτησιν σκοποῦ δημοσίας ὑπηρεσίας τὰ κοινὰ κτίρια, εἰς τὰ ὅποια στεγάζονται τὰ γραφεῖα ἢ αἱ τεχνικαὶ ὀργανώσεις τῶν δημοσίων ὑπηρεσιῶν, καθόσον ἡ τοιαύτη χρησιμοποίησις εἶναι γεγονός τυχαῖον καὶ κατ' ἀρχὴν περιορισμένης χρονικῆς διαρκείας, μὴ δυνάμενον ν' ἀλλοιώσῃ τὸν προωρισμὸν τοῦ πράγματος, ὅστις παραμένει κατ' ἀρχὴν ξένος πρὸς τὸν σκοπὸν τῆς ἐξυπηρετουμένης δημοσίας ὑπηρεσίας, καίτοι παροδικῶς ἐξυπηρετεῖται ὁ σκοπὸς οὗτος διὰ τῆς στεγάσεως γραφείων, ἐναποθηκεύσεως δημοσίων ὑλικῶν κλπ. Ἐὰν τὸ ἄρθρον 966 ἤθελε νὰ περιλάβῃ καὶ τὰ πράγματα ταῦτα, θὰ ἔθετεν ἐκτὸς συναλλαγῆς οὐχὶ «τὰ προωρισμένα εἰς ἐξυπηρέτησιν», ἀλλὰ γενικῶς «τὰ ἐξυπηρετούμενα» καθ' οἷονδῆποτε τρόπον τοὺς δημοσίους σκοπούς. Ἐὰν πάλιν δεχθῶμεν ὅτι ὁ ὅρος «προωρισμός» χρησιμοποιεῖται ὑπὸ τὴν ἐννοίαν τῆς ἀπλῆς «ἀδιαθέσεως» πρὸς ἐξυπηρέτησιν, ἣν ἀποδίδουν ἐν Γαλλίᾳ διὰ τοῦ ὅρου

(120) Duguit, Dr. constit. III, σ. 328 κ. ἐπ.

(121) Βλ. π. χ. ἀναγκ. νόμον 1539 (1938) «περὶ προστασίας τῶν δημοσίων κτημάτων».

(122) Presutti, Istit. di dir. amin. τ. Α' σ. 237 κ. ἐπ. Βλ. καὶ ἄρθρ. 826 τοῦ νέου Ἰταλικοῦ Κώδικος.

affectation. τότε μία ἀπλή ἐκ μέρους τῆς Πολιτείας μίσθωσις κοινοῦ ἰδιωτικοῦ κτιρίου. πρὸς στέγασιν δημοσίας ὑπηρεσίας. θὰ εἶχε τὴν δύναμιν νὰ καταστήσῃ τὸ μίσθιον ἀνεπίδεκτον συναλλαγῆς. Περὶ μέτρου ὅμως τὸσον ἐξαιρετικοῦ, θὰ ἐξεφράζετο ὁ Κῶδιξ κατὰ τρόπον σαφέστερον. δεδομένου πρὸς τούτοις ὅτι τοιαύτας συνεπειάς ὡς πρὸς τὸ νομικὸν καθεστὼς τῶν στεγαζόντων δημοσίας ὑπηρεσίας κτιρίων δὲν προβλέπει ἡ ἰσχύουσα περὶ στεγάσεως δημοσίων ὑπηρεσιῶν νομοθεσία (123) (124).

"Ὅθεν τὰ προωρισμένα εἰς ἐξυπηρέτησιν δημοσίου σκοποῦ. κατὰ τὴν ἔννοιαν τοῦ ἄρθρου 966 εἶναι ὅσα πράγματα ὡς ἐκ τῆς φύσεως αὐτῶν (125) καὶ ἐφ' ὅσον ἡ φύσις αὕτη διαρκεῖ. δὲν δύνανται νὰ ἔχωσιν ἄλλον προωρισμὸν, πλὴν τῆς ἐξυπηρετήσεως δημοσίου σκοποῦ. Οὕτως, ἐν φρούριον ἢ ἐν ἀεροδρόμιον εἶναι. ὡς ἐκ τῆς φύσεως αὐτῶν. προωρισμένα εἰς ἐξυπηρέτησιν τῆς στρατιωτικῆς ὑπηρεσίας Πᾶσα ἄλλη χρησιμοποίησις τοῦ φρουρίου (π.χ. πρὸς ἐνοίκησιν) ἢ τοῦ ἀεροδρομίου (π.χ. πρὸς καλλιέργειαν) εἶναι ἀντίθετος πρὸς τὴν φύσιν τῶν πραγμάτων τούτων, ἐφ' ὅσον ἡ φύσις αὕτη διαρκεῖ—διότι δὲν ἀποκλείεται ἡ ἐγκατάλειψις των, ὅποτε ἡ φύσις αὐτῶν ὑφίσταται μεταβολήν. περὶ τῆς ὁμιλεῖ τὸ ἄρθρον 771 τοῦ Κῶδικος.

Τὰ αὐτὰ ἰσχύουν περὶ ἐνὸς σταθμοῦ σιδηροδρόμου τοῦ Κράτους ἢ ἀναδύχου ἐταιρίας. περὶ τῆς σιδηροτροχιᾶς μετὰ τῆς ἀναγκαστικῆς λαοφύλαξος ἐδάφους. περὶ τῶν ἀκινήτων ἐγκαταστάσεων στρατιωτικῶν ὑπηρεσιῶν, ὑποστέγων ἀεροπλάνων. εἰδικῶν πυριτιδαποθηκῶν, ἐγκαταστάσεων ὑδραγωγείων, σταδίων δημοσίων ἀγώνων, κτιρίων δημοσίων λουτρῶν, δημοσίων ἀνακουφιστηρίων καὶ παντὸς ἐν γένει ἀκινήτου, ὅπερ, ὡς ἐκ τῆς φύσεώς του. δὲν δύναται νὰ ἐξυπηρετήσῃ. τηρούμενον ἐντὸς τοῦ φυσικοῦ προωρισμοῦ του (126). σκοπὸν ἄλλον. πλὴν τοῦ δι' ὃν προωρίσθη δημοσίου σκοποῦ.

β) Ἐκτὸς ὅμως τοῦ στοιχείου τῆς ὡς ἐκ τῆς φύσεως τοῦ πράγματος ἐξυπι-

(123) Καίτοι ὁ Fleiner. μετ. σ. 324. σημ. 2 θεωρεῖ ὡς capitis deminutio τῆς δικαστικῆς ἀξιοπρεπειᾶς τὴν ἔξωσιν δημοσίας ὑπηρεσίας ἐξ ἰδιωτικοῦ κτιρίου μεμισθωμένου.

(124) Τὸ ἐν τῇ προηγουμένῃ σημειώσει ἀποπὸν σκοπεῖ ν' ἀποτρέψῃ ἡ διάταξις. ἢ ἐπιβάλλουσα τὴν συνέμισιν τῆς μισθώσεως κτιρίου μεμισθωμένου πρὸς στέγασιν δημοσίας ὑπηρεσίας ἐπ' ὀνόματι τοῦ νέου κυρίου, εἰς ὃ καθ' οἰονδήποτε τρόπον περιῆλθε τοῦτο. (Ταῦτα, ἐνωρεῖται. πρὸ τῆς εἰσγωγῆς τοῦ ἐνοικιοστασίου). Τοῦτο ἀκριβῶς ἀποδεδεικνύει ὅτι τὸ κτίριον παρέμεινεν ἐντὸς τῆς συναλλαγῆς.

(125) Waline. Mutations Domaniales. σ. 45: «Il en est ainsi de tout bien, qui, a raison de sa configuration naturelle ou d' un aménagement spécial, est particulièrement adapté a un service public et ne saurait être remplacé par aucun autre dans ce rôle».

(126) Διότι. contra naturam sui generis. συνέβη, νὰ ἐξυπηρετήσῃ, ἐν δημοσίῳ πράγματι, σκοπὸν κείμενον ἐκτὸς τοῦ φυσικοῦ προωρισμοῦ του π.χ. στέγασιν προσφύγων εἰς δημοσίον σχολεῖον ἢ θέατρον κλπ.

ρητήσεως. ἡ ἐξυπηρέτησις τοῦ δημοσίου σκοποῦ δέον νὰ εἶναι ἄμεσος. Δυνατὸν ἢ Πολιτεία νὰ οἰκοδομήσῃ ἐν κτίριον, εἰδικῶς ἵνα στεγάσῃ τὰ γραφεῖα ὠρισμένης δημοσίας ὑπηρεσίας, ὅποτε θὰ ἡδυνάμεθα νὰ δεχθῶμεν ὅτι τὸ κτίριον τοῦτο, ὡς ἐκ τῆς φύσεως αὐτοῦ, προωρίσθη διὰ τὴν ἐξυπηρέτησιν ταύτην, ἀφοῦ πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον ἀκριβῶς κατεσκευάσθη. Πλὴν ὅμως, τὸ κτίριον τοῦτο ἐξυπηρετεῖ ἀμέσως μὲν τὴν δημοσίαν ὑπηρεσίαν, ἐμμέσως δὲ μόνον τὸν σκοπὸν, ὃν ἡ ὑπηρεσία αὕτη θεραπεύει. Ἡ δημοσία ὑπηρεσία δὲν ταυτίζεται πρὸς τὸν σκοπὸν, ἀλλ' εἶναι ἡ τεχνικὴ ὀργάνωσις πρὸς ἐπιδιώξιν τοῦ σκοποῦ, τὴν ὀργάνωσιν δὲ ταύτην ἀκριβῶς ἐξυπηρετεῖ τὸ κτίριον. Ἄλλ' ὅμως τὸ ἄρθρον 966 ἀπαιτεῖ ὅπως τὸ πρᾶγμα ἐξυπηρετῇ τὸν σκοπὸν, ἀπαιτεῖ δηλ. προφανῶς ἄμεσον καὶ οὐχὶ ἔμμεσον σὺν δεσμοῖν μεταξὺ τοῦ πράγματος καὶ τοῦ σκοποῦ. Τούναντίον, ἐν φρούριον ἢ ἐν ἀεροδρόμιον ἐξυπηρετεῖ ἀμέσως τὸν σκοπὸν τῆς ἐθνικῆς ἀμύνης, εἰς σιδηροδρομικὸς σταθμὸς ἐξυπηρετεῖ ἀμέσως τὸν σκοπὸν τῆς συγκοινωνίας, οὐχὶ δὲ ἀπλῶς τὴν ὀργάνωσιν τῶν σχετικῶν δημοσίων ὑπηρεσιῶν.

Δυνάμεθα λοιπὸν νὰ χρησιμοποιήσωμεν τὴν διάκρισιν τῶν ἐξυπηρετούτων δημοσίων σκοποῦς πραγμάτων εἰς ἀντικείμενα καὶ εἰς ὄργανα δημοσίων σκοπῶν, διάκρισιν, τὴν ὁποῖον ὁ Duguit ἐξάγει⁽¹²⁷⁾ ἀκριβῶς διὰ νὰ τὴν παραμελήσῃ καὶ νὰ εἴπωμεν ὅτι εἰς τὴν δημοσίαν κτήσιν ὑπάγονται τὰ πράγματα, τὰ ὁποῖα εἶναι συστατικὰ καὶ οὐχὶ ὄργανα δημοσίων σκοπῶν⁽¹²⁸⁾.

Ὅθεν, «προωρισμένα εἰς ἐξυπηρέτησιν δημοσίων σκοπῶν» κατὰ τὴν ὀρθὴν ἐννοίαν τοῦ ἄρθρου 966, εἶναι τὰ πράγματα, ἅτινα ἐξυπηρετοῦν δημόσιον σκοπὸν, α) ὡς ἐκ τῆς φύσεως αὐτῶν, ταύτοχρόνως δὲ β) ἐξυπηρετοῦν αὐτὸν κατὰ τρόπον ἄμεσον.

Ἀπὸ τοῦ κριτηρίου τούτου, ἐπιβάλλεται ἄραγε παρέκκλισις προκειμένου περὶ τῶν κινήτων; Εἶναι ἀληθὲς ὅτι ὁ ἐκ τῆς ἀστικῆς παραδόσεως δισταγμὸς, περὶ τοῦ ὁποίου ὠμιλήσαμεν ἤδη ἀνωτέρω, αὐξάνει προκειμένου νὰ κηρυχθῇ ἐκτὸς τῆς συναλλαγῆς μέγας ἀριθμὸς κινήτων πραγμάτων, συνδεο-

(127) Ἄνωτ. σ. 93.

(128) Ἐν Fleiner, μετ. σ. 332, στήμ. 2, ἡ διανομή αὕτη διατυπύεται ἄλλως: «δέον νὰ διακριθῶσι τὰ πράγματα, ἅτινα ἀποτελοῦσι τὸ ... θέατρον (ἢ τὸ πεδῖον) διοικητικῆς τινος δράσεως (π.χ. κτίριον), ἀπὸ τῶν πραγμάτων, τὰ ὁποῖα εἶναι συστατικὸν μέρος αὐτῆς ταύτης τῆς διοικητικῆς δράσεως (π.χ. πολεμικὸν πλοῖον)». Συγγενῆς διάκρισις καὶ ἐν Presutti, Istituzioni, τ. Α' σ. 223: δὲν εἶναι δημόσια πράγματα τὰ κτίρια π.χ. τῶν ταχυδρομείων καὶ τηλεγράφων, διότι οἱ πολῖται δὲν χρησιμοποιοῦσι τὸ κτίριον, ἀλλὰ τὴν ὑπηρεσίαν τῶν τηλεγράφων κλπ. Ἐν σελ. 237 - 8 ἀναπτύσσεται ἡ ἐτέρα κατηγορία πραγμάτων, ἅτινα δὲν εἶναι demaniali, ἀλλὰ patrimoniali indisponibili. Τοιαῦτα ὑφίστανται ὅταν ὁ πολῖτης «non usa immediatamente, ma mediamente del bene, ed invece usufruisce di un servizio pubblico».

μένων πρὸς σκοποὺς δημοσίων ὑπηρεσιῶν. Τινὲς ἀποκλείουσι συλλήβδην τὰ κινητὰ ἐκ τῆς δημοσίας κτήσεως (129). *Vilis mobilium possessio*. Ἄλλοι συμπεριλαμβάνουσι καὶ τὰ κινητὰ εἰς τὴν δημοσίαν κτῆσιν. ὑπὸ τὸν ὄρον νὰ εἶναι ταῦτα ἀναντικατάστατα ἢ «οὐσιώδη» διὰ τὴν λειτουργίαν τῶν δημοσίων ὑπηρεσιῶν (130). Ἄλλοι τέλος ὑπάγουσι καὶ τὰ κινητὰ εἰς κοινὸν μετὰ τῶν ἀκινήτων κριτήριον, καθορίζουσι δὲ τὴν τύχην αὐτῶν ἐπὶ τῇ βάσει τῶν αὐτῶν χαρακτηριστικῶν γνωρισμάτων (131).

Καθ' ἡμᾶς, δὲν ὑφίσταται λόγος, ἵνα τὰ κινητὰ τύχωσιν ἰδίας μεταχειρίσεως. Ἐφ' ὅσον ἐν κινητόν, ἐξυπηρετεῖ ὡς ἐκ τῆς φύσεώς τοῦ, ἓνα δημοσίον σκοπὸν κατὰ τρόπον ἄμεσον. οὐδεὶς δισταγμὸς δεῦν νὰ ὑπάρξῃ διὰ τὴν εἰς τὴν δημοσίαν κτῆσιν κατάταξιν αὐτοῦ. Τοῦτο εἶναι καταφανὲς διὰ τὰ πολεμικὰ πλοῖα, τὰ ἀεροπλάνια, τὰ ὄπλα, τὰς πολεμικὰς μηχανὰς καὶ τὸ πολεμικὸν ὑλικὸν πάσης φύσεως. περαιτέρω δὲ ὄχι ὀλιγώτερον. διὰ τοὺς πίνακας, ἀγάλματα κλπ. τῶν δημοσίων συλλογῶν. τῶν μουσείων (132) κλπ.

Κατὰ τὴν ἐφαρμογὴν τοῦ ὡς ἔνω ἀναπτυχθέντος κριτηρίου διακρίσεως τῶν δημοσίων πραγμάτων ἀπὸ τῶν ἀνηκόντων εἰς τὴν ἰδιαίτεραν περιουσίαν τῆς Πολιτείας εἶναι δυνατὸν βεβαίως νὰ προκύψωσι δυσχέρεια. Ἰδίως εἶναι ἀναπόφευκτον ν' ἀποτελῇ ζήτημα εἰδικῆς ἐλάχιστε ἐκτιμήσεως, ἀπὸ τίνος

(129) O. Mayer Dr. adm. all. τ. III, σ. 131. Τοῦ αὐτοῦ, *Deutsches Verw-recht*, τ. II, 1924, παράγρ. 35 σελ. 51 σημ. 25.

(130) Bonnard, *Precis de droit administratif*, 1940, σελ. 555: «Les objets irremplaçables ou essentiels pour le fonctionnement du service».

(131) Οὕτως ὁ Hauriou, *Precis*, 1927, σ. 665, ἔλλην. μεταφρ. τ. Β' σ. 373-374, κατατάσων εἰς τὴν δημοσίαν κτῆσιν, τὰ ἔργα τέχνης, ἀγάλματα, πίνακας, χειρόγραφα κλπ. τῶν δημοσίων συλλογῶν. Ἐπίσης Dalloz, *Domaine*, No 269. Σύμφωνος καὶ ἡ γαλλικὴ νομολογία. Ἐπίκρισιν αὐτῆς βλ. ἐν Recy, *Traité des Domaines*, ἀριθ. 216 καὶ Ducrocq, ἀριθ. 268. Ὁ Presutti, σελ. 240, κατατάσσει τὰ ὄπλα, ἐπιπλα κλπ. εἰς τὴν κατηγορίαν τῶν *patrimoniali indisponibili* βλ. τὴν ἀνωτέρω, ἐν σελ. 94 διακρίσιν. Ὁμοίως καὶ ὁ νέος Ἰταλικὸς Κώδιξ ἐν ἀρθρ. 826. Ἐνῶ τὰ ἀκίνητα τὰ προωρισμένα εἰς τοὺς αὐτοὺς σκοποὺς, κατατάσσει εἰς τὰ *demaniali*, ἀρθρ. 822.

(132) βλ. ὀλίγον κατωτέρω. Ἐδῶ ἀξίζει νὰ παραθέσωμεν τὰς ὥραιας σκέψεις τοῦ Anatole France, ὁ ὁποῖος, χωρὶς νομικὴν ἔρευναν, μὲ μόνην τὴν διαίσθησιν τοῦ λογοτέχνου, τοποθετεῖ ἐπὶ ὀρθῆς νομικῆς βάσεως τὸ ἀπασχολοῦν ἡμᾶς ζήτημα: «Τὰ πλεόν περιλαμβανόμενα ἀγαθὰ, αἱ ὁδοί, οἱ ποταμοί, αἱ βιβλιοθήκαι, τὰ μουσεῖα κλπ. ἀνήκουσιν εἰς ὄλους. Κανεὶς πλούσιος δὲν ἔχει περισσότερον ἀπὸ ἐμὲ εἰς τὴν κατοχὴν τοῦ τῶν πίνακα αὐτῶν τοῦ Λουβρου. Καὶ μάλιστα ἀνήκουν περισσότερον εἰς ἐμὲ παρὰ εἰς τὸν πλούσιον, ἐὰν ἐγὼ εἶμαι εἰς θέσιν νὰ ἐνοήσω καλύτερον τὴν ἀξίαν των». «Les biens les plus splendides, routes, fleuves, bibliothèques, musées, appartiennent a tous. Aucun riche ne possède plus que moi ce tableau du Louvre. Et ils sont plus a moi qu'au riche, si je sais mieux en jouir» (Monsieur Bergeret a Paris, σελ. 252).

σημείου ἐν πρᾶγμα, ὡς ἐκ τῆς ὑλικῆς διασκευῆς του, μεταβάλλει φύσιν εἰς βαθμὸν ὥστε νὰ εἶναι ἔκτοτε προωρισμένον φυσικῶς εἰς ἐξυπηρέτησιν δημοσίου τινὸς σκοποῦ, πότε π.χ. ἐν κοινὸν κτίριον μεταβάλλεται εἰς εἰδικοῦ προορισμοῦ κτίριον, ὡς στρατῶνες, μουσεῖα κλπ. Ἐπίσης ρευστὸν μέλλει νὰ εἶναι τὸ ὄριον μεταξύ τῶν ἀμέσως ἐξυπηρετούντων δημοσίου σκοποῦ καὶ τῶν ἐμμέσως μόνον ἐξυπηρετούντων τούτους. Ἔτσι τῶν ἀπλῶς ἐξυπηρετούντων τὴν σχετικὴν ὑπηρεσιακὴν ὀργάνωσιν.

Ἐπὶ τῇ βάσει ὅμως τῶν περισσότερον ἀναμφισβητήτων περιπτώσεων, θὰ ἐπιχειρήσωμεν νὰ καταστρώσωμεν πίνακα τῶν πραγμάτων, ἅτινα ὑπάρχονται, κατὰ τὴν ἡμετέραν θεωρίαν, εἰς τὰ κατὰ τὸ ἄρθρον 966 δημόσια πράγματα⁽¹³³⁾, βοηθούμενοι ἐν τῇ ἐργασίᾳ ταύτῃ καὶ ἀπὸ τινος ἐνδείξεως τῶν σποραδικῶς κειμένων σχετικῶν διατάξεων. Οὕτω, δυνάμεθα νὰ δεχθῶμεν ὅτι εἰς τὴν κατηγορίαν τῶν προωρισμένων εἰς ἐξυπηρέτησιν δημοσίου σκοποῦ, κατὰ τὸ ἄρθρον 966 τοῦ Ἀστικοῦ Κώδικος ὑπάρχονται τὰ ἐξῆς κίνητα καὶ ἀκίνητα πράγματα :

Τὰ ἀποτελοῦντα τὴν λεγομένην «στρατιωτικὴν δημοσίαν κτήσιν» (*domaine public militaire*). Ἔτσι τὰ φρούρια⁽¹³⁴⁾, (ὄχυρά, ἀεροδρόμια, πεδία ἀσκήσεων, οἱ ναύσταθμοι⁽¹³⁵⁾, (οἱ ὁποῖοι μάλιστα, λόγῳ τοῦ προέχοντος χαρακτῆρος τοῦ δημοσίου σκοποῦ των, ἔχουν ἀφαιρεθῆ ἀπὸ τὴν κοινὴν χρῆσιν, εἰς τὴν ὁποίαν, ὡς λιμένες, ἔδει νὰ ἀνήκουν), τὰ κτίρια στρατῶνων, στρα-

(133) Ἐνταῦθα δὲν ἀριθμοῦνται τὰ κοινόχρηστα, περὶ ὧν βλ. ἀνωτέρω, σελ. 78.

(134) Aubry et Rau, σ. 55. O. Mayer, D. Verw. - R. - II, σ. 92, Παρρηγ. α' 1889, σ. 332. Οἰκονομίδου, Γ. Ἀρχ. 1893, σ. 103. Berthélemy, μετ. τ. Β', σ. 171, ἡμετέρα προσθήκη, μετὰ ἑλλην. νομολογίας. Οὐχὶ ὅμως καὶ αἱ προστατευτικαὶ ζῶναι τῶν φρουρίων, ὄχυρῶν καὶ ἀμυντικῶν περιοχῶν. Βλ. β. 8. 31 Αὐγούστου 1926 «περὶ κυρώσεως κανονισμοῦ συντηρήσεως πυρομαχικῶν», ἄρθρον 26, ὑπερ καθιεροῦ προστατευτικῆν ζώνην 200 μέτρων, ἐν ἣ ἀπαγορεύεται ἡ οἰκοδομὴ, ἡ καλλιέργεια καὶ ἡ ἐμφύτευσις δένδρων. Εἶναι φανερόν ὅτι ἡ θέσπισις τοιούτων διοικητικῶν δουλειῶν δὲν μετατάσσει τὴν δουλεύουσαν ζώνην εἰς τὴν κατηγορίαν τῆς δημοσίας κτήσεως. Βλ. ἐπίσης ἀν. νόμον 376 (1936) «περὶ μέτρων ἀσφαλείας ὄχυρῶν θέσεων», καθ' ὃν τὰ ὄρια τῶν ἀμυντικῶν περιοχῶν περιλαμβάνουν ἐσωτερικὴν ἢ ἀπηγορευμένην ζώνην καὶ τὴν ἐξωτερικὴν ἢ ἀπειτηρουμένην ζώνην. Ἡ πρώτη, ἐγγυτάτῃ πρὸς τὰ ὄχυρά, ἀνήκει εἰς τὴν ἀποκλειστικὴν χρῆσιν τῆς στρατιωτικῆς ὑπηρεσίας. Ἡ δευτέρα ὑπόκειται ἀπλῶς εἰς διοικητικὰς δουλείας. Ἀμφίβολον εἶναι, ἐάν ἡ πρώτη ἔχει μεταταγῆ εἰς τὴν δημοσίαν κτήσιν. Περὶ διοικητικῶν δουλειῶν, ἐπιβαλλομένων διὰ στρατιωτικούς λόγους, βλ. Berthélemy, Διοικητικὸν Δίκαιον, τομ. Β' σελ. 127 καὶ 317. Περὶ τοῦ ζητήματος τῆς ἐπὶ ὄχυρωματικῶν ἔργων κυριότητος τῆς Πολιτείας, βλ. His, Eine historische Staatsteilung, ἐν Festgabe für F. Fleiner, 1927, σελ. 75 κ. ἐπ., ἐνθα πρόκειται περὶ τῆς περιλαλήτου διαφοράς μεταξύ Baselstadt καὶ Baselland. Πρβλ. ἐπίσης Fleiner, μετ. σ. 328, σημ. 13.

(135) Hauriou. Précis, σ. 669, σημ. 2. Aubry et Rau σ. 55.

τιωτικῶν νοσοκομείων ⁽¹³⁶⁾, πυριτιδαποθηκῶν καὶ ὀπλοθηκῶν ⁽¹³⁷⁾, τὰ πολεμικὰ πλοῖα ⁽¹³⁸⁾ ἀεροπλάνα, πολεμικαὶ μηχαναὶ, ὅπλα καὶ ὕλικὸν παντὸς εἴδους ⁽¹³⁹⁾.

Ἀκίνητα καὶ κινητὰ, οἷον ἀποθήκαι, μηχανήματα κλπ. ἀπαραίτητα διὰ τὴν λειτουργίαν τῆς ὑπηρεσίας τῶν λιμένων ⁽¹⁴⁰⁾, ἐκτὸς τῶν ἀκινήτων «παραρτημάτων» τοῦ λιμένος, (ὡς αἱ προκουμαῖαι, κυματοθραῦσαι, μῶλοι), ἅτινα, κατὰ τὰ ἐκτεθέντα ἤδη ⁽¹⁴¹⁾, ὑπάγονται εἰς τὴν κατηγορίαν τῶν κοινοχρήστων.

Φάροι καὶ πλοηγικοὶ φανοὶ ⁽¹⁴²⁾, ἰδρυμένοι ἐπὶ τῆς ἀκτῆς ἢ ἐπὶ τοῦ βυθοῦ τῆς αἰγιαλίτιδος ζώνης, ὡς καὶ σήμαντρα, πλωτὰ ἢ μί.

Σιδηρόδρομοι ⁽¹⁴³⁾ ἐν ἐκχωρήσει ἢ μὴ, περιλαμβάνοντες τὰς σιδηροτροχιάς μετὰ τῆς ἀπαραιτήτου διὰ τὴν λειτουργίαν ἀσφάλειαν κλπ. αὐτῆς λωρίδος τοῦ ἐδάφους ⁽¹⁴⁴⁾, τοὺς συρμούς, τοὺς σταθμούς καὶ πάντα τὰ ὡς ἐκ τῆς

⁽¹³⁶⁾ Ἐν Dalloz, Dom. No 257 κατατάσσονται οἱ στρατῶνες καὶ τὰ νοσοκομεῖα εἰς τὸ domaine privé.

⁽¹³⁷⁾ Hauriou, Precis, σ. 664, σημ. 2. Aubry et Rau, σ. 55, 56.

⁽¹³⁸⁾ Herrnritt, Grundlehren, σελ. 382. Hauriou, Precis, σ. 673. Fleiner, μετ. 332, σημ. 3, ἔθθα καὶ ἀποφ. τοῦ R. G. ἀναγνωρίζουσα τὸ ἀκατάσχετον τοῦ πολεμικοῦ πλοίου. Contra ὁ O. Mayer, D. Verw - R, II σ. 51, σημ. 25, μί θεωρῶν τὸ πολεμικὸν πλοῖον ὡς δημόσιον πρᾶγμα.

⁽¹³⁹⁾ Βλ. σχετικῶς ἄρθρ. 234 τῆς στρατ. ποινικῆς νομοθεσίας: «πᾶς στρατιώτης, ὅστις πωλεῖ τὸν ἵππον του, μέρος ἢ τὸ ὅλον τοῦ ὀπλισμοῦ του ἢ τῆς ἀποσκευῆς του, ἢ τῆς κλινοστρωμνῆς του, πολεμοφόδια ἢ ἄλλο πρᾶγμα ἐμπιστευθὲν αὐτῷ διὰ τὴν ὑπηρεσίαν, τιμωρεῖται κλπ.» Ἐννοεῖται ὅτι δὲν μετατάσσονται πάντα τὰ ἐν τῇ διατάξει ταύτῃ πράγματα εἰς τὴν δημοσίαν κτήσιν, ἐκ μόνης τῆς ἀπαγγελλομένης ἀπαγορεύσεως πωλήσεως. Ἡ διάταξις δὲν ἀποτελεῖ lex perfecta, ἀλλὰ φέρει ἀπλῶς ποινικὸν χαρακτήρα. Πρβλ. Herrnritt, σ. 381. Ἀλλὰ Dalloz, Dom. ἀριθμ. 285.

⁽¹⁴⁰⁾ Dalloz, Domaine, ἀριθ. 178, 195.

⁽¹⁴¹⁾ Βλ. ἀνωτ. σελ. 67.

⁽¹⁴²⁾ Hauriou, Precis, σ. 669. Dalloz, Domaine, ἀριθ. 183. Berthélemy, μετ. τ. Β' σ. 218.

⁽¹⁴³⁾ Γ. Μπαλῆ, Γ. Ἀρχ. σ. 418. Regelsberger, μετ. τ. II, σ. 68, 70. Aubry et Rau, σ. 56. Ducrocq, σ. 286. Berthélemy μετ. τ. Β' σ. 149. Hauriou, Precis σ. 672. Duguit, Dr. Const. τ. III σ. 330. Ὁ Ἑλβετικὸς Κώδιξ ἐν ἄρθρῳ 944 προβλέπει περὶ τῆς εἰς ἰδιαιτερον βιβλίον καταγραφῆς τῶν κτημάτων, ἐφ' ὧν δὲν ὑπάρχει ἰδιωτ. κυριότης, προνοεῖ δὲ εἰδικῶς περὶ τοιαύτης καταγραφῆς καὶ τῶν σιδηροδρόμων.

⁽¹⁴⁴⁾ Σ. Σ. 211 (1929) 109, (1930). Ὁ O. Mayer, D. Verw - R. II σ. 51 φαίνεται ὑπάγων τὸν σιδηρόδρομον εἰς τὴν ἔννοιαν τῆς δημοσίας ὁδοῦ. Δικαιολογίαν τῆς τοιαύτης ἀντιλήψεως, ὀφειλομένης μᾶλλον εἰς τὴν παράδοσιν, βλ. ἐν Fleiner μετ. σελ. 322, σημ. 32. Ἐξαιροῦνται, ὡς εὐνόητον, οἱ καθαρῶς ἰδιωτικῆς χρήσεως σιδηρόδρομοι, οἱ ἐξυπηρετοῦντες ἐπιχειρήσεις ἰδιωτικῆς. Βλ. Adamovich, Grundriss d. Osterr. Staatsrecht. 1932, σ. 503. Τοῦ αὐτοῦ, Grundriss d. Tschechoslovachisches Staatsrecht. 1927, σ. 407.

φύσεως αὐτῶν ἀμέσως ἐξυπηρετοῦντα τὴν ὑπηρεσίαν τῶν σιδηροδρομικῶν συγκοινωνιῶν.

Ὅμοιαι ἐγκαταστάσεις τροχιοδρόμων ἢ λεωφορειῶν αὐτοκινήτων, ὑπὸ τὴν προϋπόθεσιν ὅτι ἡ ἐκμετάλλευσις καὶ λειτουργία τῶν τελευταίων τούτων ἔχει ἀφαιρεθῆ ἀπὸ τὴν ἰδιωτικὴν πρωτοβουλίαν καὶ ἔχει ἀναχθῆ εἰς δημοσίαν ὑπηρεσίαν (145).

Ἐγκαταστάσεις τηλεγραφικῶν ἢ τηλεφωνικῶν συγκοινωνιῶν. τηλεφωνικοὶ θάλαμοι, κλπ.

Μουσεῖα, βιβλιοθῆκαι, πινακοθῆκαι, ἐκθέσεις, μετὰ τῶν συλλογῶν καὶ ἐξαρτημάτων αὐτῶν (146).

Ἐγκαταστάσεις φωτισμοῦ ἢ ἠλεκτρικῆς δυνάμεως ἢ ὑδρεύσεως. Δεξαμεναὶ καὶ ὑδραγωγεῖα (147). Δημόσιαι κρῆναι (148).

(145) Ἐνταῦθα πρέπει νὰ σημειωθῆ ὅτι ἡ ἰδιόρρυθμος ὀργάνωσις τῶν «Κοινῶν Διευθύνσεων Λεωφορειῶν αὐτοκινήτων» διὰ τοῦ ἀν. νόμου 646 τοῦ 1937 «περὶ τροποποιήσεως ἐνίων διατάξεων τῆς περὶ αὐτοκινήτων νομοθεσίας δὲν ἀνήγαγε ταύτας εἰς δημοσίας ὑπηρεσίας, ἀλλ' ἐπέτελεσεν ἀπλῶς κανονιστικὴν ρύθμισιν ἰδιωτικοῦ ἐπαγγέλματος (profession réglementée) καὶ ἰδιωτικῆς ἰδιοκτησίας. Βλ. Σ. Ε. 723, 724, 732, 744 (1938).

(146) Βλ. Aubry et Rau, σ. 53, ἐνθα γίνεται δεκτὸν ὅτι εἰς τὴν δημοσίαν κτῆσιν ἀνήκουσι καὶ τὰ κινητὰ ἀγάλματα καὶ ὅλα τὰ ἀντικείμενα, ὧσων ἡ διατήρησις παρῶσιν ἀξίζει ἔθνικὸν ἐνδιαφέρον διὰ τὴν ἱστορίαν καὶ τὴν τέχνην. Baudry-Lacantinerie, σ. 708. Dalloz, Domaine, ἀριθ. 235. Monteil, σ. 307. Hatschek, σ. 472. Herrnrutti, σ. 381. Hauriou, Precis, σ. 664, σημ. 2 καὶ 665. Ὁ Γ. Μπαλῆς, ἐν Γ. Ἀρχ. σ. 418 δέχεται ὅτι τὰ κτήματα ταῦτα δὲν εἶναι κοινὸχρήστα, ἐπειδὴ διὰ τὴν χρῆσιν αὐτῶν, ἀπαιτεῖται προηγουμένη ἄδεια ἢ σύμβασις (ἔστω καὶ ὑποχρεωτικὴ διὰ τὸν ἰδιοκτῆτην αὐτῶν)—χωρὶς ὅμως ν' ἀποφραίνεται, ἀν ταῦτα ἀνήκωσιν εἰς τὴν δημοσίαν κτῆσιν, ὡς ἐξυπηρετοῦντα δημοσίους σκοποὺς ἢ ἀνήκωσιν εἰς τὴν ἰδιαιτέραν περιουσίαν τῆς Πολιτείας. Περὶ τῆς ὀργανώσεως τῶν διὰ τὴν διοίκησιν καὶ διαχείρισιν τῶν κτημάτων τούτων ἀρμοδίων δημοσίων ὑπηρεσιῶν βλ. Berthélemy, Διων. Δικ. μετὰφρ. τ. Β', σ. 450. Πρὸς τὰς νεωτέρας ἀντιλήψεις φαίνεται προσσημοσμένος ὁ νέος Ἰταλικὸς Κώδιξ, ὅστις ἐν ἄρθρῳ 822 ἀπαριθμεῖ ὡς ἀνήκοντα εἰς τὴν δημοσίαν κτῆσιν πράγματα, ἅτινα οἱ παλαιότεροι νομοθέται δὲν θὰ ἐσκέπτοντο νὰ περιλάβουν ἐν αὐτῇ. Ἐναγγράφωμεν ἐνταῦθα τὸ ἄρθρον 822: «Appartengono allo stato e fanno parte del demanio pubblico, il lido del mare, la spiaggia, le rade ei porti; I fiumi, I torrenti, I lagghi e le altre acque definite pubbliche dalle leggi in materia; Le opere destinate alla difesa nazionale. Fanno parimente parte del demanio pubblico, se appartengono allo stato, le strade, le autostrade, e le strade ferrate; Gli Aerodromi; gli acquedotti; Gli immobili riconosciuti d'interesse storico, archeologico e artistico a norma delle leggi in materia; le raccolte dei musei, delle pinacoteche, degli archivi, delle biblioteche; Infine, gli altri beni que sono dalla legge assogetati al regime proprio del demanio pubblico».

(147) Οἰκονομίδου, Γ. Ἀρχ. σ. 106.

(148) Hauriou, Precis, σ. 664, σημ. 2. Recy, Traité des Domaines. ἀριθ. 412.

Δημόσια στάδια ⁽¹⁴⁹⁾, γυμναστήρια, κολυμβητήρια, λουτρά, άνακουφιστήρια.

Μόνιμοι τόποι ἢ κτίρια άγορῶν ⁽¹⁵⁰⁾, ἐφ' ὅσον δὲν συμπίπτουσι πρὸς κοινοχρήστους ὁδοὺς ἢ πλατείας. Δημόσια σφαγεῖα.

Αἱ περιοχαὶ ἀρχαιολογικῶν τόπων καὶ αἱ κινηταὶ ἀρχαιότητες, ἐξαιρουμένων τῶν κατὰ νόμον ἐμπορευσίμων ⁽¹⁵¹⁾.

Δημόσια θέατρα ⁽¹⁵²⁾ ἢ Ὠδεῖα μετὰ τῶν παραρτημάτων αὐτῶν, καλλιτεχνικὰ μνημεῖα ⁽¹⁵³⁾ ἐπὶ κοινοχρήστων τόπων, νοσοκομεῖα ⁽¹⁵⁴⁾, φυλακαί, σχολεῖα ⁽¹⁵⁵⁾.

Οὕτω, παραμένουσιν ἔξω τῆς κατηγορίας τῆς δημοσίας κτήσεως, τὰ ἐξῆς ἰδία:

⁽¹⁴⁹⁾ Οἰκονομίδου, Γ. Ἀρχ. σ. 106.

⁽¹⁵⁰⁾ Hauriou, Précis, σ. 664, σημ. 2. Presutti, Istituzioni, τ. Α' σ. 229.

⁽¹⁵¹⁾ Βλ. Καλλιγᾶ, σ. 32. Hauriou, Précis, σ. 665. Ὁ νόμος «περὶ τῶν ἐπιστημονικῶν καὶ τεχνολογικῶν συλλογῶν, περὶ ἀνακαλύψεως καὶ διατηρήσεως τῶν ἀρχαιοτήτων καὶ τῆς χρήσεως αὐτῶν» τῆς 10-22 Μαΐου 1834 (ἐφ. Κυβ. 22), ὀρίζει ὅτι δλαὶ αἱ ἐντὸς τῆς Ἑλλάδος ἀρχαιότητες, ὡς ἔργα τῶν προγόνων τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ, θεωροῦνται ὡς κτῆμα ἔθνικῶν ὄλων τῶν Ἑλλήνων ἐν γένει».

Τοιαυτὴ ἔκφρασις δὲν θὰ προσῆκε, ὡς φρονοῦμεν, ἐὰν αἱ ἀρχαιότητες ἀνῆκον οὐχὶ εἰς τὴν δημοσίαν κτῆσιν, ἀλλ' εἰς τὴν ἰδιαιτέραν περιουσίαν τῆς Πολιτείας. Περαιτέρω ὁ νόμος, ὡς ἄλλωστε καὶ μεταγενέστεροι νόμοι, ρυθμίζουν τὰ τῆς ἐπὶ τῶν ἀρχαιοτήτων συναλλαγῆς, ἥτις, διὰ τινὰ ἀρχαιολογικὰ ἀντικείμενα εἶναι δυνατὴ, ὑπὸ τοὺς δρους τοῦ νόμου.

⁽¹⁵²⁾ Οἰκονομίδου, σ. 106. Contra ὁ Jèze, Principes généraux du droit administratif, τ. Β' σ. 91. Contra ἐπίσης ὁ Hauriou, Précis, σ. 683, ὡς πρὸς τὰ δημοτικὰ θέατρα. Ὡς πρὸς τὰ κρατικὰ θέατρα ὁμοῦς, δέχεται τὴν εἰς τὴν δημοσίαν κτῆσιν ὑπαγωγὴν αὐτῶν, ἐπόμενος τῇ νομολογίᾳ τοῦ Conseil d'état, ἥτις ἐθεώρησε τὴν Opéra - Comique, ὡς ἀποτελοῦσαν δημοσίαν ὑπηρεσίαν ὑπὸ παραχώρησιν. Βλ. σχετικῶς καὶ πρὸς τὸ ἰδιόρρυθμον καθεστῶς τῆς Comédie Française, ἐν Berthélemy, μετάφρ. τ. Β' σ. 448 καὶ 449. Ἐν Γαλλίᾳ κρατεῖ ἡ ἀντίληψις ὅτι τὰ κρατικὰ θέατρα εἶναι μὲν δημοσίου δικαίου, βλ. Σ. Ε. 608 τοῦ 1938), ἀλλὰ τὰ θεατρικὰ κτίρια κλπ. εἶναι ἰδιαιτέρα περιουσία τῆς Πολιτείας. Κατὰ τὸν ἡμέτερον Κώδικα, ἐὰν τὰ κτίρια εἶναι ὡς ἐκ τῆς φύσεώς τῶν προωρισμένα εἰς ἄμεσον ἐξυπηρέτησιν τοῦ σκοποῦ τῆς δημοσίας ὑπηρεσίας τοῦ θεάτρου, δέον, κατὰ τὸ ἐν τῇ παρούσῃ μελέτῃ ἀναπτυχθὲν κριτήριον, νὰ ὑπαχθοῦν εἰς τὴν δημοσίαν κτῆσιν. Ὁ διχασμὸς, ὃν δέχεται ὁ Hauriou, ἐνθ' ἄνωγ. δὲν θὰ ἦτο δεκτός, ὡς ἀσυνεπής. Πρβλ. σχετικῶς καὶ τὴν γενικωτέραν θεωρίαν τοῦ Hauriou, καθ' ἣν δὲν εἶναι δυνατὴ ἡ εἰς δημοσίαν ὑπηρεσίαν ἀναγωγή Ἐπιχειρήσεων θεατρικῶν, ὡς μὴ ἠθικῶν, θεωρίαν, ἣν ἀποκρούομεν, ἐν τῇ ἡμετέρᾳ «Συμβολῇ εἰς τὴν ἔκδοσιν τῆς δημοσίας ὑπηρεσίας» 1934, Ἐπετηρ. Ἐταιρ. Διοικ. Μελετῶν, τ. 2 - 3, σελ. 149.

⁽¹⁵³⁾ Hauriou, Précis, σ. 664, σημ. 2. Récy, Traité, ἀριθ. 416. Herrnritt, σ. 381. Contra Dalloz, ἀριθ. 223.

⁽¹⁵⁴⁾ Aubry et Rau, σ. 68. Herrnritt, σ. 381.

⁽¹⁵⁵⁾ Hauriou, Précis, σ. 673. Dalloz, Domaines, No 231.

Τὰ κοινὰ κτίρια, τὰ χρησιμοποιούμενα πρὸς στέγασιν δημοσίων ὑπηρεσιῶν (156), τὰ ἐν αὐτοῖς κινητὰ, σκευὴ ἢ ἐπιπλα καὶ πάντα τὰ πράγματα, ὅσα ἔπαυσαν νομίμως ἐξυπηρετοῦντα δημοσίους σκοπούς.

ΠΡΑΓΜΑΤΑ ΠΡΟΩΡΙΣΜΕΝΑ ΕΙΣ ΕΞΥΠΗΡΕΤΗΣΙΝ ΔΗΜΟΤΙΚΩΝ
ἢ ΚΟΙΝΟΤΙΚΩΝ ΣΚΟΠΩΝ

Ἡ καθιέρωσις τῆς κατηγορίας ταύτης τῶν ἐκτὸς συναλλαγῆς πραγμάτων εἶναι ἀπόρροια τῆς καθιερώσεως τῆς προηγουμένως ἐρευνηθείσης κατηγορίας. Κατὰ τὴν ἔρευναν ταύτην, ἀπεδώσαμεν τοσαύτην ἔκτασιν εἰς τὴν ἔννοιαν τοῦ «δημοσίου σκοποῦ», ὥστε ἐθεωρήσαμεν αὐτὴν ὡς περιλαμβάνουσαν αὐτομάτως καὶ ἄνευ ἀνάγκης ἰδιαίτερας μείας, καὶ τοὺς σκοπούς τῶν αὐτοδιοικουμένων δημοσίων ὑπηρεσιῶν, ἤτοι τῶν νομικῶν προσώπων δημοσίου δικαίου. Δεδομένου ὅτι οἱ δῆμοι καὶ αἱ κοινότητες ἀποτελοῦσι τυπικὰ παραδείγματα τοιούτων αὐτοδιοικουμένων δημοσίων ὑπηρεσιῶν, δημιουργουμένων κατ' ἐξουσιοδότησιν τοῦ νόμου (157), ἵνα λειτουργήσωσιν ἐν ὠρισμένη ἐδαφικῇ περιοχῇ, ἢ ἰδιαίτερα ἐν τῷ ἄρθρῳ 966 μεία τῶν δημοτικῶν καὶ κοινοτικῶν σκοπῶν ἦτο περιττή, ὀφείλεται δέ, ὡς ἀνεπτύξαμεν (158), εἰς τὴν ἐπίδρασιν τῆς παραδόσεως.

Ὅπως δὲ ποτε, εἰς τὸν ὅρον «δημοτικὸς ἢ κοινοτικὸς σκοπὸς» εἶναι ἀποδοτέα ἢ ἔννοια «σκοπὸς ὀργανισμοῦ τῆς τοπικῆς αὐτοδιοικήσεως» διὰ νὰ περιληφθῶσιν οὕτω καὶ αἱ ὑπηρεσίαι τῶν συνδέσμων κοινοτήτων (159), τῶν ἐδικῶν ὀργανισμῶν τῆς μηχανικῆς ὑπηρεσίας δήμων καὶ κοινοτήτων, ἔτι δὲ καὶ αἱ νομαρχιακαὶ ὑπηρεσίαι, ἂν ἤθελε τεθῆ ποτε εἰς ἰσχὺν τὸ σύστημα τῆς νομαρχιακῆς αὐτοδιοικήσεως, ὅπερ ἔχει θεσμοθετηθῆ διὰ τοῦ νομ. διατάγματος τῆς 9 Μαΐου 1923 «περὶ διοικήσεως τῶν νομῶν» (160) καὶ τέλος αἱ ὑπηρεσίαι τῶν ἐκ τῶν δήμων ἐξαρτωμένων κοινωφελῶν ἰδρυμάτων, ἅτινα ἀνάγονται εἰς τὰς δημοτικὰς ὑπηρεσίας.

Ζήτημα ταξινομήσεως ἀπλῶς ἀποτελεῖ, ἐὰν μεταξύ τῶν ἐξυπηρετούμενων δημοτικῶν ἢ κοινοτικῶν σκοπῶν πραγμάτων πρέπει νὰ καταταχθῶσιν καὶ οἱ τάφοι καὶ οἱ χώροι τῶν κοιμητηρίων, ὧν ἡ διοίκησις εἶναι ἀνατεθειμένη εἰς τοὺς οἰκείους δήμους ἢ κοινότητας (161). Τὸ γεγονός ὅτι τὸ ἄρθρον

(156) Ἔστω καὶ ἀν ἀνήκωσιν εἰς τὴν ἰδιοκτησίαν τῆς Πολιτείας, ὑπὸ τὴν προϋπόθεσιν ὅτι δὲν εἶναι τοιαῦτα, ὥστε νὰ ἐξυπηρετῶσιν «ἀμέσως» καὶ «ὡς ἐκ τῆς φύσεώς των» τὸν σκοπὸν τῆς ἐν αὐτοῖς στεγαζομένης δημοσίας ὑπηρεσίας.

(157) Βλ. ἡμετέραν Συμβολὴν εἰς τὴν ἔννοιαν τῆς δημοσίας ὑπηρεσίας, ἐν Ἐπετηρίδι Ἐταιρίας Διοικ. Μελετῶν, τ. 2 - 3, σελ. 150 - 151.

(158) Ἄνωτ. σ. 84.

(159) Ἄρθρα 76 κ. ἐπ. τοῦ Κώδικος τῆς περὶ δήμων καὶ κοινοτήτων νομοθεσίας.

(160) Βλ. Berthélemy, μετ. τ. Α' σ. 254, ἡμετέραν προσθήκην.

(161) Ορ. cit. τ. Β' σ. 263, 172 καὶ τὰς ἐκεῖ παραπομπάς. Πρβλ. Σ. Ε. 36 (1936), Δικ. Συγchr. Καθηκόντων, 5 (1932).

966 τοῦ Ἀστικοῦ Κώδικος προβλέπει ἰδίαν κατηγορίαν πραγμάτων προωρισμένων εἰς ἐξυπηρέτησιν θρησκευτικῶν σκοπῶν, δημιουργεῖ τὴν ὑποχρέωσιν νὰ ἐξευρεθῇ ἢ προέχουσα ἰδιότης ἐκάστου πράγματος, διὰ νὰ ἀποφασισθῇ ἢ εἰς ταύτην ἢ ἐκείνην τὴν κατηγορίαν κατὰταξις αὐτοῦ. Παρὰ τὴν διοικητικὴν ἀρμοδιότητα τῶν δήμων καὶ τῶν κοινοτήτων, τὰ νεκροταφεῖα εἶναι πράγματα ἐξυπηρετοῦντα κυρίως μὲν θρησκευτικούς σκοποὺς (εὐλάβεια πρὸς τοὺς νεκρούς, θρησκευτικαὶ παραδόσεις), δευτερευόντως δὲ δημοτικούς τοιοῦτους (δημοσία υἰγεία), διὰ τοῦτο καὶ δέον νὰ ἐρευνηθῶσιν ἐν τῇ κεχωρισμένῃ κατηγορίᾳ τῶν θρησκευτικῶν σκοποῦς ἐξυπηρετούντων πραγμάτων, περὶ τῆς ὁποίας δὲν θέλομεν ἀπασχοληθῇ ἐν τῇ παρούσῃ μελέτῃ.

Ἡ ὅτι ἐλέχθη ἀνωτέρω περὶ τῆς ἐννοίας τῆς «ἐξυπηρετήσεως δημοσίου σκοποῦ» ἰσχύει καὶ ἐπὶ τῆς ἐννοίας τῆς «ἐξυπηρετήσεως δημοτικοῦ ἢ κοινοτικοῦ». Συνεπῶς, οὐχὶ πάντα τὰ ὑπὸ ὀργανισμῶν τῆς τοπικῆς αὐτοδιοικήσεως χρησιμοποιούμενα πράγματα κεῖνται ἐκτὸς συναλλαγῆς, ἀλλὰ μόνον ὅσα, ὡς ἐκ τῆς φύσεως αὐτῶν, προωρίσθησαν εἰς ἀποκλειστικὴν καὶ ἄμεσον ἐξυπηρέτησιν τῶν σκοπῶν τῶν ὀργανισμῶν τούτων, ὅσα ἐξεδηλώθησαν διὰ τῆς συστάσεως σχετικῶν ὑπηρεσιῶν.

Εἰς τὴν κατηγορίαν ταύτην δύνανται νὰ ὑπαχθῶσιν:

Αἱ δημοτικαὶ ἀγοραὶ (162).

Δημοτικὰ λουτρά, πλυντήρια, σφαγεῖα (163).

Δεξαμεναί, ὑδραγωγικαὶ ἐγκαταστάσεις καὶ κρήναι (164).

Δημοτικὰ στάδια καὶ θεάτρα (165).

Δημοτικοὶ ὑπόνομοι, ὅταν ἀκολουθοῦσιν ἰδιαιτέραν κατεύθυνσιν καὶ δὲν ταυτίζονται πρὸς τὸ ὑπέδαφος τῆς ὁδοῦ, ὅτε ταυτίζονται πρὸς τὰ κοινόχρηστα (166).

Πρὸς τούτοις, κινητὰ, παρακολουθοῦντα τ' ἀνωτέρω. Ἐπὶ πλέον δέ, πάντα τὰ πράγματα, τὰ ἐξυπηρετοῦντα, ὡς ἐκ τῆς φύσεώς των, ἀμέσως δημοσίους σκοποὺς, ἐφ' ὅσον οἱ σκοποὶ οὗτοι ἔχουσιν, εἴτε ἐν συνδρομῇ, εἴτε ἀποκλειστικῶς, ἀναληφθῇ ὑπὸ ὀργανισμοῦ τινος τῆς τοπικῆς αὐτοδιοικήσεως.

Τούναντίον, εἰς τὰ ἐκτὸς συναλλαγῆς δὲν ὑπάγονται τὰ κτίρια τὰ στεγάζοντα δημοτικὰς ἢ κοινοτικὰς ὑπηρεσίας. οὐδὲ τὰ πάσαντα νὰ ὑπηρετῶσιν τοὺς σκοποὺς τῶν ὑπηρεσιῶν τούτων.

(162) Aubry et Rau, σ. 62.

(163) Op. loc. cit.

(164) Op. cit. σ. 57. Hauriou, Précis, σ. 664 σημ. 2. Recy, Traité des Domaines, ἀρ. 412.

(165) Aubry et Rau, 62. Contra ὁ Jèze, Principes généraux du dr. admin. τ. II σ. 91 καὶ Hauriou, Précis, σελ. 683, σημ. 2. Βλ. καὶ ἀνωτέρω, σελ. 101 σημείωσιν, εἰδικῶς περὶ θεάτρων.

(166) O. Mayer, dr. admin. all. τ. III, σ. 126. Dalloz, Domaines, ἀρ. 146.

Ἐπίσης δὲν κείνται ἐκτὸς τῆς συναλλαγῆς, τὰ εἰς τὴν διάθεσιν τῶν ιδιωτῶν τιθέμενα τμήματα τῆς ἀγροτικῆς περιουσίας τῶν δήμων ἢ κοινοτήτων, (βοσκαί) κατὰ τὰ ἄρθρα 262 κ. ἐπ. τοῦ Κώδικος τῆς περὶ δήμων καὶ κοινοτήτων νομοθεσίας, ἅτινα δὲν παύουσιν, ὡς ἐκ τῆς τοιαύτης διαθέσεως, νὰ ἀνήκωσιν εἰς τὴν ἰδιαιτέραν περιουσίαν τῶν ὀργανισμῶν τούτων, καίτοι. ἐν τινι μέτρῳ, ἡ χρῆσις αὐτῶν παρέχεται εἰς τοὺς δημότας δωρεάν.

Δὲν διαφεύγει τὴν προσοχὴν ἡμῶν, ὅτι εἰς τοὺς ἀνωτέρω πίνακας περιελήφθησαν καὶ πράγματα, ὧν ἡ ἐκτὸς συναλλαγῆς τοποθέτησις ξενίζει ἐκ πρώτης ὄψεως, ἰδίᾳ ἐπειδὴ ταῦτα ἐκράτει νὰ θεωρῶνται ὡς ἀνήκοντα εἰς ἰδιώτας. Δὲν εἶναι μόνον λόγοι συστηματικοί, ἀλλὰ καὶ ἡ προϋῶσα δημοσιοποίησις τῆς οἰκονομικῆς ἰδίᾳ δραστηριότητος. ἡ ὁποία ἐπιβάλλει, ὡς νομίζομεν, νὰ θεωρήσωμεν ὅτι ἐπὶ τῶν πραγμάτων τούτων, ἐπικρατεῖ παντὸς ἄλλου, ὁ χαρακτήρ τῆς δημοσίας ὑπηρεσίας. ἣν ἐτάχθησαν νὰ ἐξυπηρετήσωσιν.

Ἄφ' ἑτέρου, εἶναι ἀναπόφευκτον νὰ ὑπάρξουν ἀμφιβολίαι περὶ τοῦ δημοσίου ἢ μὴ χαρακτήρος ὠρισμένων πραγμάτων καὶ τῆς ἐν συνετείᾳ κατατάξεώς των εἰς τὴν δημοσίαν κτῆσιν ἢ τὴν ἰδιαιτέραν περιουσίαν τῆς Πολιτείας. Ἡ ποικιλία τῶν ὁλονὲν πληθυνομένων δημοσίων ὑπηρεσιῶν εἶναι τοιαύτη, ὥστε, καθὼς ἐπιχειρήσεις, θεωρούμεναι τέως ὡς ιδιωτικαί, χαρακτηρίζονται σήμερον ἀδιστακτικῶς ὡς δημόσιαι ὑπηρεσίαι, οὕτω καὶ πράγματα, ἐξυπηρετοῦντα τέως ἰδιωτικούς σκοπούς, μοιραίως σήμερον ἐτάχθησαν νὰ ὑπηρετήσουν σκοποὺς δημοσίας ὑπηρεσίας. μὲ τὴν συνέπειαν νὰ μεταταχθῶσιν εἰς τὴν κατηγορίαν τῆς δημοσίας κτήσεως.

1946.
